

Guy de Maupassant

Sinucigașii

**Traducere și lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DE MAUPASSANT, GUY

Sinucigașii / Guy de Maupassant

Traducere și lectură critică Dorina Mihaela Donea

București: Tracus Arte, 2016

ISBN 978-606-664-646-8

I. Trad. DONEA, Dorina Mihaela

www.tracusarte.ro

Editura Tracus Arte

București, str. Sava Henția, nr. 2, sector 1

© 2016 Tracus Arte

Guy de Maupassant

SINUCIGAȘII

**Traducere și lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA**

Tracus Arte

2016

Cuprins

Sinucideri.....	7
Pe apă.....	13
Doamna Baptiste.....	20
Recrutul.....	27
Scrisoare găsită asupra unui înecat.....	35
Ordonanța.....	42
Miss Harriet	46
Modelul.....	67
Un laș.....	73
Lectură critică.....	80
Bibliografie	86
Micuțul.....	92
Plimbare.....	97
Singurătate	134
O văduvă.....	144
Yveline Samoris.....	152
Micuța Roque.....	184

Sinucideri

Nu trece nici măcar o zi fără să citim în vreun ziar următorul fapt divers:

„În noaptea de miercuri spre joi, locatarii casei cu numărul 40 din strada... au fost treziți de două împușcături succesive. Zgomotul venea din casa locuită de domnul X... A fost deschisă ușa și locatarul a fost găsit într-o baie de sânge, ținând încă în mână revolverul cu care se omorâse.

Domnul X. avea 57 de ani, se bucura de o avere onorabilă și avea totul pentru a fi fericit. Nu se cunoaște cauza funestei sale hotărâri.»

Oare ce dureri profunde, ce răni sufletești, disperări ascunse, răni arzătoare îi împing la sinucidere pe cei care sunt fericiți? Lumea caută, își imaginează drame din dragoste, bănuiește dezastre financiare și, cum nu descoperă nimic precis, pune pe aceste morți cuvântul „mister”.

O scrisoare găsită pe masa unuia din acești „sinuci-gași fără motiv” și scrisă în ultima noapte, lângă pistolul încărcat, a căzut în mâinile noastre. O considerăm interesantă. Ea nu scoate la iveală niciuna din marile catastrofe pe care le căutăm întotdeauna în spatele acestor acte disperate; dar ea arată lenta succesiune a micilor necazuri ale vieții, dezorganizarea totală a unei existențe solitare, din care visele au dispărut, ea explică motivul acestor sfârșituri tragice pe care doar nervoșii și sensibili îi vor înțelege.

Iată scrisoarea.

„Este miezul nopții. După ce voi termina această scrisoare, mă voi omorî. De ce? Voi încerca să spun acest lucru nu pentru cei care vor citi aceste rânduri, ci pentru mine însumi, pentru a-mi întări curajul care se micșora, pentru a mă convinge de necesitatea fatală acum a acestui act care nu putea fi decât amânat.

Am fost crescut de părinți simpli care credeau în toate. Am crezut și eu ca ei.

Visul meu a durat mult timp. Ultimele rămășițe tocmai s-au destrămat.

De câțiva ani, în mine se petrece deja un fenomen. Toate evenimentele vieții care străluceau cândva în ochii mei ca niște aurore, mi se pare că se decolorează. Semnificația lucrurilor mi-a apărut în realitatea ei brutală; și motivul adevărat al iubirii m-a dezgustat chiar și de tandrețele poetice.

Suntem eternele jucării ale iluziilor stupide și fermecătoare reînnoite mereu.

Îmbătrânind, mi-am luat partea din oribila nefericire a lucrurilor, a inutilității eforturilor, a vanității așteptărilor, când, în această seară, după cină, mi-a apărut o nouă lumină despre neantul complet.

Altădată, eram vesel. Totul mă încânta: femeile care trec, aspectul străzilor, casele unde locuiesc; mă interesa chiar și croiala hainelor mele. Dar repetarea acelorași privilegii a făcut să mi se umple sufletul de indiferență și de plictiseală, așa cum i s-ar întâmpla unui spectator care intră în fiecare seară în același teatru.

De treizeci de ani, mă scol în fiecare zi, la aceeași oră; și, de treizeci de ani, mănânc la același restaurant, la aceleași ore, aceleași mâncăruri servite de chelneri diferiți.

Dacă am încercat să călătoresc? Izolarea pe care o simți în locuri necunoscute m-a speriat. M-am simțit atât

de singur pe pământ, și atât de mic, încât m-am întors repede acasă.

Dar atunci, fizionomia neschimbată a mobilelor mele, care sunt de treizeci de ani în același loc, uzura fotoliilor mele pe care le știu de când erau noi, mirosul apartamentului (căci fiecare locuință capătă cu timpul un miros specific), mi-au dat, în fiecare seară, senzația de silă de obiceiuri și neagra melancolie de a trăi așa.

Totul se repetă fără încetare și lamentabil. Chiar și felul în care bag cheia în broască atunci când mă întorc acasă, locul unde se află mereu chibriturile, prima privire aruncată în cameră, când fosforul chibritului se aprinde, mă îndeamnă să sar pe fereastră și să termin cu aceste evenimente monotone de care nu scăpăm niciodată.

În fiecare zi, când mă rad, simt o dorință impetuoasă de a-mi tăia gâtul; și chipul meu, mereu același, pe care-l revăd acoperit de spumă în oglinjoară, m-a făcut să plâng de tristețe de mai multe ori.

Nu mai pot nici măcar să mai stau lângă oameni, pe care-i întâlneam cu plăcere cândva, atât de bine îi cunosc, atât de mult știu ce-mi vor spune și ce voi răspunde, atât de mult le cunosc același mod de a gândi și conținutul raționamentelor lor. Fiecare creier este ca un maneaj în care se învâрте mereu un biet cal închis. Oricare ar fi eforturile noastre, subterfugiile noastre, detururile noastre, limita este aproape și între-gită încontinuu, fără ieșiri neprevăzute și fără o deschidere spre necunoscut. Trebuie să te învârtești mereu, să te învârtești mereu, printre aceleași idei, aceleași bucurii, aceleași glume, aceleași obiceiuri, aceleași credințe, aceleași supărări.

În această seară, era o ceață îngrozitoare care acoperea bulevardul ale cărui becuri cu gaz întunecate semănau cu niște lumânări care fumegă. O greutate mult mai mare decât de obicei mă apăsa pe umeri. Probabil digeram greu.

Căci o digestie bună este totul în viață. Ea este cea care îi dă inspirație artistului, dorințe drăgăstoase tinerilor, idei clare gânditorilor, bucuria de a trăi întregii lumi și permite să mănânci mult (ceea ce este încă cea mai mare bucurie). Un stomac bolnav te împinge la scepticism, la lipsă de încredere, face să germineze gândurile negre și dorințele de moarte. Am remarcat foarte des acest lucru. Poate nu m-aș omorî dacă aș fi digerat bine în această seară.

După ce m-am așezat în fotoliul în care mă așez de treizeci de ani în fiecare zi, mi-am aruncat privirea în jurul meu și m-am simțit cuprins de o disperare atât de cumplită încât am crezut că voi înnebuni.

Căutam ce aș putea face pentru a scăpa de mine însumi. Orice ocupație mă îngrozi, considerând-o mai odioasă decât lipsa de acțiune. Atunci, m-am gândit să fac ordine în hârtiile mele.

Mă gândeam de mult timp la această necesitate de a face curățenie în sertare; căci de treizeci de ani arunc talmeș-balmeș în aceeași mobilă scrisorile și facturile și dezordinea acestui amestec mi-a creat adesea multe probleme. Dar simt o asemenea oboseală morală și fizică numai la gândul de a aranja ceva încât nu am avut niciodată curajul să încep această muncă odioasă.

M-am așezat deci în fața biroului meu și l-am deschis, voind să triez hârtiile vechi pentru a arunca o parte din ele.

Am fost mai întâi tulburat de această grămadă de foi îngălbenite, apoi am luat una.

Oh! dacă țineți la viață, nu vă atingeți niciodată de această mobilă, de acest cimitir al scrisorilor de altădată! Și dacă deschideți din întâmplare această mobilă, apucați cu amândouă mâinile scrisorile pe care le conține, închideți ochii pentru a nu citi niciun cuvânt, pentru ca niciun scris uitat și recunoscut să nu vă arunce brusc în oceanul

amintirilor! Aruncați pe foc aceste hârtii mortale! Și, când vor fi cenușă, striviți-le într-un praf invizibil... altfel sunteți pierduți... așa cum sunt eu de o oră!

Ah! primele scrisori pe care le-am recitat nu m-au interesat deloc. De altfel, erau recente și erau de la oameni vii pe care-i întâlnesc destul de des și a căror prezență nu mă impresionează. Dar, deodată, un plic m-a făcut să tresar. Un scris mare conturase numele meu; brusc, ochii mi s-au umplut de lacrimi. Era de la cel mai drag prieten, tovarășul tinereții mele, confidentul speranțelor mele. Îmi apăru atât de clar în fața ochilor, cu zâmbetul lui de copil nevinovat și cu mâna întinsă spre mine, încât un fior îmi scutură tot corpul. Da, da, morții se întorc, căci l-am văzut. Memoria noastră este o lume mai desăvârșită decât universul: ea dă viață la ceea ce nu mai există.

Cu mâna tremurândă, cu privirea încețoșată, am recitat tot ce-mi scria și, în biata mea inimă care plângea în hohote, am simțit o lovitură atât de dureroasă încât am început să gem ca un om căruia i se rup mâinile și picioarele.

Apoi m-am întors înapoi în trecutul vieții mele așa cum te întorci înapoi pe un fluviu. Am recunoscut oameni pe care-i uitasem de atâta timp încât nu le mai știam nici numele. Doar chipul lor mai trăia în mine. În scrisorile de la mama mea, i-am regăsit pe foștii servitori, forma casei și micile detalii nesemnificative de care se atașează sufletul copiilor.

Da, am revăzut deodată toate vechile toalete pe care le purta mama mea, diferite în funcție de modă și pieptănăturile pe care le adoptase succesiv. Mă obseda mai ales imaginea ei într-o rochie de mătase cu un desen reprezentând crengi și flori; și-mi aminteam o frază pe care mi-o spusese în ziua în care purta această rochie: „Robert, copilul meu, dacă nu stai drept, vei fi ghebos toată viața.”

Apoi, pe neașteptate, deschizând un alt sertar, m-am găsit în fața amintirilor mele de dragoste: o botină de bal,

o batistă ruptă, chiar și o jartieră, șuvițe de păr și flori uscate. Atunci, cele două romane ale vieții mele, ale căror eroine sunt încă în viață și au acum părul complet alb, m-au aruncat într-o amară melancolie a lucrurilor care s-au sfârșit pentru totdeauna.

Oh! frunțile tinere pe care se ondulează părul blond, mângâierea mâinilor, privirea grăitoare, inimile care bat, acel surâs care promite buzele, acele buze care promit sărutul... Și primul sărut...acel sărut interminabil care te face să închizi ochii, care face să dispară orice gând în incommensurabila fericire a viitoarei posedări.

Luând cu amândouă mâinile aceste gajuri de tandrețe îndepărtate, le-am acoperit cu mângâieri furioase, și, în sufletul meu răvășit de amintiri, revedeam fiecare oră a abandonului și sufeream un supliciu mai crunt decât toate torturile imaginate de toate poveștile infernului.

Rămăsese doar o scrisoare. Era de la mine și fusese dictată în urmă cu cincizeci de ani de profesorul meu de caligrafie. Iat-o:

„Scumpa mea mămică,

Am astăzi șapte ani. Am vârsta judecății cumpănite, profit de acest lucru pentru a-ți mulțumi că mi-ai dat viață.

Băiețelul tău care te adoră,

Robert”

Se terminase. Ajunsesem la origini și brusc m-am întors pentru a prevedea restul zilelor mele. Am văzut bătrânețea hidoasă și solitară, infirmitățile viitoare și totul terminat, terminat, terminat. Și nimeni lângă mine!

Revolverul meu este aici, pe masă... Îl armez...Nu reci-tiți niciodată vechile scrisori!”

Și iată cum se omoară mulți bărbați a căror existență o scotocim pentru a descoperi doar mari suferințe.

Pe apă

Închiriasem anul trecut o căsuță la țară, pe malul Senei, la o distanță de mai multe leghe de Paris și mergeam în fiecare seară să dorm acolo. După câteva zile, l-am cunoscut pe unul din vecinii mei, un bărbat între treizeci și patruzeci de ani, care era tipul cel mai curios pe care-l văzusem vreodată. Era un fost canotor, dar un canotor înrăit, mereu aproape de apă, mereu pe apă, mereu în apă. Cred că se născuse pe o navă și sigur va muri pe o navă.

Într-o seară, în timp ce ne plimbam pe malul Senei, i-am cerut să-mi spună câteva anecdote din viața lui nautică. Iată-l pe omulețul meu însuflețindu-se imediat, transfigurându-se, devenind elocvent, aproape poet. Avea în inimă o mare pasiune, o pasiune devoratoare, irezistibilă: râul.

*

Ah! Câte amintiri am pe acest râu pe care-l veți vedea curgând pe lângă noi! îmi spuse el. Voi ceilalți, locuitori ai uscatului, nu știți ce este un râu. Dar ascultați-l pe un pescar pronunțând acest cuvânt. Pentru el, este lucrul misterios, profund, necunoscut, țara miracolelor și a fantasmagoriilor, în care vedem, noaptea, lucruri care nu există, în care auzim zgomote pe care nu le cunoaștem, în care tremurăm fără să știm de ce, ca atunci când traversezi un cimitir: este într-adevăr cel mai sinistru dintre cimitire, cel în care nu avem mormânt.

Uscatul este limitat pentru pescar și, în întuneric, atunci când nu se vede luna, râul este nelimitat. Un marinar nu simte același lucru pentru mare. Ea este adesea dură și răutăcioasă, e-adevărat, dar ea țipă, urlă, este loială, întinsa mare; în schimb, râul este silențios și perfid. El nu vuieste, curge mereu fără zgomot, și această mișcare eternă a apei care curge este pentru mine mai înspăimântătoare decât valurile înalte ale oceanului.

Visătorii pretind că marea ascunde în sânul ei imense ținuturi albastrii, unde înecații se rostogolesc printre peștii mari, în mijlocul unor păduri bizare și în grote de cristal. Râul nu are decât adâncimi negre unde putrezești în mîl. Este totuși frumos când strălucește la răsăritul soarelui și când clipește ușor între malurile lui acoperite de stuf care murmură.

Vorbind despre ocean, poetul a spus:

O, valuri, ce povești lugubre știți!

Valuri adânci, de care se tem mamele în genunchi,

Vi le povestiți la flux

Și asta vă face disperate aceste voci

Pe care le aveți seara, când veniți spre noi.

Ei bine, cred că poveștile șușotite de stuful subțire cu vocea lui șoptită atât de blândă trebuie să fie și mai sinistre decât dramele lugubre povestite de urletele valurilor.

Dar, pentru că îmi cereți să vă povestesc unele din amintirile mele, vă voi povesti o aventură deosebită pe care am avut-o aici în urmă cu vreo zece ani.

Locuiam, ca și acum, în casa doamnei Lagon și unul din cei mai buni camarazi, Louis Bernet, care a renunțat acum la canotaj, la plăcerile lumești și la ținuta neglijentă pentru a lucra la Consiliul de Stat, se instalase în satul C...,

la două leghe mai jos de aici. Cinam împreună, când la el, când la mine.

Într-o seară, pe când mă întorceam singur și destul de obosit, târând cu greutate barca mea cea mare, o barcă de douăsprezece picioare, pe care o foloseam mereu noaptea, m-am oprit câteva secunde pentru a-mi trage sufletul, lângă limba de stuf, la vreo două sute de metri înainte de podul de la calea ferată. Era o vreme minunată; luna strălucea, fluviul lucea, aerul era calm și plăcut. Această liniște mă tentă; mi-am spus că ar fi bine să fumez o pipă în acel loc. Am făcut ce-am gândit; am luat ancora și am aruncat-o în râu.

Nava, luată de curent, își desfășură lanțul până la capăt, apoi se opri; m-am așezat în spate, pe blana de oaie, cât mai confortabil posibil. Nu se auzea nimic, nimic; doar uneori, mi se părea că aud clipocitul slab, aproape imperceptibil, al apei lovind malul și zăream smocuri de stuf mai înalte care aveau înfățișări surprinzătoare și păreau să se miște.

Fluviul era perfect liniștit, dar m-am simțit emoționat de liniștea extraordinară care mă înconjura. Toate animalele, broaște și broaște-râioase, acești cântăreți nocturni ai smârcurilor, tăceau. Brusc, la dreapta, chiar lângă mine, o broască orăcăi. Am tresărit; tăcu; n-am mai auzit nimic și m-am hotărât să fumez puțin pentru a mă amuza. Totuși, chiar dacă eram un fumător de pipă înrăit, nu am putut; chiar de la al doilea fum, mi s-a făcut greață și am renunțat. Am început să fredonez; sunetul vocii mele nu mi-a plăcut; atunci m-am întins pe fundul bărcii și am privit cerul. Am fost liniștit câțva timp, dar, curând, niște mișcări ușoare ale bărcii m-au neliniștit. Mi se părea că avea uriașe devieri bruște, lovind rând pe rând cele două maluri ale fluviului; apoi am crezut că o ființă sau că o forță invizibilă o trage ușor la fundul apei și apoi o ridică, lăsând-o să cadă din nou. Eram hâțânat ca în mijlocul unei furtuni; am auzit zgomote

în jurul meu; m-am ridicat dintr-o săritură: apa lucea, totul era liniștit.

Am înțeles că aveam nervii puțin zdruncinați și m-am hotărât să plec. Am tras de lanț; barca se puse în mișcare, apoi am simțit o rezistență. Am tras mai tare, ancora nu ieși; agățase ceva pe fundul apei și nu puteam să o ridic; am reînceput să trag, dar a fost inutil. Atunci, cu ajutorul vâslelor, am întors barca și am dus-o în amonte pentru a schimba poziția ancorei. Degeaba, era tot înțepenită. M-am enervat și am tras cu furie de lanț. Nu se mișcă nimic. Descurajat, m-am așezat și am început să mă gândesc la situația mea. Nu puteam să mă gândesc să rup lanțul, nici să îl separ de ambarcațiune, căci lanțul era foarte mare și fixat în față într-o bucată de lemn mai groasă decât brațul meu. Dar cum continua să fie vreme bună, m-am gândit că mai târziu voi întâlni vreun pescar, care mă va ajuta. Pățania mea mă calmase; m-am așezat și am putut, în sfârșit, să-mi fumez pipa. Aveam o sticlă cu rom; am băut două sau trei pahare și situația mea mă făcu să râd. Era foarte cald, încât la nevoie aș fi putut, fără probleme, să dorm sub cerul liber.

Deodată, am auzit o lovitură în lemnul navei. Am făcut o săritură și o sudoare rece mă îngheță din cap până-n picioare. Acest zgomot era sigur provocat de o bucată de lemn antrenată de curent, dar a fost suficient pentru a mă simți din nou cuprins de o bizară agitație nervoasă. Am apucat lanțul și m-am încordat într-un efort disperat. Ancora tot nu s-a mișcat. Epuizat, m-am așezat din nou.

Totuși, râul se acoperise treptat cu o ceață albă foarte densă care plutea foarte aproape de apă, încât, ridicându-mă în picioare, nu am mai văzut nici fluviul, nici picioarele, nici barca; zăream doar vârfurile stufului și, mai departe, vedeam luna plină a cărei lumină contura grupurile de ploi negri ca niște pete mari care se înălțau spre cer. Eram ca îngropat

până la brâu într-o pânză de bumbac de o albeață ieșită din comun și aveam închipuiri fantastice. Îmi imaginam că cineva încerca să urce în barca pe care nu o mai vedeam și că râul, ascuns de ceața opacă, era plin de ființe stranii care înotau în jurul meu. Simțeam o neliniște oribilă, îmi zvâcneau tâmplele, inima îmi bătea foarte tare; și, năucit, mă gândeam să mă salvez înotând. Apoi, această idee mă făcu să tremur de spaimă. M-am văzut, pierdut, mergând la întâmplare prin această ceață deasă, zbătându-mă printre ierburile și stuful pe care nu le puteam evita, horcăind de frică, nevăzând malul, negăsindu-mi barca și mi se părea că mă simt tras de picioare la fundul acestei ape negre.

În realitate, pentru că a trebuit să urc pe firul curentului cam cinci sute de metri pentru a găsi un loc fără ierburi și fără stuf unde să mă opresc, aveam nouă din zece șanse să nu mă pot orienta în această ceață și să mă înec, chiar dacă sunt un bun înotător.

Am încercat să mă calmez. Îmi simțeam voința hotărâtă să nu-mi fie frică, dar era ceva în mine și acestui ceva îi era frică. Mă întrebam de ce mă puteam teme; eul meu curajos râse de eul meu fricos și nu am simțit niciodată, ca în ziua aceea, opoziția celor două ființe care există în noi, una care vrea, una care se opune, fiecare fiind la rândul ei mai puternică.

Această frică stupidă și inexplicabilă creștea mereu și se transforma în teroare. Rămăsesem nemișcat, cu ochii deschiși, cu urechea ciulită și așteptând. Ce? Nu știu, dar cred că era ceva teribil. Cred că dacă vreun pește s-ar fi hotărât să sară din apă, cum se întâmplă adesea, nu mi-ar fi trebuit mai mult pentru a cădea țepăn, fără cunoștință.

Cu toate acestea, printr-un efort puternic, am reușit să-mi recapăt rațiunea care-mi scăpa. Am luat din nou sticla cu rom și am început să beau cu înghițituri mari.

Atunci mi-a venit o idee și am început să țin din toate puterile, întorcându-mă succesiv spre cele patru puncte ale orizontului. Când gâtul mi-a paralizat complet, am ascultat. Un câine urla, foarte departe.

Am mai băut și m-am întins, cât eram de lung, pe fundul bărcii. Am rămas așa poate o oră, poate două, fără să dorm, cu ochii deschiși, cu coșmaruri în jurul meu. Nu îndrăzneam să mă ridic și totuși doream mult acest lucru; amânam de la un minut la altul. Îmi spuneam: „Haide, în picioare!” și mi-era teamă să fac această mișcare.

Până la urmă, m-am ridicat cu multe precauții, ca și cum viața mea ar fi depins de cel mai mic zgomot pe care l-aș fi făcut, și am privit peste bord.

Am fost uluit de cel mai minunat, mai uimitor spectacol pe care-i posibil să-l vezi. Era una din acele fantasmagorii ale târâmurilor de basm, una din acele viziuni întâlnite de călătorii care se întorc de foarte departe și pe care-i ascultăm fără să-i credem.

Ceața care, cu două ore mai devreme, plutea peste apă, se retrăsese treptat și se adunase pe maluri. Lăsând fluviul complet liber, formase pe fiecare mal o colină neîntreruptă, înaltă de șase sau șapte metri, care lucea în lumina lunii cu strălucirea superbă a zăpezii. Astfel, nu se mai vedea nimic altceva decât acest râu strălucitor între două coline albe. Și sus, deasupra capului meu, se etala, plină și întinsă, o lună mare și luminoasă în mijlocul unui cer albăstrui și lăptos.

Toate animalele acvatice se treziseră; broaștele orăcăiau cu furie în timp ce, de la o clipă la alta, când la dreapta, când la stânga, auzeam această notă scurtă, monotonă și tristă pe care o aruncă spre stele vocea răgușită a broaștelor-râioase. Lucru ciudat, nu-mi mai era frică; eram în mijlocul unui peisaj atât de extraordinar încât nici ciudățeniile cele mai mari nu m-ar fi putut uimi.

Nu știu cât timp a durat acest lucru căci până la urmă am adormit. Când m-am trezit, luna apusese, cerul era plin de nori. Apa clipoceea lugubru, vântul bătea, era frig, întunericul era profund.

Am băut restul de rom, apoi, tremurând de frig, am ascultat foșnetul stufului și zgomotul sinistru al râului. Încercam să văd, dar nu puteam distinge nici barca, nici mâinile când le-am apropiat de ochi.

Totuși, încetul cu încetul, întunericul se diminuează. Brusc, am avut impresia că am simțit o umbră strecurându-se pe lângă mine; am țipat, o voce mi-a răspuns: era pescarul. L-am chemat, s-a apropiat și i-am povestit pățania mea. Și-a lipit barca de a mea și am tras amândoi de lanț. Ancora nu se mișcă. Începuse ziua, sumbră, cenușie, ploioasă, rece, una din acele zile care aduc tristeți și nefericiri. Am zărit o altă barcă, am strigat. Bărbatul care o conducea își uni eforturile cu ale noastre; atunci, puțin câte puțin, ancora cedă. Urca, dar încet, încet și încărcată cu o greutate considerabilă. În cele din urmă, am văzut o masă neagră, și am tras-o la bordul bărcii mele: era cadavrul unei bătrâne care avea un pietroi atârnat de gât.

Doamna Baptiste

Când am intrat în sala de călători a gării din Loubain, m-am uitat mai întâi la ceas. Trebuia să aștept două ore și zece minute expresul pentru Paris.

M-am simțit brusc obosit ca după zece leghe parcurse pe jos; apoi, am privit în jurul meu ca și cum urma să descopăr pe pereți un mijloc de a-mi omorî timpul; după aceea, am ieșit și m-am oprit în fața intrării în gară, cu gândul măcinat de dorința de a inventa ceva de făcut.

Strada, un fel de bulevard plantat cu salcâmi subțiri, între două rânduri de case inegale și diferite, case de orașel, urca un fel de colină; și, chiar la capăt, se zăreau copaci de parcă s-ar fi terminat cu un parc.

Din când în când, o pisică traversa drumul, sărind delicat peste băltoace. O potaie adulmeca la poalele copacilor, căutând resturi de mâncare. Nu se vedea niciun om.

Mă cuprinse o descurajare sumbră. Ce să fac? Ce să fac? Mă gândeam deja la interminabila și inevitabila așteptare în micuța cafenea a gării, în fața unui pahar imposibil de băut și a ilizibilului ziar local, când am văzut un cortegiu funerar care o lua pe o stradă laterală pentru a trece pe strada unde mă aflam.

Vederea dricului a fost o ușurare pentru mine. Câștigasem cel puțin zece minute.

Brusc, atenția mea se dublă. Mortul era urmat doar de opt bărbați, dintre care unul plângea. Ceilalți discutau amical. Nu era niciun preot.

Mă gândii: iată o înmormântare laică. Apoi m-am gândit că un oraș ca Loubain trebuia să aibă cel puțin o sută de liber-cugetători care să-și fi făcut o datorie din a manifesta. Ce altceva putea fi? Mersul rapid al cortegiului arăta totuși clar că acel mort era înmormântat fără ceremonie și, în consecință, fără slujbă religioasă.

Curiozitatea mea inactivă se aruncă în ipotezele cele mai complicate; dar, pe când dricul trecea prin fața mea, îmi veni o idee barocă: aceea de-a-i urma pe cei opt domni. Îmi ocupam astfel cel puțin o oră și am început să merg în urma lor, cu un aer trist.

Ultimii doi bărbați se uitară uimiți la mine, apoi își vorbiră în șoaptă. În mod sigur se întrebau dacă eram din oraș. Se consultară apoi cu cei din fața lor, care începură să mă privească și ei. Această atenție investigatoare mă jena și, pentru a-i pune capăt, m-am apropiat de vecinii mei. După ce i-am salutat, le-am spus: „Domnilor, îmi cer scuze că vă întrerup discuția. Văzând o înmormântare laică, m-am grăbit să urmez cortegiul fără să cunosc mortul pe care-l însoțiți.” Unul dintre domni spuse: „Este o femeie.” Surprins, am întrebat: „Este totuși o înmormântare laică, nu-i așa?” Celălalt domn, care dorea în mod evident să mă lămurească, spuse: „Da și nu. Preotul ne-a interzis înmormântarea religioasă.” De data aceasta am spus un „Ah!” de stupefacție. Nu mai înțelegeam nimic.

Amabilul meu vecin îmi șopti: „Oh! este o adevărată poveste. Această tânără s-a omorât și de aceea nu a putu fi înmormântată cu preot. Cel pe care-l vedeți acolo și care plânge este soțul ei.”

Atunci, ezitând, am spus: „Mă uimiți și mă interesați mult, domnule. Ar fi nepotrivit să vă cer să-mi povestiți această întâmplare? Dacă vă inoportunez, considerați că nu v-am spus nimic.”

Domnul mă luă cu familiaritate de braț: „Nicidecum, domnule, nicidecum. Să rămânem puțin mai în spate. Vă voi povesti totul, este foarte trist. Avem timp până ajungem la cimitirul ai cărui copaci îi vedeți acolo sus, căci panta este abruptă.”

Și începu.

*

Imaginați-vă că această femeie tânără, doamna Hamot, era fiica unui negustor bogat din oraș, domnul Fontanelle. A avut o experiență teribilă când era o copilă, la vârsta de 11 ani: un valet a necinstit-o. Era cât pe ce să moară, estropiată de acest mizerabil cunoscut pentru brutalitatea lui. A avut loc un proces îngrozitor care a scos la iveală faptul că biata martiră era de trei luni victima practicilor rușinoase ale acestei brute. A fost condamnat la muncă silnică pe viață. Fetița a crescut, marcată de infamie, izolată, fără prieteni, sărutată cu reținere de adulții care credeau că-și vor murdări buzele dacă i-ar fi atins fruntea. Devenise pentru oraș un fel de monstru, de fenomen. Se spunea în șoaptă: „Știți, e micuța Fontanelle.” Când trecea pe stradă, toată lumea întorcea capul. N-au putut nici măcar să-i găsească o bonă care să o ducă la plimbare, căci servitoarele din celelalte familii se țineau la distanță de parcă din acest copil ar fi ieșit o molimă, care i-ar fi cuprins pe cei care s-ar fi apropiat de ea. Îți era milă s-o vezi pe biata copilă în parcul unde merg să se joace copiii, în fiecare după-amiază. Stătea singură, lângă bona ei, privindu-i cu un aer trist pe ceilalți copii care se distrau. Uneori, cedând unei dorințe irezistibile de a se alătura copiilor, înainta timid, cu gesturi speriate și intra în acest grup cu un pas ușor, de parcă ar fi fost conștientă de lipsa ei de demnitate. Și imediat, de pe toate băncile, alergau mamele, bonele,

mătușile care luau de mână fetițele pe care le supravegheau și le trăgeau cu brutalitate după ele. Micuța Fontanelle rămânea singură, înnebunită, fără să înțeleagă și începea să plângă, cu inima sfâșiată de durere. Apoi, hohotind, alerga să-și ascundă fața în șorțul bonei sale.

După ce a mai crescut, a fost și mai rău. Tinerele erau ferite de ea ca de o ciumată.

Gândiți-vă că această tânără nu mai avea nimic de învățat, că ea nu mai avea dreptul să simbolizeze puritatea, că ea aflase, aproape înainte de a ști să citească, redutabilul mister pe care mamele, tremurând, abia lasă să fie descoperit doar în noaptea nunții.

Când trecea pe stradă, însoțită de guvernanta ei, ca și cum ar fi fost păzită de teama continuă a vreunei noi și teribile aventuri, când trecea pe stradă, cu privirile plecate din cauza rușinii misterioase pe care o simțea apăsând-o, celelalte tinere, mai puțin naive decât credem, șușoteau, privind-o cu perfidie, rânjeau pe ascuns și întorceau repede capul, cu un aer deranjat, dacă ea le privea întâmplător.

Lumea abia dacă o saluta. Numai câțiva bărbați își scoteau pălăria. Mamele se făceau că nu o văd. Câțiva mici ștregari o strigau „Doamna Baptiste”, după numele vâltului care o necinstise și o nenorocise.

Nimeni nu cunoștea torturile secrete ale sufletului ei; nu vorbea deloc și nu râdea niciodată. Chiar și părinții săi păreau jenați în prezența ei, ca și cum ar fi fost supărați pe ea din cauza unei greșeli ireparabile.

Un om cinstit nu ar da de bunăvoie mâna cu un ocnaș eliberat, chiar dacă acesta este fiul lui, nu-i așa? Domnul și doamna Fontanelle o priveau pe fica lor așa cum ar fi făcut cu un fiu ieșit din închisoare.

Era frumoasă și palidă, înaltă, suplă, distinsă. Fără această întâmplare, mi-ar fi plăcut mult, domnule.

Or, acum 18 luni, având un nou subprefect, acesta l-a adus pe secretarul lui particular, un băiat drăguț care, după câte se pare, își trăise viața în Cartierul Latin.

A văzut-o pe domnișoara Fontanelle și s-a îndrăgostit de ea. I s-a povestit totul. S-a mulțumit să răspundă: „Ei și, aceasta este o garanție pentru viitor. Prefer ca un asemenea lucru să se întâmple înainte și nu după. Cu această femeie, voi dormi liniștit.”

I-a făcut curte, a cerut-o de soție și s-a însurat cu ea. Atunci, pentru că el avea tupeu, făcu vizite de nuntă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Câteva persoane le întoarseră vizita, altele se abținură. În cele din urmă, lumea începu să uite și ocupa și ea un loc în lume.

Trebuie să spun că-și adora soțul, așa cum adori un zeu. Gândiți-vă că el îi dăduse înapoi onoarea, că o făcuse să se întoarcă în legea comună, că înfruntase, forțase opinia publică, înfruntase jignirile, făcuse de fapt un act de curaj pe care puțini bărbați l-ar fi făcut. Avea deci pentru el o pasiune exaltată și încrezătoare.

Rămase gravidă și când s-a aflat despre sarcina ei, persoanele mai măgulitoare i-au deschis ușa de parcă se purificase definitiv prin maternitate. E caraghios, dar așa este...

Totul a decurs foarte bine până alaltăieri, când am avut hramul orașului. Înconjurat de statul său major și de autorități, prefectul prezida concursul orfanilor și, abia terminase discursul că și începu distribuirea medaliilor pe care secretarul lui particular, Paul Hamot, le dădea fiecărui titular. Știți că în asemenea situații există mereu invidii și rivalități care-i fac pe oameni să piardă simțul măsurii.

Toate doamnele din oraș erau pe estradă. La rândul lui, înaintă și șeful orchestrei orașului, Mormellon. Formația lui obținuse o medalie de argint. Nu poți da o medalie de aur la toată lumea, nu-i așa?

Când secretarul particular îi dădu medalia, iată că acest bărbat i-o aruncă în față, strigând: „Poți păstra medalia pentru Baptiste. Îi datorezi o medalie de aur tot atât de mult ca și mie.”

Era acolo o mulțime de oameni, care a început să râdă. Poporul nu este nici caritabil, nici delicat și toate privirile s-au întors spre această biată doamnă.

Oh! domnule, ați văzut vreodată o femeie înnebunind? Nu. Ei bine, noi am asistat la un asemenea spectacol. S-a ridicat și a căzut de trei ori pe scaun, de parcă ar fi vrut să fugă și ar fi înțeles că nu poate traversa această mulțime care o înconjură.

Undeva, în public, o altă voce strigă: „Hei, doamna Baptiste!” Și atunci se stârni o rumoare mare, formată din glume și injurii.

Era o hulă, un tumult, toate capetele se mișcau. Lumea își repeta cuvântul, se ridica pentru a vedea ce figură face această nefericită; bărbații își ridicau soțiile în brațe pentru a le-o arăta; unii întrebau: “Care e? cea în albastru?” Copiii imitau cântecul cocoșului; râsete puternice izbucneau ici și colo.

Înnebunită, în fotoliul de gală, ea rămase nemișcată, de parcă ar fi fost expusă într-o vitrină. Nu putea nici să dispară, nici să se miște, nici să-și ascundă fața. Pleoapele i se mișcau cu viteză de parcă o lumină puternică i-ar fi ars ochii; respira ca un cal care urcă o pantă.

Ți se rupea sufletul văzând-o așa.

Domnul Hamot îl apucase de gât pe acest personaj grosolan și se rostogoleau pe jos în mijlocul unui tumult înspăimântător.

Ceremonia a fost întreruptă.

După o oră, în momentul în care familia Hamot se întorcea acasă, tânăra femeie, care nu scosese niciun cuvânt din momentul insultei, dar care tremura de parcă un arc

i-ar fi făcut toți nervii să se miște, încăleacă brusc parapetul podului și se aruncă în râu, fără ca soțul ei să aibă timp să o oprească. Apa era adâncă sub arcele podului. Au reușit să o scoată după două ore. Murise.

*

Povestitorul tăcu. Apoi adăugă: „E poate cel mai bun lucru pe care-l avea de făcut în situația ei. Există lucruri pe care nu le ștergi niciodată.

Înțelegeți acum de ce preotul nu a primit-o în biserică. Oh! dacă înmormântarea ar fi fost religioasă, ar fi venit tot orașul. Dar înțelegeți că, din cauza sinuciderii, care se adaugă celeilalte povești, familiile s-au abținut; și-apoi este foarte greu să mergi la o înmormântare fără preoți.”

Intram pe poarta cimitirului. Foarte emoționat, am așteptat ca sicriul să fie coborât în groapă, pentru a mă apropia de bietul bărbat care plânga și i-am strâns mâna cu putere.

Printre lacrimi, m-a privit surprins, apoi a spus: „Mulțumesc, domnule.”

Și nu am regretat că am urmat acel cortegiu.

Recrutul

În fiecare duminică, de îndată ce erau liberi, cei doi recruți porneau la drum.

După ce ieșeau din cazarmă, o luau la dreapta, traversând Courbevoie cu pași rapizi, ca și cum ar fi făcut o plimbare militară; apoi, după ce depășeau casele, cu un mers mai lent, o luau pe drumul plin de praf și pustiu care ducea la Bezons.

Erau scunzi, slabi, pierduți în mantaua lor prea largă, prea lungă, ale cărei mâneci le acopereau mâinile, rușinați de pantalonii roșii prea mari care îi obligau să-și îndepărteze picioarele pentru a merge repede. Și sub chipiul tare și înalt, nu se mai vedea decât o bucățică din bieteles lor chipuri supte de bretoni naivi, de o naivitate aproape animalică, cu ochi blânzi și calmi.

Pe durata traseului, nu vorbeau niciodată, mergând înainte, cu aceeași idee în cap, care înlocuia cuvintele, căci găsiseră la intrarea în păduricea Champioux un loc care le amintea de ținutul lor și nu se simțeau bine decât acolo.

La intersecția drumurilor Colombes și Chatou, când ajungeau sub copaci, își scoteau chipiul care le zdrobea capul, și își ștergeau fruntea.

Se opreau puțin pe podul din Bezons pentru a privi Sena. Stăteau acolo două sau trei minute, pliați în două, aplecați peste parapet; sau priveau marele bazin din Argenteuil unde alergau pânzele albe și înclinate ale cliperelor care, poate,

le aminteau de marea bretonă, portul din Vannes, cu care se învecinau, și vasele de pescuit care mergeau prin Morbihan spre larg.

Îndată ce traversau Sena, cumpărau provizii de la mezelar, de la brutar și de la negustorul de vinuri din regiune. O bucată de caltaboș, patru bucăți de pâine și un litru de vin de proastă calitate constituiau proviziile pe care le duceau în batistele lor. Dar, odată ieșiți din sat, avansau încet și începeau să vorbească.

În fața lor, o câmpie aridă, presărată cu pâlcuri de copaci, ducea la pădure, la păduricea care li se păruse că seamănă cu cea din Kermarivan. Grâul și ovăzul mărgineau drumul îngust pierdut în verdele recoltelor și Jean Kerderen îi spunea de fiecare dată lui Luc Le Ganidec:

„E la fel ca lângă Plounivon.

— Da, e la fel.”

Mergeau, unul lângă celălalt, cu mintea plină de vagi amintiri din ținutul lor, de imagini trezite, de imagini naive precum frunzele colorate ale unei monede. Revedeau un colț de câmp, un gard, un capăt de land, o intersecție, o cruce de granit.

De fiecare dată se opreau lângă o piatră care delimita o proprietate pentru că aceasta avea ceva din dolmenul de la Locneuen.

Ajungând primul la pâlcul de copaci, Luc Le Ganidec culegea o ramură de alun și începea să o curețe de coajă, gândindu-se la oamenii de acolo.

Jean Kerderen căra proviziile.

Din când în când, Luc cita un nume, amintea o întâmplare din copilăria lor, pe scurt doar ceea ce le dădea mult timp pentru a visa. Și ținutul natal, dragul lor ținut îndepărtat, îi stăpânea din nou, puțin câte puțin, invadându-i, trimițându-le de la distanță formele sale, zgomotele sale,

orizonturile cunoscute, parfumurile sale, mirosul landei verzi unde alerga aerul marin.

Nu mai simțeau emanațiile bălegarului parizian cu care sunt îngrășate pământurile de la periferie, ci parfumul drobiței înflorite pe care îl culege și îl aduce briza sărată a largului. Și pânzele canotierelor, apărute deasupra țărmurilor, li se păreau a fi pânzele navelor-cabotier zărite în spatele lungii câmpii care mergea de la ei până la țărm.

Luc Le Ganidec și Jean Kerderen mergeau cu pași mici, chinuiți de o suferință ușoară, o suferință lentă și pătrunzătoare de animal în cușcă care-și amintește.

Și, când Luc termina de decojit ramura subțire de alun, ajungeau la colțul lor de pădure unde mâncau în fiecare duminică.

Regăseau cele două cărămizi pe care le ascundeau într-un tufiș și aprindeau un foc de ramuri pentru a prăji caltaboșul înfipt în vârful cuțitului.

Și, după ce dejunau, după ce mâncau și ultima firmitură de pâine, după ce beau și ultima picătură de vin, stăteau întinși în iarbă, unul lângă celălalt, fără să spună vreun cuvânt, cu privirea în depărtare, cu pleoapele grele, cu degetele încrucișate ca pentru slujbă, cu picioarele roșii întinse alături de macii de câmp; pielea chipiului și cuprul nasturilor străluceau sub soarele fierbinte, făcând să se oprească ciocârlile care cântau zburând pe deasupra capetelor lor.

Spre prânz, începeau să-și îndrepte privirile spre satul Bezons, căci urma să vină fata cu vaca.

Trecea prin fața lor în fiecare duminică pentru a merge să mulgă și să adăpostească vaca, singura vacă din ținut care păștea mai departe, pe un câmp îngust, situat la liziera pădurii. O vedeau pe servitoare, singura ființă umană care mergea pe câmp, și reflexiile luminii soarelui în tabla găleții îi înveseleau. Nu vorbeau niciodată despre ea. Erau mulțumiți să o vadă, fără să înțeleagă de ce.

Era o fată înaltă și viguroasă, roșcată și arsă de căldura zilelor senine, o fată înaltă și îndrăzneță din câmpia pariziană.

Revăzându-i așezați în același loc, ea le spuse o dată:

„Bună ziua...veniți deci mereu aici?”

Luc Le Ganidec, mai îndrăzneț, bolborosi:

„Da, venim la odihnă.”

Asta a fost tot. Dar, duminica următoare, zărindu-i, ea râse, râse cu o bunăvoință protectoare de femeie isteață care le simțea timiditatea și îi întrebă:

„Și ce faceți? Priviți cum crește iarba?”

Înveselit, Luc zâmbi și el: „Poate că da.”

Ea continuă: „Ei! nu crește repede.”

Râzând, el replică: „Asta nu.”

Ea trecu. Dar întorcându-se cu găleata plină cu lapte, se opri din nou în fața lor și le spuse:

„Vreți o picătură de lapte? Vă va aminti de ținutul vostru.”

Cu instinctul ei de ființă din același aluat, poate departe și ea de casa ei, ghicise și atinsese just.

S-au emoționat amândoi. Atunci ea vărsă puțin lapte, nu fără dificultate, pe gâtul sticlei de un litru în care ei aduceau vinul; Luc bău primul, cu înghițituri mici, oprindu-se mereu pentru a vedea dacă nu a depășit partea lui. Apoi îi dădu sticla lui Jean.

Ea rămânea în picioare în fața lor, cu mâinile în șolduri, cu găleata la picioare, mulțumită de plăcerea pe care le-o făcea.

După aceea pleca, strigând: „Hai, la revedere, pe duminică.”

Urmăriră din priviri, atât cât putură să o vadă, silueta înaltă care se îndepărta, se micșora, părea că se scufundă în verdeața pământului.

După o săptămână, când părăsiră cazarma, Jean îi spuse lui Luc:

„N-ar trebui să-i cumpărăm ceva bun?”

Și rămaseră încurcați în fața problemei alegerii a ceva deosebit. Luc se gândea la o bucată de cârnaț de porc, dar Jean prefera dropsurile, căci lui îi plăceau dulciurile. Părerea lui învinse și cumpărarea de la un băcan, de doi bănuți, bomboane albe și roșii.

Jean o văzu primul: „Iat-o”, spuse el. Luc repetă: „Da. Iat-o.”

Văzându-i de departe, ea râse și strigă: „Vă merge cum vreți?” Răspunseră amândoi: „Și ție?” Atunci ea vorbi despre lucruri simple care-i interesau, despre timp, despre recoltă, despre stăpânii ei.

Nu îndrăzneau deloc să-i ofere bomboanele care se topeau în buzunarul lui Jean.

Până la urmă, Luc îndrăzni și murmură:

„Ți-am adus ceva.”

Ea întrebă: „Ce?”

Atunci Jean, roșu până la urechi, scoase cornetul de hârtie și i-l dădu.

Începu să mănânce bucățelele de zahăr pe care le plimba dintr-o parte în alta, umflându-i obrazii. Așezați în fața ei, cei doi soldați o priveau emoționați și încântați.

Apoi ea merse să mulgă vaca și, întorcându-se, le dădu din nou lapte.

S-au gândit la ea toată săptămâna și au vorbit de mai multe ori despre ea. Duminica următoare, se așeză lângă ei pentru a sta la taclale mai mult timp și, cu privirile pierdute în depărtare, cu genunchii prinși în mâinile încrucișate, toți trei povestiră diferite fapte și detalii din satele unde se născuseră, în timp ce vaca, văzând-o pe servitoare oprită, întindea spre ea capul ei greu cu nări umide și mugea îndelung pentru a o chema.

Destul de repede, fata acceptă să mănânce ceva cu ei și să bea puțin vin. Adesea, le aducea prune în buzunarul ei,

căci era sezonul prunelor. Prezența ei îi dezmoțea pe cei doi recruți bretoni care trâncăneau ca două păsări.

Or, într-o marți, Luc Le Ganidec ceru o permisie, ceea ce nu se întâmplase niciodată, și se întoarse abia la ora zece seara.

Neliniștit, Jean căuta în capul lui motivul pentru care colegul lui putuse să iasă.

Vinerea următoare, Luc, care împrumutase zece bănuți de la vecinul de pat, ceru din nou și obținu aprobarea de a ieși câteva ore.

Când plecă la drum cu Jean pentru plimbarea de duminică, avea un aer distrat, emoționat, schimbat. Kerderen nu înțelegea, dar bănuia vag ceva, fără să ghicească ce ar putea fi.

Nu scoaseră o vorbă până la locul lor obișnuit, unde roseseră iarba tot așezându-se în același loc; mâncară încet. Nu le era foame.

Fata apăru curând. O priviră venind așa cum făceau în fiecare duminică. Când fu foarte aproape, Luc se ridică și făcu doi pași. Ea puse găleata jos și-l sărută. Îl sărută cu ardoare, punându-și brațele în jurul gâtul lui, fără să-i pese de Jean, fără a se gândi că era și el acolo, fără să-l vadă.

Și bietul Jean rămase uluit, atât de uluit încât nu înțelegea, cu sufletul tulburat, cu inima zdrobită, fără să-și dea seama încă.

Apoi, fata se așeză lângă Luc și începură să vorbească.

Jean nu se uita la ei, ghicea acum de ce colegul lui ieșise de două ori într-o săptămână și simțea în el o durere arzătoare, un fel de rană, acea sfâșiere pe care o provoacă trădările.

Luc și fata se ridicară pentru a merge împreună să adăpostească vaca.

Jean îi urmări cu privirea. Îi văzu îndepărtându-se unul lângă celălalt. Pantaloni roșu al colegului său era acum doar o pată strălucitoare pe drum. Luc fu cel care luă ciocanul de lemn și lovi țărșul de care era legat animalul.

Fata se aplecă pentru a o mulge, în timp ce el mângâia șira spinării ascuțită a animalului. Apoi lăsară găleata în iarbă și intrară în pădure.

Jean nu mai vedea decât peretele de frunze în care intrașeră; și se simțea atât de tulburat încât, dacă ar fi încercat să se ridice, ar fi căzut sigur la loc.

Rămase nemișcat, copleșit de uimire și de suferință, de o suferință naivă și profundă. Dorea să plângă, să plece, să se ascundă, să nu mai vadă pe nimeni niciodată.

Brusc, îi văzu ieșind din pădure. Se întoarseră încet ținându-se de mână, așa cum făc logodnicii la țară. Luc ducea găleata.

Se sărutară din nou înainte de a se despărți și fata plecă după ce-i spuse un bună seara amical lui Jean și după ce-i aruncă un zâmbet prietenos.

Cei doi recruți au rămas unul lângă celălalt, nemișcați ca de obicei, tăcuți și liniștiți, fără ca placiditatea chipului să arate ceva din ceea ce le tulbura sufletul. Soarele cădea peste ei. Vaca mugea uneori privindu-i de la distanță.

La ora obișnuită, se ridicară pentru a se întoarce la cazarmă.

Luc curăța de coajă o ramură. Jean ducea sticla goală. I-o dădu negustorului de vin din Bezons. Apoi ajunseră pe pod și, ca în fiecare duminică, se opriră la mijlocul lui pentru a privi câteva clipe cum curge apa.

Jean se apleca, se apleca din ce în ce mai mult peste balustrada de fier ca și cum ar fi văzut în apă ceva care-l atrăgea. Luc îi spuse: „Ce, vrei să bei o înghițitură?” În timp ce pronunța ultimul cuvânt, capul lui Jean luă și restul, picioarele ridicate descrieră un cerc în aer, și recrutul albastru și roșu căzu tot, intră și dispăru în apă.

Luc, cu gâtul paralizat de angoasă, încercă zadarnic să strige. Văzu mai departe ceva care se mișca; apoi capul

colegului său ieși la suprafața apei, dispărând însă imediat.

Și mai departe, zări din nou o mână, o singură mână care ieșea din apă și care dispăru. Asta a fost tot.

Marinarii veniți nu i-au găsit corpul în acea zi.

Luc s-a întors singur la cazarmă, alergând, cu mintea înnebunită, și povesti accidentul, cu ochii și vocea pline de lacrimi, ștergându-și nasul tot timpul: „S-a aplecat... s-a aplecat, atât de mult ...atât de mult încât s-a răsturnat...și a căzut...a căzut...”

Nu a putut spune mai multe, gătit de emoție.

— Dacă ar fi știut...

Scrisoare găsită asupra unui înecat

Mă întrebați, doamnă, dacă-mi bat joc de dumneavoastră? Nu puteți crede că un bărbat n-a fost atins niciodată de iubire? Ei bine, nu, eu nu am iubit niciodată, niciodată.

De unde vine acest lucru? Nu știu nimic. Nu m-am aflat niciodată în acest fel de beție a inimii numită iubire. N-am trăit niciodată în acest vis, în această exaltare, în această nebunie în care ne aruncă chipul unei femei. N-am fost niciodată urmărit, obsedat, înfierbântat, înnebunit de așteptarea sau de posedarea unei ființe devenită brusc pentru mine mai de dorit decât toate fericirile, mai frumoasă decât toate creaturile, mai importantă decât toate universurile. N-am plâns niciodată, n-am suferit niciodată pentru niciuna dintre voi. Nu mi-am petrecut nopțile, cu ochii deschiși, gândindu-mă la ea. Nu cunosc trezirile pe care le luminează gândul și amintirea ei. Nu cunosc enervarea înnebunitoare a speranței când ea va veni și nici divina melancolie a regretului, când ea fuge lăsând în cameră un parfum discret de violete și de trup.

N-am iubit niciodată.

Și eu m-am întrebat adeseori de ce. Și într-adevăr, nu știu prea mult. Am găsit motive totuși; dar ele sunt mai degrabă metafizice și poate nu le veți găsi pe gustul dumneavoastră.

Cred că le judec prea mult pe femei pentru a mă supune farmecului lor. Vă cer scuze pentru această afirmație. O explic. Există în orice creatură o ființă morală și o ființă fizică. Pentru a iubi ar trebui să întâlnesc între aceste două ființe o

armonie pe care nu am găsit-o niciodată. Mereu una este mai puternică decât cealaltă, când cea morală, când cea fizică.

Inteligența, pe care avem dreptul să o cerem unei femei pentru a o iubi, n-are nimic din inteligența virilă. E mai mult și este mai puțin. Trebuie ca o femeie să aibă spiritul deschis, delicat, sensibil, fin, impresionabil. Ea nu are nevoie nici de forță, nici de inițiativă în gândire, dar este necesar ca ea să aibă bunătate, eleganță, tandrețe, cochetărie și acea facultate de asimilare care, în scurt timp, o face să fie la fel celui cu care își împarte viața. Cea mai mare calitate a ei trebuie să fie tactul, acest simț subtil care este pentru spirit ceea ce este atingerea pentru corp. El îi revelează mii de lucruri mărunte, contururile, unghiurile și formele în ordinea intelectuală.

Cel mai adesea, femeile frumoase nu au o inteligență proporțională cu persoana lor. Or, cel mai mic defect de concordanță mă frapează și mă rănește chiar de la început. În prietenie, acest lucru nu are importanță. Prietenia este un pact în care se ține cont de defecte și de calități. Putem judeca un prieten sau o prietenă, să ținem cont de ceea ce au ei bun, să trecem cu vederea ceea ce au ei rău și să le apreciem exact valoarea, abandonându-ne unei simpatii intime, profunde și fermecătoare.

Pentru a iubi trebuie să fii orb, să te abandonezi în întregime, să nu vezi nimic, să nu gândești, să nu înțelegi nimic. Trebuie să poți adora în aceeași măsură slăbiciunile și frumusețile, să renunți la orice judecată, la orice reflecție, la orice perspicacitate.

Sunt incapabil de o asemenea orbire și sunt împotriva seducției neraționale.

Și asta nu este tot. Am despre armonie o idee atât de nobilă și subtilă încât niciodată nimic nu va realiza idealul meu. Sigur veți spune că sunt nebun. Ascultați-mă! După

părerea mea, o femeie poate avea un suflet delicios și un corp fermecător fără ca acest corp și acest suflet să se potrivească perfect. Vreau să spun că oamenii care au nasul făcut într-un anumit fel nu trebuie să gândească într-o anumită manieră. Cei grași nu au dreptul să se folosească de aceleași cuvinte și de aceleași fraze ca cei slabi. Dumneavoastră, care aveți ochii albaștri, doamnă, nu puteți să concepeți viața, să judecați lucrurile și evenimentele ca și cum ați avea ochii negri. Nuanțele privirii dumneavoastră corespund în mod fatal nuanțelor gândirii dumneavoastră. Pentru a simți aceasta, am un fler de copoi. Râdeți dacă vreți. Asta este.

Totuși, într-o zi, timp de o oră, am crezut că iubesc. Am suferit prostește influența circumstanțelor înconjurătoare. M-am lăsat sedus de mirajul unei aurore. Vreți să vă povestesc această scurtă întâmplare?

Într-o seară, întâlnisem o drăguță persoană exaltată care a vrut, dintr-o fantezie poetică, să petreacă noaptea cu mine, pe o barcă, pe un râu. Aș fi preferat o cameră și un pat; am acceptat totuși fluviul și barca.

Era în luna iunie. Prietena mea a ales o noapte cu lună plină pentru a se exalta mai bine.

Am luat cina la un han, pe țărm, apoi ne-am imbarcat în jurul orei zece. Consideram prostească această aventură, dar, pentru că însoțitoarea mea îmi plăcea, nu m-am supărat prea mult. M-am așezat pe bancă, în fața ei, am luat ramele și am plecat.

Nu pot nega că spectacolul nu era fermecător. Am luat-o spre o insulă împădurită, plină cu privighetori; și curentul ne ducea repede pe râul acoperit de unduiri argintii. Broaștele-râioase scoteau strigătul lor monoton și clar; broaștele se ascundeau în ierburile de pe maluri și alunecarea apei curgătoare făcea în jurul nostru un zgomot confuz, aproape imperceptibil, neliniștitor și ne dădea o vagă senzație de frică misterioasă.

Ne pătrundea farmecul dulce al nopților călduțe și al apelor strălucind la lumina lunii. Era bine să trăiești și să plutești așa, să visezi și să simți lângă tine o tânără femeie tandră și frumoasă.

Eram puțin emoționat, puțin tulburat, puțin amețit de claritatea palidă a serii și de gândul la vecina mea...

„Așează-te lângă mine!” spuse ea. M-am supus. Ea continuă: „Spune-mi versuri.” Am considerat că era prea mult; am refuzat; a insistat. Voia în mod sigur marele joc, toată orchestra sentimentului, de la Lună până la Rimă. Până la urmă am cedat și i-am recitat, în bătaie de joc, o poezie delicioasă a lui Louis Bouilhet, din care iată ultimele strofe:

*Îl detest mai ales pe acest bard cu privire umidă
Care privește o stea murmurând un nume
Și pentru care imensa natură ar fi vidă
Dacă nu ar purta pe culme sau pe Lisette sau pe Ninon.*

*Sunt fermecători acei oameni care fac efort
Pentru ca acest biet univers să ne intereseze,
Să agațe jupoanele în copacii din câmpie
Și cornetul alb pe fruntea coastelor verzi.*

*Sigur ei nu au înțeles muzica divină,
Eternă natură cu voci fremătătoare,
Cei care nu merg singuri prin șuvoaiile adânci
Și visează la o femeie în zgomotul făcut de păduri.*

Mă așteptam la reproșuri. Niciunul. Murmură: „Cât de adevărat este!” Am rămas stupefiat. Înțelesese?

Puțin câte puțin, barca noastră se apropiase de mal și o luase spre o salcie care o opri. Am cuprins-o de talie pe însoțitoarea mea și, foarte încet, mi-am apropiat buzele de

gâtul ei. Dar ea mă respinse cu o mișcare bruscă și iritată: „Termină! Ești bătăran!”

Am încercat să o apropiu de mine. Se zbătu, se prinse de copac și fu cât pe ce să ne răstoarne în apă. Am considerat că este prudent să nu mai insist. Spuse: „Mai degrabă te-aș răsturna în apă. Mă simt atât de bine! Visez. E-atât de bine!” Apoi adăugă cu răutate în glas: „Ai uitat deja versurile pe care mi le-ai recitat?” Era adevărat. Am tăcut. Ea continuă: „Hai, vâslește!” Am luat din nou vâslele.

A început să mi se pară noaptea lungă și atitudinea mea ridicolă. Însoțitoarea mea mă întrebă: „Vrei să-mi faci o promisiune?”

— Da. Care?

— Aceea de a rămâne cuminte, convenabil și discret dacă-ți permit...

— Ce? spune!

— Iată. Aș vrea să stau culcată pe spate, pe fundul bărcii, lângă tine, privind stelele.”

Am exclamat: „De acord.”

Ea continuă: „Nu mă înțelegi. Ne vom lungi unul lângă altul. Dar îți interzic să mă atingi, să mă săruți, în fine să... să...mă ...mângâi.”

Am promis. Ea anunță: „Dacă te miști, mă scufund.”

Și iată-ne lungiți unul lângă celălalt, cu ochii spre cer, mergând pe firul apei. Mișcările vagi ale bărcii ne legănau. Zgomotele ușoare ale nopții ajungeau până la noi mai distincte pe fundul ambarcațiunii, făcându-ne să tresărim uneori. Și simțeam crescând în mine o emoție ciudată și sfâșietoare, o înduioșare infinită, ceva ca o nevoie de a deschide brațele pentru a îmbrățișa și de a-mi deschide inima pentru a iubi, pentru a mă da cuiva, pentru a-i oferi gândurile mele, corpul meu, viața mea, toată ființa mea.

Însoțitoarea mea murmură ca prin vis: „Unde suntem? Unde mergem? Mi se pare că părăsim pământul. Ce bine e! Oh! dacă m-ai iubi...un pic?!”

Inima începu să-mi bată cu putere. Nu am putut răspunde nimic: mi se părea că o iubesc. Nu mai aveam nicio dorință violentă. Mă simțeam bine așa, lângă ea, și-mi era de-ajuns.

Și am rămas mult timp, mult timp nemișcați. Ne luaserăm de mână; o forță foarte plăcută ne imobilizase: o forță necunoscută, superioară, o Contopire castă, intimă, absolută a ființelor noastre care-și aparțineau fără să se atingă. Ce era asta? Parcă știu? Poate iubire?

Se făcea ziuă puțin câte puțin. Era ora trei dimineața. O lumină puternică invadea cerul. Barca se lovi de ceva. M-am ridicat în picioare. Atinseserăm malul unei insulițe.

Dar eram tot încântat, în extaz. În fața noastră toată întinderea cerului se lumina în roșu, roz, violet, pătată de nori aprinși ca niște aburi aurii. Fluviul era purpuriu și trei case de pe colină parcă ardeau.

M-am aplecat spre însoțitoarea mea. Voiam să-i spun: „Privește!” Dar am tăcut tulburat și nu am mai văzut-o decât pe ea. Și ea era roz, de un roz carnal peste care parcă ar fi curs puțin din culoarea cerului. Părul ei era roz, ochii ei erau roz, dinții ei erau roz, rochia, dantela, zâmbetul, totul era roz. Și eram atât de înnebunit încât am crezut că aveam aurora în fața mea.

S-a ridicat încet, întinzându-mi buzele; și m-am apropiat de ea fremătând, delirant, simțind că urma să sărut cerul, să sărut fericirea, să sărut visul devenit femeie, să sărut idealul coborât în carnea umană.

Îmi spuse: ”Ai o omidă în păr.” De aceea zâmbea!

Mi s-a părut că am primit o lovitură de băta în cap. Brusc m-am simțit trist ca și cum pierdusem orice speranță în viață.

Asta-i tot, doamnă. Este pueril, prostesc, stupid. Dar, din acea zi, cred că nu voi mai iubi niciodată. Totuși...cine știe?

Tânărul asupra căruia a fost găsită această scrisoare a fost pescuit ieri în apele Senei, între Bougival și Marly. Un marinar amabil, care-l cotrobăise pentru a-i afla numele, a adus la ziar această scrisoare și i-a dat-o lui MAUFRIGNEUSE

Ordonanța

Cimitirul, plin de ofițeri, părea un câmp înflorit. Șepcile și pantalonii roșii, galoanele și nasturii aurii, săbiile, eghiletele statului major, brandenburgurile vânătorilor și husarilor treceau printre mormintele ale căror cruci albe sau negre își deschideau brațele lor lamentabile, brațele lor de fier, de marmură sau de lemn peste lumea dispărută a morților.

Tocmai fusese înmormântată soția colonelului de Limousin. Se înecase în urmă cu două zile, în timp ce se scălda.

Se terminase, preotul plecase, dar colonelul, susținut de doi ofițeri, stătea în picioare în fața gropii, pe fundul căreia încă vedea sicriul de lemn care ascundea corpul deja descompus al tinerei soții.

Era aproape un bătrân, foarte slab, cu mustață albă, care se căsătorise, în urmă cu trei ani, cu fata unui coleg, rămasă orfană după moartea tatălui ei, colonelul Sortis.

Căpitanul și locotenentul de care se sprijinea șeful lor încercau să-l ia de acolo. El se opunea, cu ochii plini de lacrimi, pe care nu le lăsa să curgă, din eroism, și șoptind: „Nu, nu, încă puțin”; deși nu-l mai țineau picioarele, se încăpățâna să rămână acolo, pe marginea acestei gropi, care i se părea fără fund, o prăpastie în care-i căzuseră inima și viața, tot ceea ce-i mai rămăsese pe pământ.

Generalul Ormont se apropie brusc, apucă brațul colonelului și, trăgându-l aproape cu forța, îi spuse: „Haide,

haide, vechiul meu prieten, nu trebuie să rămâi aici.” Atunci colonelul se supuse și se întoarse acasă.

După ce deschise ușa cabinetului de lucru, zări o scrisoare pe birou. După ce o luă, fu cât pe ce să se prăbușească de surpriză și de emoție, căci recunoscuse scrisul soției lui. Și scrisoarea avea ștampila poștei cu data din acea zi. Rupse plicul și citi.

„Dă-mi voie să te numesc iar tată, ca pe vremuri. Căci, când vei primi această scrisoare, eu voi fi moartă și îngropată. Poate atunci vei putea să mă ierți.

Nu vreau să încerc să te impresionez, nici să-mi atenuez greșeala. Vreau doar să spun tot adevărul, cu toată sinceritatea unei femei care se va omorî peste o oră.

Când te-ai căsătorit cu mine, din generozitate, m-am dăruit cu recunoștință și te-am iubit din toată inima mea de fetiță. Te-am iubit așa cum îl iubisem pe tatăl meu și aproape la fel de mult; și, într-o zi, când eram pe genunchii tăi și tu mă îmbrățișai, te-am strigat fără să vreau „tată”. A fost un strigăt al inimii, instinctiv, spontan. Într-adevăr, erai un tată pentru mine, nimic mai mult decât un tată. Ai râs și mi-ai spus: „Spune-mi mereu așa, copila mea, îmi place.”

Am venit în acest oraș și, iartă-mă tată, m-am îndrăgostit. Oh! am rezistat mult timp, aproape doi ani, citește bine, aproape doi ani, apoi am cedat, am devenit vinovată, am devenit o femeie imorală.

Cât despre el? Nu vei ghici cine este. Sunt foarte liniștită din acest punct de vedere, pentru că erau mereu doisprezece ofițeri, în jurul meu și cu mine, pe care-i numeai cele douăsprezece constelații ale mele.

Tată, nu încerca să-l cunoști și nu-l urî! A făcut ceea ce oricine ar fi făcut în locul lui și sunt sigură că și el mă iubea din toată inima.

Dar ascultă! Într-o zi aveam întâlnire pe Île des Bécasses, știi insulița aceea, după moară. Trebuia să ajung

acolo înotând, el trebuia să mă aștepte în tufișuri și să rămânem până seara, ca să nu fie văzut când pleacă. Tocmai ne întâlнисerăm, când crengile copacilor se dădură la o parte și-l văzurăm pe Philippe, ordonanța ta, care ne surprinsese. Am simțit că eram pierduți și am țipat; atunci el mi-a spus – el, prietenul meu!: „Plecați înot, foarte încet, scumpa mea, și lăsați-mă cu acest bărbat!” Am plecat atât de emoționată încât era să mă înec și m-am întors acasă, așteptându-mă la ceva îngrozitor.

După o oră, Philippe îmi spunea, încet, pe holul dinspre salon, unde îl întâlнисem: „Sunt la ordinele doamnei dacă are să-mi dea vreo scrisoare.” Am înțeles atunci că se vânduse și că prietenul meu îl cumpăraseră. Într-adevăr, i-am dat scrisori, toate scrisorile mele. Le ducea și-mi aducea răspunsurile.

Acest lucru a durat aproape două luni. Aveam încredere în el, ca și tine.

Or, tată, iată ce s-a întâmplat. Într-o zi, pe aceeași insulă unde ajunsesem înot, dar singură de data aceasta, am găsit-o pe ordonanța ta. Acest bărbat mă aștepta și m-a prevenit că ne va denunța și îți va da niște scrisori pe care le păstrase, mai bine zis le furase, dacă nu cedam poftelor lui.

Oh! tată, tată, mi-a fost frică, o frică lașă, nedemnă, mi-a fost frică mai ales de tine, atât de bun, dar înșelat de mine, frică pentru el, căci l-ai fi omorât, frică și pentru mine, poate, mai știi și eu? Eram înnebunită, pierdută, am crezut că-l voi putea cumpăra încă o dată pe acest mizerabil, care mă iubea și el, ce rușine!

Suntem atât de slabi, noi ceilalți, încât ne pierdem capul mai mult decât tine. Și-apoi când ai căzut, cazi mereu mai jos, mai jos. Știi și eu ce-am făcut? Am înțeles doar că eu și unul dintre voi doi vom muri și m-am dăruit acestei brute.

Vezi, tată, nu încerc să mă scuz.

Atunci s-a întâmplat ceea ce ar fi trebuit să prevăd: m-a avut când a vrut, amenințându-mă mereu. În fiecare zi, a fost și el amantul meu, ca și celălalt Nu-i abominabil? Și ce pedeapsă, tată!

Atunci mi-am spus: Trebuie să mor. Vie, n-aș fi putut mărturisi o asemenea crimă. Moartă, îndrăznesc tot. Nu mai puteam face altceva decât murind, nimic nu m-ar fi spălat, eram prea murdară. Nu mai puteam iubi, nici nu mai puteam fi iubită; mi se părea că-i murdăresc pe toți, chiar numai dând mâna.

Voi merge imediat să mă scald și nu mă voi mai întoarce.

Voi trimite amantului meu această scrisoare pentru tine. O va primi după moartea mea și, fără să știe nimic, ți-o va trimite, îndeplinindu-mi astfel ultima dorință. Și tu o vei citi după ce te vei întoarce de la cimitir. Adio, tată, nu mai am nimic să-ți spun. Fă ce vrei și iartă-mă!”

Colonelul își șterse fruntea transpirată. Îi revenise brusc sângele-rece, sângele-rece din zilele de luptă.

Sună. Apăru un servitor.

„Trimite-l pe Philippe la mine!”, spuse el.

Apoi întredeschise sertarul biroului.

Bărbatul intră imediat, un soldat înalt și cu mustață roșcată, cu un aer șiret, cu privirea perfidă. Colonelul îl privi fix.

„Îmi vei spune numele amantului soției mele!”

„— Dar, colonele...”

Ofițerul luă revolverul din sertarul întredeschis.

„— Haide, repede, știi că nu glumesc.”

„— Ei bine... colonele... este căpitanul Saint-Albert.”

Abia pronunțase acest nume, că o flacără îi arse ochii și căzu cu fața în jos, cu un glonț în mijlocul frunții.

Miss Harriet

Eram șapte în trăsură, patru femei și trei bărbați, unul stând pe un scaun lângă vizitiu, și urcam, cu caii la pas, panta cea mare pe unde șerpuia drumul.

Plecați din Etretat dis-de-dimineată, pentru a merge să vizităm ruinele din Tancarville, moșăiam încă, amorțiți în aerul rece al dimineții. Mai ales femeilor, nu prea obișnuite să se trezească așa devreme, li se închideau ochii, le cădea capul, le venea să caște. Erau insensibile la emoția zorilor.

Era toamna. De-o parte și de alta a drumului se întindeau câmpurile dezgolate, galbene din cauza tulpinilor scurte de orz și de grâu care acopereau pământul ca o barbă rasă prost. Ciocârliile cântau în aer, alte păsări piuiau în tufișuri.

În sfârșit, la linia orizontului, soarele apăru în fața noastră, foarte roșu; și, pe măsură ce se ridica, tot mai luminos la fiecare minut, câmpul părea să se trezească, să zâmbească, să se scuture și să-și scoată cămașa de vaporii albi asemenea unei fete care coboară din pat.

Așezat pe un scaun, contele d'Etraille strigă: „Priviți, un iepure!” și întinse mâna spre stânga, arătând un lan de trifoi. Animalul fugea, aproape ascuns de acest lan, arătându-și doar urechile; apoi, o luă peste o arătură, se opri, plecă iar într-o cursă nebună, schimbă direcția, se opri din nou neliniștit, pândind orice pericol, nehotărât în ce direcție să o ia; după aceea, reîncepu să alerge cu salturi mari ale

picioarelor din spate și dispăru într-o parcelă de sfeclă roșie. Toți bărbații se treziseră, urmărind fuga animalului.

René Lemanoir spuse: „Nu suntem galanți în această dimineață” și, privindu-și vecina, micuța baroană de Sérennes, care lupta contra somnului, îi spuse cu jumătate de voce: „Vă gândiți la soțul dumneavoastră, baroană. Liniștiți-vă, nu se întoarce până sâmbătă. Mai aveți patru zile.”

Ea răspunse cu un surâs adormit: „Ce prostuț ești!”

Apoi, scuturându-și toropeala, adăugă: „Haideți, spuneți ceva pentru a ne face să râdem! Dumneavoastră, domnule Chenal, care treceți drept un bărbat care a avut mai multe aventuri decât ducele de Richelieu, spuneți-ne o povestioară amoroasă care vi s-a întâmplat! Pe care vreți.”

Léon Chenal, un pictor bătrân, care fusese cândva foarte frumos, foarte puternic, foarte mândru de fizicul lui și foarte iubit, își mângâie barba lungă și albă și zâmbi, apoi, după câteva momente de gândire, deveni brusc foarte serios.

„Nu va fi ceva vesel, doamnele mele; vă voi spune cea mai lamentabilă poveste de dragoste din viața mea. Le doresc prietenilor mei să nu inspire o asemenea iubire.”

I

Aveam pe atunci douăzeci și cinci de ani și-mi făceam ucenicia de pictor de-a lungul coastelor normande.

Numesc a-și face ucenicia acest vagabondaj cu rucsacul în spate, din han în han, sub pretextul studiilor și peisajelor din natură. Nu cunosc nimic mai bun decât această viață rătăcitoare, la întâmplare. Ești liber, fără nicio constrângere de niciun fel, fără griji, fără preocupări, fără măcar să te gândești la ziua de mâine. Mergi pe ce drum vrei, fără alt ghid decât propria-ți fantezie, fără alt consilier decât plăcerea privirilor. Te oprești pentru că te-a sedus un râuleț,

pentru că miroseau frumos cartofii prăjiți în fața ușii unui han. Uneori, alegerea ta este determinată de parfumul unei clematite sau de ochiada nevinovată a unei hangițe. Nu trebuie să disprețuiești aceste plăceri rustice.

Aceste fete au și ele un suflet și simțuri, obraji tari și proaspeți; și sărutul lor este puternic și savuros ca un fruct sălbatic. Dragostea este întotdeauna prețioasă, indiferent de unde vine. O inimă care bate mai tare atunci când apari, un ochi care plânge când pleci sunt lucruri atât de rare, atât de dulci, atât de prețioase, încât nu trebuie să le disprețuiești niciodată.

Am cunoscut întâlniri în șanțuri pline cu ciuboțica-cucului, în spatele grajdului unde dorm vitele și în poduri cu paie călduțe încă de la căldura zilei. Am amintiri legate de stofa groasă și gri pe trupuri elastice și puternice, dar și regrete legate de mângâieri naive și proaspete, mai delicate în brutalitatea lor sinceră decât plăcerile subtile obținute de la femei fermecătoare și distinse. Dar ceea ce-ți place cel mai mult în aceste aventuri, sunt câmpurile, pădurile, răsăriturile de soare, crepusculurile, clarul de lună. Pentru pictori, acestea reprezintă călătoria de nuntă cu pământul. Ești singur și foarte aproape de el în această lungă întâlnire. Te culci pe un câmp, în mijlocul margaretelor și macilor și, cu ochii deschiși, sub un apus de soare luminos, vezi în zare sătucul cu clopotnița lui ascuțită, care sună la prânz.

Te așezi pe malul unei ape care izvorăște de la poalele unui stejar, din mijlocul unei tufe de ierburi subțiri, înalte, strălucind de viață. Îngenunchezi, te apleci, bei această apă rece și cristalină care-ți udă mustața și nasul, o bei cu o așa plăcere fizică de parcă ai săruta pe gură izvorul. Uneori, când întâlnești o groapă de-a lungul acestor cursuri mici de apă, te scufunzi în ea, complet gol, și simți pe piele, de la cap până la picioare, fremătarea curentului viu și ușor, asemenea unei mângâieri răcoroase și delicioase.

Pe colină ești vesel și melancolic, pe malul iazurilor, exaltat când soarele se îneacă într-un ocean de nori sângerii și când aruncă peste râuri o lumină roșiatică. Și seara, sub luna care trece pe cer, te gândești la mii de lucruri neobișnuite care nu ți-ar trece prin cap sub lumina arzătoare a zilei.

Deci, rătăcind astfel chiar prin acest ținut, în care suntem anul acesta, am ajuns într-o seară în sătucul Bénouville, pe Faleză, între Yport și Etretat. Veneam de la Fécamp, urmând coasta, coasta înaltă și dreaptă ca un zid, cu vârfuri de stânci calcaroase, care cad abrupt în mare. Mersesem încă de dimineată pe acest gazon ras, fin și moale ca un covor, care crește pe marginea prăpastiei, sub vântul sărat al largului. Și, cântând din toată inima, mergând cu pași mari, privind când zborul lent și circular al unui pescăruș care-și plimba pe cerul albastru curba albă a aripilor, când pânza neagră a unei bărci pescărești pe marea verde, am petrecut o zi fericită de libertate, o zi lipsită de griji.

Mi-a fost indicată o fermă mică unde erau cazați călătorii, un fel de han ținut de o țărancă, situat în mijlocul unei curți normande, înconjurată de un șir dublu de fagi.

Părăsind faleza, m-am îndreptat spre locul închis între copaci și m-am prezentat patroanei Lecacheur. Era o țărancă bătrână, ridată, severă, care părea să primească mușteriii fără plăcere, cu un fel de neîncredere.

Eram în luna mai; merii înfloriți acopereau curtea cu un acoperiș de flori parfumate, presărau tot timpul o ploaie rotitoare de petale roz, care cădeau neîncetat pe oameni și pe iarbă.

Am întrebat: „Ei bine, tanti Lecacheur, aveți o cameră pentru mine?”

Mirată că-i știu numele, ea răspunse: „Depinde, totul este închiriat. Aș putea totuși să mă uit.”

Ne-am înțeles în cinci minute și mi-am pus rucsacul pe podeaua de lut a unei camere rustice, mobilată cu un

pat, două scaune, o masă și un lighean. Dădea spre bucătăria mare, afumată, unde clienții luau masa cu oamenii de la fermă și cu patroana, care era văduvă. M-am spălat pe mâini, apoi am ieșit. Bătrâna prăjea o găină pentru cină în șemineul ei mare, în care atârna un cârlig înnegrit de fum.

„Aveți deci clienți în acest moment?” am întrebat-o.

Răspunse cu un aer nemulțumit: „Am o doamnă, o englezoaică în vârstă. Ea ocupă cealaltă cameră.”

Negociind o mărire de preț de cinci bănuți pe zi, am obținut dreptul de a mânca singur în curte, când va fi vreme frumoasă.

Mi-a pus deci masa în fața ușii și am început să rup în bucăți, cu dinții, copanele fragile ale găinii normande, bând cidru limpede și mestecând pâine albă, veche de patru zile, dar foarte bună.

Deodată, porțița de lemn care dădea spre drum se deschise și o persoană străină se îndreptă spre casă. Era foarte slabă, foarte înaltă, atât de strânsă într-un șal scoțian cu carouri roșii încât ai fi crezut că nu are brațe dacă nu ai fi văzut o mână lungă, care se vedea în dreptul coapselor și care ținea o umbrelă de soare albă.

Chipul ei de mumie, încadrat de cârlionți grizonati, care se mișcau la fiecare pas, mă făcu să mă gândesc, nu știu de ce, la o scrumbie afumată care ar fi avut moațe. Trecu vioi prin fața mea, lăsând privirile în jos și intră în casă.

Această apariție neobișnuită mă înveseli; era sigur vecina mea, englezoaica în vârstă, despre care-mi vorbise gazda mea.

Nu am mai văzut-o în ziua aceea. A doua zi, după ce mă instalasem pentru a picta în detaliu acea vale fermecătoare, pe care o cunoașteți și care coboară până la Etretat, ridicând brusc privirea, am văzut ceva neobișnuit care se ridica pe creasta versantului; semăna cu un catarg pavoazat. Era ea. Când mă văzu, dispăru.

M-am întors la prânz pentru a mânca și m-am așezat la masa comună, cu scopul de a face cunoștință cu această bătrână originală. Dar nu-mi răspunse la politețuri, insensibilă chiar la micile mele atenții. Îi puneam cu încăpățănare apă în pahar, îi dădeam repede platourile cu mâncare. Singurele ei mulțumiri erau o ușoară înclinare a capului, aproape imperceptibilă și un cuvânt englezesc, murmurat atât de încet încât nici nu-l auzeam.

Nu m-am mai ocupat de ea, deși îmi tulbura gândurile. După trei zile, știam despre ea exact cât știa și tanti Lecacheur.

Se numea miss Harriet. Căutând un sat izolat pentru a-și petrece vara, se oprise la Bénouville, în urmă cu trei săptămâni și nu părea dispusă să plece. Nu vorbea niciodată la masă, mânca repede, citind în același timp o cărțuie de propagandă protestantă. Distribuia tuturor astfel de cărți. Chiar și preotul primise patru, aduse de un puști care câștiga un comision de doi bănuți. Brusc, fără ca nimic să pregătească această declarație, ea-i spunea gazdei mele: „L-am iubit pe Dumnezeu mai mult decât orice, l-am adorat în toată creația lui, l-am adorat în toată natura lui, l-am purtat mereu în inima mea.” Și-i dădea imediat țărâncii stupefiate una din cărțuliile destinate să convertească universul.

Nu era deloc iubită în sat. Pentru că învățătorul declarase: „Este o atee.” o apăsa un fel de dezaprobare generală. Întrebat de tanti Lecacheur, preotul răspunse: „Este o eretică, dar Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, și eu cred că este o persoană de o moralitate exemplară.”

Cuvintele „atee”, „eretică”, al căror sens precis nu era știut, semănau îndoiala în mințile oamenilor. Printre altele, se zvonea că englezoaica era bogată și că-și petrecuse viața călătorind în toată lumea, pentru că familia ei o alungase. De ce o alungase familia ei? În mod sigur din cauza lipsei ei de credință.

De fapt, era una din acele exaltate cu principii, una din acele puritane tenace, din care Anglia produce atât de multe, una din acele bune fete bătrâne insuportabile care bântuie toate mesele de oaspeți din Europa, care strică Italia, care otrăvesc Elveția, care fac de nelocuit fermecătoarele orașe ale Mediteranei, care aduc peste tot maniile lor bizare, moravurile lor de vestale pietrificate, toaletele lor indescriptibile și un anumit miros de cauciuc, care te face să crezi că noaptea sunt închise într-un etui.

Când zăream una ca ea într-un hotel, fugeam precum păsările care văd o sperietoare pe câmp.

Totuși, aceasta mi se părea atât de deosebită, încât nu-mi plăcea.

Tanti Lecacheur, instinctiv ostilă față de tot ce nu era țărănesc, simțea în mintea ei limitată un fel de ură față de atitudinile extatice ale fetei bătrâne. Pentru a o califica, găsisese un cuvânt, un cuvânt disprețuitor desigur, care nu se știe cum îi venise pe buze, chemat de nu se știe ce muncă misterioasă și confuză a minții. Spunea: „Este o demoniacă.” Și apăsă acest cuvânt care, aplicat acestei ființe austere și sentimentale, mi se părea de un comic irezistibil. Nu-i mai spuneam nici eu decât „demoniaca”, simțind o plăcere caraghioasă când pronunțam foarte tare aceste silabe atunci când o vedeam.

O întrebam pe tanti Lecacheur: „Ei bine, ce face demoniaca noastră astăzi?”

Și țărancă răspundea cu un aer scandalizat: „Imaginați-vă, domnule, că a găsit o broască-râioasă căreia cineva i-a zdrobit piciorul, a adus-o în camera ei, a pus-o într-un lighean și o pansează ca pe un om. Zău dacă asta nu-i profanare!”

Altă dată, plimbându-se la poalele falezei, cumpăraseră un pește mare, care abia fusese pescuit, doar pentru a-l arunca

în mare. Deși bine plătit, marinarul a înjurat-o, mai exasperat decât dacă ea i-ar fi luat banii din buzunar. Chiar și după o lună, nu putea vorbi despre acest lucru fără să se înfurie și fără să strige injurii. Oh, da! era o demoniacă, miss Harriet, tanti Lecacheur avusese dreptate să o boteze așa. Grăjdarul, pe care lumea îl numea Sapeur pentru că servise în Africa în tinerețea lui, era de altă părere. Acesta spunea cu un aer șmecheresc: „Este o bătrână care și-a trăit traiul.”

Dacă biata femeie ar fi știut!

Micuța bonă Céleste nu o mai slujea cu plăcere, deși nu am înțeles de ce. Poate doar pentru că era străină, de o altă rasă, de o altă limbă, de o altă religie. În fine, era o demoniacă.

Își petrecea timpul rătăcind pe câmp, căutându-l și adorându-l pe Dumnezeu în natură. Într-o seară, am găsit-o îngenuncheată într-un tufiș. Pentru că observasem ceva roșu printre frunze, am dat la o parte crengile și miss Harriet se ridică în picioare, confuză că a fost văzută astfel, fixând asupra mea niște ochi speriați precum cei ai bufnițelor surprinse în plină zi.

Uneori, când pictam pe stânci, o vedeam brusc pe marginea falezei, asemenea unui stâlp de semafor. Privea cu pasiune marea vastă, aurită de lumină și cerul imens, împurpurat de foc. Uneori, o zăream pe fundul unei văi, mergând repede, cu pasul ei elastic de englezoaică; și mergeam spre ea, atras de nu știu ce, doar pentru a-i vedea chipul de iluminată, chipul ei uscat, inexpresiv, mulțumit de o bucurie interioară și profundă.

O întâlneam adesea la marginea unei ferme, așezată pe iarbă, la umbra unui măr, cu broșura biblică deschisă pe genunchi și cu privirea scrutând depărtarea.

Nu mai plecasem, legat de acest ținut liniștit prin mii de legături de dragoste pentru peisajele lui vaste și frumoase.

Mă simțeam bine în această fermă necunoscută, departe de toate, aproape de Pământ, de bunul, sfântul, frumosul și verdele pământ, pe care-l vom îngrașa și noi, într-o zi, cu trupurile noastre.

Trebuie să mărturisesc că poate mă reținea la tanti Lecacheur și puțină curiozitate. Aș fi vrut să o cunosc puțin pe această bizară miss Harriet și să aflu ce se petrece în sufletele singuratice ale acestor bătrâne englezoaice rătăcitoare.

II

Am făcut cunoștință într-un mod neobișnuit. Tocmai terminasem un studiu care mi se părea reușit. Și așa era. După cincisprezece ani, s-a vândut cu zece mii de franci. De altfel era mai simplu decât doi plus doi fac patru și în afara regulilor academiei. Toată partea dreaptă a tabloului reprezenta o stâncă, o stâncă enormă, acoperită cu iarbă-de-mare brună, galbenă și roșie, peste care soarele se răspândea asemenea uleiului. Fără să văd astrul ascuns în spatele meu, lumina cădea pe piatră și o făcea să strălucească precum aurul. Asta era. Un prim plan îmbătat de lumină, înflăcărat, superb.

În partea stângă marea, nu marea albastră, marea de ardezie, ci marea de jad, verzuie, lăptoasă și dură sub cerul închis la culoare.

Eram atât de mulțumit de tabloul meu încât am dansat aducându-l la han. Aș fi vrut ca toată lumea să-l vadă imediat. Mi-aduc aminte că l-am arătat unei vaci de pe marginea drumului, strigându-i:

„Privește-l, băbuța mea! Nu vei vedea adesea altul la fel.”

Ajungând în fața casei, am chemat-o imediat pe tanti Lecacheur, zbierând:

„Ohe! ohe! Patroano, vino și holbează-te la asta!”

Țăranca veni și se uită la opera mea cu privirea ei stupidă care nu înțelegea nimic, care nu vedea nici măcar dacă tabloul reprezenta un bou sau o casă.

Miss Harriet se întoarce și trecu prin spatele meu chiar în momentul în care, ținând tabloul cu mâna, i-l arătam hangitei. Demoniaca sigur l-a văzut, căci am avut grijă să-l țin în așa fel încât să nu-i scape privirii. Se opri brusc, emoționată, stupefiată. Se pare că era stânca ei, cea pe care urca pentru a visa în voie.

Murmură un „Ah!” britanic atât de accentuat și atât de măgulitor, încât m-am întors zâmbind spre ea și i-am spus: „Este ultimul meu tablou, domnișoară.”

Extaziată, comică și înduioșată, spuse:

„Oh! domnule, înțelegeți natura într-un mod palpitant.”

M-am înroșit, pe cuvânt, mai emoționat de acest compliment decât dacă ar fi venit din partea unei regine. Eram sedus, cucerit, învins. Aș fi sărutat-o, pe cuvânt de onoare!

M-am așezat la masă lângă ea, ca de obicei. Pentru prima dată vorbi, continuând-și gândul cu voce tare: „Oh! iubesc atât de mult natura!”

I-am oferit pâine, apă și vin. Accepta acum cu un mic zâmbet de mumie. Și am început să-i vorbesc despre peisaje.

După masă, ridicându-ne împreună, am început să mergem prin curte; apoi, atrasă sigur de incendiul formidabil pe care apusul de soare îl aprindea pe mare, am ridicat bariera care dădea spre faleză, și iată-ne plecați, unul lângă altul, mulțumiți ca două persoane care tocmai s-au înțeles și s-au descoperit.

Era o seară călduță, moleșitoare, una din acele seri de satisfacție în care carnea și spiritul sunt fericite. Totul este bucurie și totul este farmec. Aerul călduț, îmbălsămat, plin de mirosul ierburilor și al algelor, mângâie nasul cu

parfumul său sălbatic, mângâie cerul gurii cu savoarea lui marină, mângâie spiritul cu blândețea lui pătrunzătoare. Mergeam acum pe marginea prăpastiei, deasupra mării vaste pe care, la o sută de metri mai jos, se rostogoleau valuri mici. Și beam, cu gura deschisă și cu pieptul umflat, acest suflu răcoros care traversase Oceanul și care se strecura sub piele, lent și sărat, prin lungul sărut al valurilor.

Înfășurată în șalul ei cu carouri, inspirând aerul, cu fața în vânt, englezoaica privea soarele enorm coborând peste mare. În fața noastră, în depărtare, la limita orizontului, o corabie cu trei catarge acoperită cu vele își desena silueta pe cerul roșiatic, și, mai aproape, trecea un vapor al cărui fum lăsa în urma lui un nor nesfârșit care traversa tot orizontul.

Globul roșu continua să coboare încet. Și, nu peste mult timp, atinse apa, chiar în spatele navei imobile care apăru, ca într-un cadru de flăcări, în mijlocul astrului strălucitor. Dispărea treptat devorat de ocean. Îl vedeam plonjând, micșorându-se, dispărând. Se terminase. Doar clădirea cea mică se mai profila decupată pe fundalul auriu al cerului.

Miss Harriet contempla cu o privire pasionată sfârșitul strălucitor al zilei. Și sigur avea o dorință nestăvilită de a îmbrățișa cerul, marea, tot orizontul.

Murmură: „Ah! îmi place...îmi place...îmi place.” I-am văzut o lacrimă în ochi. Continuă: „Aș vrea să fiu o păsărică pentru a-mi lua zborul spre cer.”

Și rămase în picioare, așa cum o văzusem de multe ori, nemișcată pe faleză, roșie și ea în șalul ei de purpură. Am dorit să o desenez în albumul meu. Părea o caricatură a extazului.

M-am întors pentru a nu zâmbi.

Apoi, folosind termeni de specialitate, i-am vorbit despre pictură, așa cum faci cu un coleg, notând tonurile, valorile, energiile. Mă asculta cu atenție, înțelegând, căutând

să ghicească sensul obscur al cuvintelor, să-mi pătrundă modul de-a gândi. Din când în când spunea: „Oh! înțeleg, înțeleg. E foarte palpitant!”

Ne-am întors la han.

A doua zi, văzându-mă, veni repede spre mine și-mi întinse mâna. Ne-am împrietenit repede.

Era o creatură cumsecade care avea un fel de suflet cu arcuri, entuziasmându-se în salturi. Nu era echilibrată, asemenea tuturor femeilor rămase fete la cincizeci de ani. Părea zaharisită într-o inocență acrită, dar păstrase în suflet ceva foarte tânăr, înflăcărat. Iubea natura și animalele, cu o dragoste exaltată, fermentată ca o băutură prea veche, cu o dragoste senzuală pe care nu o dăduse bărbaților.

În mod sigur imaginea unei cățele alăptând, a unei iepe alergând cu mânzul pe lângă ea, a unui cuib de pasăre plin cu pui, piuind, cu ciocul deschis, cu capul enorm, cu corpul golaș, o făcea să palpitate de o emoție exagerată.

Biete ființe solitare, rătăcite și triste la mesele de oaspeți, biete ființe ridicole și lamentabile, vă iubesc de când am cunoscut-o pe ea.

Mi-am dat seama repede că avea să-mi spună ceva, dar că nu îndrăznește și timiditatea ei mă amuza. Dimineața, când plecam cu cutia pe spate, mă însoțea până la capătul satului, tăcută, vizibil speriată și căutându-și cuvintele pentru a începe. Apoi, mă părăsea brusc și pleca repede, cu pasul ei săltăreț.

În sfârșit, prinse curaj într-o zi: „Vreau să vă văd pictând. Vreți? Sunt foarte curioasă.” Și a roșit ca și cum ar fi pronunțat cuvinte extrem de îndrăznețe.

Am dus-o la Petit-Val unde începeam un tablou mare.

A rămas în picioare, în spatele meu, urmărindu-mi toate mișcărilor cu o atenție concentrată.

Apoi, pe neașteptate, poate temându-se că mă jenează, îmi spuse „Mersi” și plecă.

Dar, în scurt timp, deveni mai familiară și începu să mă însoțească în fiecare zi cu o plăcere vizibilă. Își ducea sub braț scaunul pliant, pe care nu-mi permitea să-l iau eu, și se așeza lângă mine. Rămânea acolo ore întregi, nemișcată și mută, urmărind cu privirea toate mișcările vârfului pene-lului. Când obțineam un efect bun și neașteptat printr-o pată de culoare aplicată cu un cuțit, în pofida voinței ei scotea un „Ah!” de uimire, de bucurie și de admirație. Avea un sentiment de respect duios pentru picturile mele, de respect aproape religios pentru această reproducere umană a unui fragment din opera divină. Picturile mele i se păreau a fi diferite tablouri sfinte; și, uneori, îmi vorbea despre Dumnezeu, încercând să mă convertească.

Oh! era un omuleț amuzant bunul ei Dumnezeu, un fel de filozof al satului, fără mari posibilități și fără mare putere, căci și-l imagina mereu necăjit de nedreptățile comise sub ochii lui, ca și cum nu ar fi putut să le împiedice.

De altfel, era în termeni excelenți cu el, părând chiar a fi confidenta secretelor și nemulțumirilor lui. Spunea: „Dumnezeu vrea” sau „Dumnezeu nu vrea”, ca un sergent care-i spune recrutilui „Colonelul a ordonat.”

Deplângea din toată inima ignoranța mea referitoare la intențiile cerești pe care se sforța să mi le arate; și găseam, în fiecare zi, în buzunarele mele, în pălăria mea când o lăsam pe jos, în cutia cu culori, în pantofii mei lustruiți și puși în fața ușii dimineața, acele broșurele de rugăciune pe care sigur le primea direct din Rai.

O tratam ca pe o veche prietenă, cu o sinceritate cordială. Curând mi-am dat seama că atitudinea ei s-a schimbat puțin. La început, n-am fost atent la acest lucru.

Când lucram, fie pe fundul văii, fie pe vreun drum pustiu, o vedeam apărând brusc, sosind cu mersul ei rapid și sacadat. Se așeza, gâfâind ca și cum ar fi alergat sau ca

și cum o emoție profundă ar fi tulburat-o. Era foarte roșie, de un roșu englezesc, pe care niciun alt popor nu-l are; apoi, fără motiv, pâlea, devenea pământie și părea gata să se prăbușească. Totuși, puțin câte puțin, o vedeam recăpătându-și fizionomia obișnuită și începea să vorbească.

Apoi, brusc, lăsa o frază la mijloc, se ridica și pleca atât de repede și atât de bizar încât mă întrebam dacă nu am făcut ceva ce ar fi putut să-i displacă sau să o rănească.

În cele din urmă, m-am gândit că acestea era atitudinile ei normale, cu siguranță puțin schimbate în onoarea mea în primele momente când ne-am cunoscut.

Când se întorcea la fermă, după ore întregi de mers pe coasta bătută de vânt, părul ei lung răsucit în cârlionți era adesea desfăcut și atârna ca și cum arcul lui s-ar fi stricat. Altădată nu se sinchisea și venea fără jenă la masă, zburlită de sora ei, briza.

Acum, urca în cameră pentru a-și aranja ceea ce eu numeam sticlele de lampă; și când îi spuneam cu o galanterie familiară care o scandaliza cândva: „Astăzi, sunteți frumoasă ca un astru, miss Harriet.”, i se urca puțin sângele în obraji, sânge de tânără, sânge de adolescentă de cincisprezece ani.

Apoi, redevenea sălbatică și nu mai venea să mă vadă pictând. Mă gândeam: „E o criză, îi va trece.” Dar nu-i trecea deloc. Acum, când îi vorbeam, îmi răspundea fie cu o indiferență afectată, fie cu o iritare surdă. Și avea gesturi bruște, stări de agitație, nervi. Nu o mai vedeam decât la masă și nu mai vorbeam deloc. Credeam cu adevărat că am supărat-o cu ceva; într-o seară, am întrebat-o: „Miss Harriet, de ce nu vă mai purtați cu mine ca altădată? Ce am făcut de vă displac? Mă faceți să sufăr.”

Îmi răspundea cu un accent de furie de-a dreptul caraghios: „Mă port cu dumneavoastră la fel ca altădată. Nu-i adevărat, nu-i adevărat” și fugea să se închidă în camera ei.

Uneori mă privea într-un mod ciudat. De-atunci, mi-am spus adesea că toți condamnații la moarte privesc așa când li se anunță ultima zi. Era în privirea ei un fel de nebunie, o nebunie mistică și violentă; și pe deasupra, o febră, o dorință exasperată, neliniștită și neputincioasă în fața a ceea ce nu s-a realizat și nu este realizabil. Mi se părea că există în ea și o luptă în care inima ei lupta împotriva unei forțe necunoscute pe care voia să o îmblânzească, și poate și altceva. Ce știi eu? Ce știi eu?

III

A fost într-adevăr o revelație neobișnuită.

Lucram de ceva vreme, în fiecare dimineață, încă din zori, la un tablou al cărui subiect vi-l voi povesti.

O prăpastie adâncă, cu pereți abrupti, dominată de două taluzuri de mărăcine și de copaci, se lungea, pierdută, înecată în acel abur lăptos care plutește uneori peste văi, când se luminează de ziuă. Și în adâncul acestei brume dense și transparente, se vede venind, sau mai degrabă se ghicește, un cuplu uman, un băiat și o fată, îmbrățișați, înlănțuiți, ea cu capul ridicat spre el, el aplecat spre ea, sărutându-se.

O primă rază de soare, care se strecura printre crengi, traversa această ceață matinală, o lumina cu un reflex roz în spatele rusticilor îndrăgostiți, făcea să se proiecteze umbra lor într-o lumină argintie. Era frumos, pe cuvântul meu, era foarte frumos.

Lucram pe panta care duce la mica vale din Etretat. Din fericire, în acea dimineață, aveam aburul flotant care-mi trebuia.

Ceva se ridica în fața mea, ca o fantomă; era miss Harriet. Văzându-mă, a vrut să fugă. Dar am chemat-o strigând: „Veniți, veniți, domnișoară, am un mic tablou pentru dumneavoastră.”

Se apropie, ca regretând. I-am întins schița. Nu spuse nimic, dar o privi îndelung și începu brusc să plângă. Plângea cu spasme nervoase ca oamenii care au luptat mult împotriva lacrimilor și care nu mai pot, care se abandonează rezistând încă. M-am ridicat brusc, emoționat și eu de această suferință pe care nu o înțelegeam, i-am luat mâinile cu o gest de afecțiune spontană, un adevărat gest al unui francez care mai întâi acționează și apoi gândește.

Își lăsă pentru câteva secunde mâinile într-ale mele și le-am simțit fremătând ca și cum toți nervii s-ar fi răsucit. Apoi și le retrase brusc, sau mai degrabă le smulse.

Am recunoscut acel frison pentru că-l simțisem deja și nimic nu m-ar fi înșelat. Ah! frisonul iubirii unei femei, fie că are cincisprezece sau cincizeci de ani, fie că este din popor sau din înalta societate, îmi merge drept în inimă încât îl înțeleg întotdeauna.

Toată ființa ei tremurase, vibrase, își pierduse puterile. Știam acest lucru. Plecă fără ca eu să spun vreun cuvânt, lăsându-mă surprins ca în fața unui miracol și trist ca și cum aș fi comis o crimă.

Nu m-am întors pentru masa de prânz. Urma să fac o plimbare pe marginea falezei, dorind la fel de mult să plâng sau să râd, găsind aventura comică și deplorabilă, simțindu-mă ridicol și considerând-o nefericită până la nebunie pe miss Harriet.

Mă întrebam ce trebuia să fac.

Am considerat că nu-mi mai rămânea decât să plec și am luat imediat această hotărâre.

După ce am hoinărit până seara, puțin trist, puțin visător, m-am întors la ora cinei.

Ne-am așezat la masă ca de obicei. Miss Harriet era acolo, mânca grav, fără să discute cu nimeni și fără să ridice privirile. Avea chipul și aspectul obișnuite.

Am așteptat sfârșitul mesei, apoi, întorcându-mă spre patroană, am spus: „Ei bine, tanti Lecacheur, voi pleca în curând.”

Surprinsă și necăjită, buna femeie exclamă cu o voce tărăgănată: „Ce spunei acolo, bunul meu domn? Mă veți părăsi? Mă obișnuisem atât de mult cu dumneavoastră!”

O priveam cu coada ochiului pe miss Harriet; chipul ei nu tresărise. Dar Céleste, bona, tocmai își ridicase privirile spre mine. Era o fată corpolentă de optsprezece ani, roșie la față, proaspătă, puternică precum un cal, și curată, lucru foarte rar.

O îmbrățișam uneori prin unghere, doar din obișnuința de crai de hanuri.

Și cina se termină.

M-am dus să-mi fumez pipa sub meri, mergând în lung și în lat, de la un capăt la altul al curții. Tot ce remarcasem în timpul zilei, bizara descoperire de dimineață, această iubire grotescă și pasionată pentru mine, amintirile trezite de această revelație, amintiri încântătoare și tulburătoare, poate chiar și acea privire a servitoarei când mi-am anunțat plecarea, toate acestea amestecate, combinate, îmi dădeau o stare de bună dispoziție în corp, furnicături de săruturi pe buze și, în vene, acel nu știu ce care te împinge la prostii.

Se lăsa noaptea, alunecându-și umbra sub copaci, și am zărit-o pe Céleste mergând să închidă cotețul în cealaltă parte a curții. Am pornit, alergând cu pași ușori ca să nu mă audă, și cum tocmai se ridica, după ce închisese trapa pe unde intră și ies găinile, am luat-o în brațe, aplicându-i pe fața mare și grasă o ploaie de mângâieri. Se zbătea, râzând totuși, obișnuită cu acest lucru.

De ce i-am dat drumul brusc? De ce m-am întors dintr-o mișcare? Cum de am simțit că era cineva în spatele meu?

Era miss Harriet care se întorcea și care ne văzuse,

și care rămăsese nemișcată ca în fața unui spectru. Apoi dispăru în noapte.

M-am întors rușinat, tulburat, mai disperat că m-a surprins astfel decât dacă m-ar fi prins comițând un act criminal.

Am dormit prost, excesiv de enervat, bântuit de gânduri triste. Mi se păru că aud pe cineva plângând. Sigur mă înșelam. De mai multe ori mi s-a părut că aud pe cineva mergând prin casă și că cineva deschidea ușa de afară.

Oboseala mă doborî spre dimineață, adormii în sfârșit. M-am trezit târziu și nu am ieșit decât pentru a mânca, confuz încă, neștiind ce atitudine să adopt.

Nu o văzuseră pe miss Harriet. O așteptau, dar nu apăru. Tanti Lecacheur intră în camera ei, dar englezoaica plecase. Probabil ieșise chiar în zori, așa cum ieșea adesea, pentru a vedea răsăritul soarelui.

Nu ne-am mirat deloc și am început să mâncăm în tăcere.

Era cald, foarte cald, era una din acele zile fierbinți și sufocante, când nicio frunză nu se mișcă. Am scos masa afară, sub un măr; și, din când în când, Sapeur mergea în beci să umple ulciorul cu cidru, atât de mult beam toți.

Céleste aducea mâncarea de la bucătărie, o tocană de oaie cu cartofi, iepure sote și o salată. Apoi, puse în fața noastră o farfurie cu cireșe, primele din acel sezon.

Vrând să le spăl și să le împrăpătez, am rugat-o pe servitoare să meargă să scoată o găleată cu apă rece.

Se întoarse după cinci minute spunând că puțul este secăt. După ce a lăsat în jos toată funia, găleata atinse-se fundul, întorcându-se goală. Tanti Lecacheur vru să se convingă personal și merse să se uite și ea în puț. Se întoarse spunând că se vede ceva acolo, ceva care nu era natural. Sigur un vecin aruncase grămezi de paie pentru a se răzbuna.

Am vrut să mă uit și eu, sperând că voi vedea mai bine și m-am aplecat peste marginea puțului. Am zărit vag un obiect alb. Dar ce? Am avut ideea de a coborî o lanternă la capătul unei funii. Lumina galbenă dansa pe pereții de piatră, dispărând treptat. Eram toți patru aplecați peste gura puțului, Sapeur și Céleste venind și ei. Lanterna se opri deasupra unui corp nedefinit, alb și negru, deosebit, de nerecunoscut. Sapeur exclamă:

„Este un cal. Îi văd copita. Cred că a căzut aici astă noapte după ce a fugit de pe câmp.”

Dar brusc, am frisonat până la măduva oaselor. Tocmai recunoscusem un picior, apoi o gambă ridicată; corpul și cealaltă gambă dispăreau sub apă.

Am bâlbâit, foarte încet, tremurând atât de tare încât lanterna dansa înnebunită deasupra pantofului:

„Este o femeie care... care este acolo...este miss Harriet.”

Sapeur nici nu clipi. Văzuse multe altele în Africa!

Tanti Lecacheur și Céleste începură să țipe strident și o luară la fugă.

A trebuit să scoatem moarta. L-am legat bine de mijloc pe servitor și l-am coborât cu ajutorul unui scripete, foarte încet, privindu-l dispărând în întuneric. Ținea în mână o lanternă și o funie. Curând, vocea lui care părea să vină din centrul pământului, strigă: „Opriți!” și l-am văzut pescuind ceva în apă, celălalt picior, apoi legă împreună picioarele și strigă din nou: „Trageți!”

L-am ridicat; dar îmi simțeam brațele rupte, mușchii moi, mă temeam să nu scap funia și să-l las să cadă. Când i-a apărut capul la marginea puțului, l-am întrebat: „Ei bine?” ca și cum m-aș fi așteptat să-mi dea vești de la cea care era acolo, pe fund.

Am urcat amândoi pe piatra rebordului și, față în față, aplecați peste gura puțului, am început să ridicăm corpul.

Tanti Lecacheur și Céleste ne pândeau de la distanță, ascunse după zidul casei. Când au văzut ieșind din puț pantofii negri și ciorapii albi ai înecatei, au dispărut.

Sapeur apucă gleznele și o scoaseră de acolo pe biata și casta fată, în poziția cea mai necuviincioasă. Capul era înfiorător, negru și sfâșiat; și părul ei grizonat, complet desfăcut, desfăcut pentru totdeauna, atârna, ud learcă și plin de noroi. Sapeur spuse pe un ton plin de dispreț:

Sfinte Dumnezeu, ce slabă este!

Am dus-o în camera ei, și cum cele două femei nu mai reapăreau, i-am făcut toaleta mortuară împreună cu grăjdarul.

I-am spălat trista față descompusă. Sub degetul meu, un ochi se deschise puțin și mă privi cu acea privire palidă, cu acea privire rece, cu acea privire teribilă a cadavrelor, care pare să vină de dincolo de viață. I-am aranjat cum am putut părul împrăștiat și, cu mâinile mele nepricepute, i-am făcut o pieptănătură nouă și deosebită. Apoi i-am scos hainele ude learcă, descoperindu-i rușinat, ca și cum aș fi comis o profanare, umerii și pieptul, brațele la fel de subțiri ca niște ramuri.

După aceea, m-am dus să caut flori, maci, albăstrele, margarete și iarbă proaspătă și parfumată, cu care i-am acoperit patul mortuar.

Apoi, a trebuit să completez formularele obișnuite, fiind singur lângă ea. O scrisoare găsită în buzunarul ei, scrisă în ultimul moment, cerea să o îngropăm în acest sat unde-și petrecuse ultimele zile. Un gând înspăimântător îmi strânse inima. Nu voia să rămână pentru mine în acest loc?

Spre seară, femeile din vecinătate veniră să o vadă pe defunctă; dar nu le-am lăsat să intre; voiam să rămân singur cu ea; și am vegheat toată noaptea.

O priveam la lumina lumânărilor, nefericita femeie necunoscută de toți, moartă atât de departe, atât de lamentabil. Lăsa ea undeva prieteni, părinți? Cum au fost copilăria

ei, viața ei? De unde venea astfel, singură, rătăcitoare, pierdută ca un câine alungat de acasă? Ce secret de suferință și de disperare era ascuns în corpul ei dizgrațios, în acest corp purtat ca o tară rușinoasă toată viața ei, înveliș ridicol care alungase departe de ea orice afecțiune și orice iubire?

Câte ființe nefericite există! Simțeam apăsând pe această creatură umană eterna nedreptate a naturii nemiloase. Se terminase pentru ea, poate fără ca ea să fi avut vreodată ceea ce-i susține pe cei mai frustrați, speranța că va fi iubită o dată. Căci de ce se ascundea așa, de ce fugea de ceilalți? De ce iubea cu o tandrețe atât de pasionată toate lucrurile și toate ființele vii care nu erau bărbați?

Înțelegeam că a crezut în Dumnezeu, că a sperat să găsească în altă parte compensarea nefericirii ei. Urma să se descompună și să devină și ea o plantă. Va înflori sub lumina soarelui, va fi păscută de vaci, sămânța ei va fi dusă de păsări, și carnea animalelor va deveni carne umană. Dar ceea ce numim suflet murise pe fundul puțului întunecat. Nu mai suferea. Și-a schimbat viața cu alte vieți cărora le va da naștere.

Orele treceau în acest tâte-à-tête sinistru și tăcut. O lumină palidă anunța aurora; apoi, o rază roșiatică alunecă spre pat, trasând o dungă de foc pe cearșafuri și pe mâini. Era ora pe care o iubea atât de mult! Păsările trezite ciripeau în copaci.

Am deschis larg fereastra, am dat la o parte perdelele pentru ca tot cerul să ne vadă, și aplecându-mă peste cadavrul rigidizat, am luat în mâini capul desfigurat apoi, fără teamă sau dezgust, am pus un sărut, un lung sărut pe aceste buze care nu fuseseră sărutate niciodată...

Léon Chantal tăcu. Femeile plângeau. Pe scaun, îl auzeau pe contele d'Etrailles suflându-și nasul tot timpul. Numai vizitiul moțăia. Și caii, care nu mai simțeau biciul, își încetiniseră mersul, trăgeau mai puțin. Și trăsură abia înainta, devenită brusc grea ca și cum ar fi fost încărcată cu tristețe.

Micuțul

Domnul Lemonnier rămăsese văduv, cu un copil. Își iubise la nebunie soția, cu o dragoste exaltată și tandră, cu aceeași putere, în timpul vieții lor în comun. Era un bărbat bun, un bărbat cumsecade, foarte simplu, credul și bun la suflet.

Îndrăgostindu-se de o vecină, care era săracă, o ceru de nevastă și se căsătorii cu ea. Avea un magazin de postavuri destul de prosper, câștiga destui bani și a fost sigur că această tânără îl acceptase pentru calitățile lui, pentru ceea ce era el. De altfel, l-a făcut fericit. Nu o vedea decât pe ea, nu se gândea decât la ea, o privea mereu cu ochii unui adorator prosternat. În timpul meselor, făcea mii de greșeli numai pentru a nu-și lua privirea de pe fața ei dragă; vărsa vinul în farfurie și apa în solniță, apoi începea să râdă ca un copil, repetând:

„Vezi, te iubesc prea mult; asta mă determină să fac o mulțime de prostii.”

Ea zâmbea, cu un aer calm și resemnat; apoi întorcea privirile, ca jenată de adorarea soțului ei și încerca să-l facă să vorbească, să spună orice. Dar el îi lua mâna peste masă și o ținea în mâna lui, murmurând:

„Micuța mea Jeanne, scumpa mea micuță Jeanne!”

Pierzându-și în cele din urmă răbdarea, ea îi spunea:

„Hai, fii rezonabil; mănâncă și lasă-mă să mănânc.”

El suspina și lua o fărmă de pâine, pe care o mesteca apoi lent.

Nu au avut copii timp de cinci ani. Apoi, deodată, ea rămase însărcinată. A fost o fericire delirantă. În timpul sarcinii, nu se dezlipi deloc de lângă ea, încât bona lui, o veche servitoare care-l crescuse și care comanda în casă, îl dădea uneori afară și înclua ușa pentru a-l obliga să mai ia puțin aer.

Se împrietenise cu un tânăr, care o cunoștea pe soția lui încă din copilărie și care era adjunct de birou la prefec-tură. Domnul Duretourt lua masa de trei ori pe săptămână la domnul Lemonnier, aducea flori doamnei și uneori un bilet în lojă la teatru; și adesea, la desert, acest bun Lemonnier, emoționat, întorcându-se spre soția lui, exclama: „Cu o soție ca tine și un prieten ca el, ești complet fericit pe pământ.”

Ea muri la naștere. Cât pe ce să moară și el. Dar existența copilului îi dădu curaj: o micuță ființă crispată, care scâncea. Îl iubi cu o dragoste pasionată și dureroasă, cu o dragoste bolnăvicioasă, în care mai trăia încă amintirea morții, dar în care mai supraviețuia ceva din adorația pentru femeia decedată. Copilul era din carnea femeii, continuarea ființei sale, ca o chintesență a ei. Acest copil era chiar viața ei trecută în alt corp: ea murise pentru ca el să existe. Și tatăl îl îmbrățișa cu furie. Dar acest copil o și omorâse, luase, furase această ființă adorată, se hrănise din ea, îi băuse partea ei de viață. Și domnul Lemonnier îl puna din nou în leagăn pe fiul lui și se așeza alături pentru a-l contempla. Rămânea acolo ore întregi, ore în șir, privindu-l, gândindu-se la o mie de lucruri triste sau vesele. Apoi, după ce copilul adormea, se apleca peste fața lui și plângea în dantelele lui.

Copilul creșcu. Tatăl nu se mai putu lipsi nici măcar o oră de prezența lui; se învârtea în jurul lui, îl plimba, îl îmbrăca, îl spăla, îi dădea să mănânce. Prietenul lui, domnul Duretourt, părea să-l iubească și pe el pe puști și îl săruta cu elanuri mari,

cu acele frenezii pe care le au părinții. Îl arunca și-l prindea cu brațele, îl făcea să se legene ore întregi călare pe piciorul lui și, brusc, răsturnându-l pe genunchi, îi ridica fustița și-i săruta coapsele grăsuțe și pulpele rotunde. Încântat, domnul Lemonnier murmură: „Ce drăguț, ce drăguț!”

Și domnul Duretourt strângea copilul în brațe, gâdilându-i gâtul cu mustața lui.

Numai Céleste, bătrâna bună, nu părea să aibă nicio tandrețe pentru copil. Se supăra din cauza poznelor lui și părea exasperată de mângâierile celor doi bărbați. Ea exclamă: ”Așa se crește un copil? Veți face din el o frumoasă maimuță.”

Alți ani trecură și Jean, așa îl chema, împlini nouă ani. Abia știa să citească, fiind foarte răsfățat și făcea totul numai după bunul lui plac. Avea capricii tenace, rezistențe încăpățănate, ieșiri furioase. Tatăl ceda mereu, aproba totul. Domnul Duretourt cumpăra și aducea mereu jucăriile dorite de micuț, îl hrănea cu prăjituri și bomboane. Atunci, Céleste se enerva și țipa: ”E o rușine, domnule, o rușine. Dumneavoastră sunteți nefericirea acestui copil, nefericirea lui, înțelegeți? Va trebui ca acest lucru să înceteze; da, se va termina, v-o spun eu, v-o promit și nu peste prea mult timp.”

Domnul Lemonnier răspundea zâmbind: „Ce vrei, fata mea? Îl iubesc prea mult, nu știu să-i rezist; va trebui să fii și tu de partea lui.”

Jean era slab, bolnăvicios. Medicul îi descoperi o anemie, îi prescrise fier, carne în sânge și supă grasă.

Or, micuțului nu-i plăceau decât prăjiturile și refuza orice altă mâncare; și tatăl, disperat, îl îndopa cu tarte cu frișcă și cu ecleruri cu ciocolată.

Într-o seară, când se așezară la masă doar ei doi, Céleste aduse supa cu o siguranță și un aer de autoritate pe care nu

le avea de obicei. Ridică brusc capacul, băgă polonicul în supieră și spuse:

„Iată o supă cum nu v-am mai făcut până acum; va trebui ca micuțul să mănânce de data aceasta.”

Speriat, domnul Lemonnier lăsă capul în jos. Văzu că lucrurile luau o întorsătură proastă.

Céleste îi luă farfuria, o umplu, o puse în fața lui.

El gustă imediat și spuse:

„Într-adevăr, este excelentă.”

Atunci servitoarea luă farfuria micuțului și puse un polonic de supă. Apoi, se dădu doi pași înapoi și așteptă.

Jean mirosi, împinse farfuria și făcu un „puah” de dezgust. Devenind palidă, Céleste se apropie brusc și, apucând lingura plină, o turnă cu forța în gura întredeschisă a copilului.

Acesta se sufocă, tuși, strănută, scuipă și, urlând, apucă paharul pe care-l aruncă în servitoare. O lovi chiar în burtă. Atunci, exasperată, aceasta prinse capul mucosului sub braț și începu să-i toarne pe gât, una după alta, lingurile cu supă. El le scuipa, dădea din picioare, se zvârcolea, se sufoca, dădea din mâini, roșu de parcă urma să moară sufocat.

La început, tatăl rămase atât de surprins, încât nu făcu nicio mișcare. Apoi, brusc, se lansă cu o turbare de om furios, o strânse de gât pe servitoare și o izbi de perete. Bâiguia: „Afară!... afară!... afară!... brută!”

Dar ea îl împinse dintr-o mișcare și, cu părul vâlvoi, cu boneta pe spate... cu ochii arzând, tipă:

„Acum ce v-a apucat? Vreți să mă bateți pentru că-l fac să mănânce supă pe acest copil pe care-l omorâți cu răsfățul dumneavoastră!...”

Tremurând din cap până-n picioare, el repeta:

„Afară!... pleacă!... pleacă, brută!”

„Ah! credeți... credeți că mă veți trata așa, pe mine?...”

Ah! nu... Și pentru cine, pentru cine... pentru acest mucos care nici măcar nu este al dumneavoastră... Nu... nicidecum al dumneavoastră! Nu... nicidecum al dumneavoastră!... nicidecum al dumneavoastră!... nicidecum al dumneavoastră!... Zău, toată lumea o știe, în afară de dumneavoastră. Întrebați-i pe băcan, pe măcelar, pe brutar... pe toți, pe toți...”

Se clătina, sufocată de mânie; apoi tăcu, privindu-l. Rămăsese nemișcat, livid, cu brațele atârnate. După câteva secunde, bolborosi cu o voce stinsă, tremurătoare, în care palpita totuși o emoție extraordinară: „Ce spui?... Ce spui?... Ce spui?”

Ea tăcea, speriată de chipul lui. Făcu încă un pas, repetând:

„Ce spui?... Ce spui?”

Atunci ea răspunse cu o voce calmă:

„Spun ce știu, zău! Ceea ce toată lumea știe.”

El ridică mâinile și, aruncându-se asupra ei cu o furie de animal, încercă să o trântască jos. Dar ea era puternică și vioaie, deși era bătrână. Alunecă din brațele lui și alergând în jurul mesei, înfuriindu-se din nou, strigă cu o voce stridentă:

„Priviți-l, priviți-l deci, prost ce sunteți, dacă nu este portretul domnului Duretour; dar priviți-i nasul și ochii, aveți dumneavoastră ochii așa? și nasul? Și părul? Le avea ea așa? Vă spun că toată lumea o știe, toată lumea, în afară de dumneavoastră! Râde tot orașul! Priviți-l...”

Ea ajunsese în fața ușii, o deschise și dispăru. Îngrozit, Jean rămăsese înțepenit în fața farfuriei cu supă.

După o oră, se întoarse încetișor pentru a vedea ce se mai întâmplă. După ce devorase prăjiturile, castronul cu frișcă și cel cu pere cu zahăr, micuțul mânca acum cu lingura din borcanul cu dulceață.

Tatăl plecase.

Céleste luă copilul, îl sărută și, cu pași de lup, îl duse în camera ei, apoi îl culcă. Se întoarse în sufragerie, strânse masa, aranjă totul, foarte îngrijorată.

În casă nu se auzea niciun zgomot, niciunul. Se duse să-și lipească urechea de ușa stăpânului. Acesta nu făcea nicio mișcare. Privi pe gaura cheii. Scria și părea liniștit.

Atunci se întoarse să se așeze în bucătărie, pentru a fi gata în orice împrejurare, căci presimțea ceva.

Adormi pe un scaun și nu se trezi decât dimineată.

Făcu menajul așa cum avea obiceiul să-l facă în fiecare dimineată: mătură, șterse praful și, pe la ora opt, prepară cafeaua pentru domnul Lemonnier. Dar nu îndrăznea să i-o ducă stăpânului, pentru că nu prea știa cum va fi primită; așteptă ca el să sune. Nu sună. Trecu ora nouă, apoi zece.

Speriată, Céleste pregăti tava și porni, cu inima bătându-i cu putere. Se opri în fața ușii, ascultă. Nu se auzea nimic. Bătu la ușă; nu i se răspunse. Atunci, adunându-și tot curajul, deschise ușa, intră, apoi, scoțând un țipăt oribil, scăpă tava din mână.

Domnul Lemonnier atârna chiar în mijlocul camerei, spânzurat de inelul din plafon. Avea limba scoasă îngrozitor. Papucul drept zăcea, căzut pe podea. Stângul îi rămăsese în picior. Un scaun răsturnat se rostogolise până la pat.

Înnebunită, Céleste o luă la fugă urlând. Veniră în fugă toți vecinii. Medicul constată că moartea se produsese la miezul nopții.

Pe masa sinucigașului a fost găsită o scrisoare adresată domnului Duretour: „Îți las și îți încredințez copilul.”

Plimbare

Când bătrânul Leras, contabil la domnii Labuze și Alții, ieși din magazin, se opri câteva clipe orbit de lumina soarelui care apunea. Lucrase toată ziua la lumina becului cu gaz, în fundul prăvăliei care dă spre curtea strâmtă și adâncă precum un puț.

Cămăruța în care-și petrecea zilele de patruzeci de ani era atât de întunecoasă încât, chiar și în miezul verii, era obligat să o luminezi de la ora unsprezece până la ora trei.

Aici era tot timpul umed și frig; și emanațiile acestui fel de fosă, spre care se deschidea fereastra, intrau în camera întunecată, o umpleau cu un iz de mucegai și cu un miros fetid de canalizare. De patruzeci de ani, în fiecare dimineață la ora opt, domnul Leras intra în această închisoare; rămânea aici până la șapte seara, aplecat peste registrele lui, scriind cu o conștiinciozitate de salariat corect.

Acum câștiga trei mii de franci pe an, după ce începuse cu o mie cinci sute de franci. Rămăsese celibatar, căci posibilitățile financiare nu-i permisese să se căsătorească. Și, pentru că nu se bucurase niciodată de nimic, nu dorea mare lucru. Totuși, din când în când, sătul de munca lui monotonă și neîntreruptă, își formula o dorință platonicească: „Doamne, dacă aș avea o rentă de cinci mii de lire, aș huzuri.”

Nu huzurise niciodată, având doar plata lunară.

Viața lui trecuse fără evenimente, fără emoții și aproape fără speranțe. Facultatea de a visa, pe care toți o avem, nu se dezvoltase niciodată în mediocritatea ambițiilor lui.

Se angajase la domnii Labuze și Alții la vârsta de douăzeci și unu de ani. Și nu mai plecase. În 1856 își pierduse tatăl, apoi, în 1859 își pierduse mama. Și de atunci, nimic altceva decât o mutare în 1868, pentru că proprietarul voise să mărească prețul chiriei.

În fiecare dimineață, ceasul deșteptător, fixat la ora șase, îl făcea să sară din pat cu sunetul lui îngrozitor de arc care se destinde.

Totuși, ceasul se defectase de două ori, în 1866 și 1874, fără ca el să fi știut vreodată din ce cauză. Se îmbrăca, își făcea patul, mătura camera, ștergea praful de pe fotoliu și de pe comodă. Toate aceste treburi îi luau o oră și jumătate.

Apoi ieșea, cumpăra un corn de la brutăria Lahure, care-și pierduse numele deși el cunoscuse unsprezece patroni diferiți, și pornea la drum mâncând această pâinică.

Întreaga lui existență se desfășurase deci în biroul mic și întunecat, acoperit cu același tapet. Venise aici tânăr, ca ajutor al domnului Brument și cu dorința de a-l înlocui.

Îl înlocuise și nu mai aștepta nimic.

Nu cunoscuse toată recolta de amintiri pe care și le fac bărbații, în cursul vieții lor, evenimentele neprevăzute, iubi-
rile dulci sau tragice, călătoriile aventuroase, toate întâmplările unei existențe libere.

Se adunaseră zilele, săptămânile, lunile, anotimpurile, anii. În fiecare zi, se trezea la aceeași oră, se scula, pleca, ajungea la birou, lua masa de prânz, pleca, lua masa de seară și se culca, fără ca ceva să fi întrerupt monotonia regulată a acelorași acte, a acelorași fapte și a acelorași gânduri.

Cândva, își privea mustața blondă și părul cârlionțat în oglinjoara rotundă lăsată de predecesorul lui. Acum, în fiecare seară, înainte de plecare, își contempla în aceeași oglindă mustața albă și fruntea cheală. Trecuseră patruzeci

de ani, lungi și grăbiți, goi ca o zi tristă și asemănători orelor dintr-o noapte urâtă.

Patruzeci de ani din care, de la moartea părinților lui, nu rămânea nimic, nici măcar o amintire, nici măcar o nefericire. Nimic.

În ziua aceea, domnul Leras se oprise pe pragul ușii dinspre stradă, orbit de strălucirea soarelui care apunea și, în loc să se întoarcă acasă, îi veni ideea să facă o mică plimbare înainte de cină, lucru care i se întâmpla de patru sau cinci ori pe an.

O luă pe bulevardele pe care trecea un val de lume pe sub copacii înverziți. Era o seară de primăvară, una din acele prime seri calde și liniștite, care tulbură inimile cu o beție de viață. Domnul Leras mergea cu pasul lui săltăreț de bătrân, mergea cu bucurie în priviri, fericit de bucuria universală și de căldura aerului.

O luă pe Champs-Élysées și continuă să meargă, animat de efluviile de tinerețe care treceau ca niște adieri.

Tot cerul ardea; și Arcul de Triumf își decupa silueta neagră pe fondul strălucitor al orizontului, asemenea unui uriaș care stătea în picioare într-un incendiu. Când ajunse lângă monstruosul monument, bătrânul contabil simți că-i este foame și intră la un negustor de vinuri pentru a lua cina.

A fost servit în fața prăvăliei, pe trotuar, cu pulpă de miel, salată și sparanghel; și domnul Leras luă cea mai bună cină, cum nu mai luase de mult timp. Udă brânza de Brie cu o jumătate de sticlă de bordeaux fin, apoi bău o cafea, lucru care i se întâmpla foarte rar, și, după aceea, un pahar cu șampanie fină.

După ce-a plătit, s-a simțit bine dispus, vioi și chiar puțin tulburat. Și își spuse: „Iată o seară plăcută. Îmi voi continua plimbarea până la intrarea în Bois de Boulogne. Îmi va face bine.”

Plecă. O arie veche, pe care o cânta altădată una din vecinele lui, îi revenea cu obstinație în minte:

Când pădurea înverzește,
Iubitul meu îmi spune:
Vino să respiri, frumoasa mea,
Sub umbrar!

O fredona la nesfârșit, o tot relua de la capăt. Noaptea se lăsase peste Paris, o noapte fără vânt, o noapte de etuvă. Domnul Leras mergea pe bulevardul Bois de Boulogne și privea trăsurile care treceau. Soseau una după alta, cu felinarele lor strălucitoare, lăsând să se vadă pentru o secundă un cuplu îmbrățișat, femeia în rochie de culoare deschisă și bărbatul îmbrăcat în negru.

Era o lungă procesiune de îndrăgostiți, plimbându-se sub cerul înstelat și fierbinte. Soseau mereu, mereu. Treceau, treceau lungiți în trăsură, muți, lipiți unul de celălalt, pierduți în halucinația, în emoția dorinței, în fremătarea îmbrățișării următoare. Umbra caldă părea plină de săruturi care pluteau, fluturau în aer. O senzație de tandrețe moleșea aerul, îl făcea mai sufocant. Toți acești oameni îmbrățișați, toți acești oameni amețiți de aceeași așteptare, de același gând, erau cuprinși ca de febră. Toate aceste trăsură, pline de mângâieri, lăsau în urma lor un fel de emanație subtilă și tulburătoare.

Puțin sătul de mers, domnul Leras se așează pe o bancă pentru a privi defilând aceste trăsură încărcate cu dragoste. Și, aproape imediat, o femeie ajunsese aproape de el și se așează alături.

„Bună ziua, prichindelul meu”, spuse aceasta.

El nu răspunse. Ea continuă:

„Lasă-te iubit, dragul meu, vei vedea că sunt foarte drăguță.”

El spuse:

„Vă înșelați, doamnă.”

Ea-și trecu un braț pe sub brațul lui:

„Haide, n-o face pe prostul, ascultă...”

Domnul Leras se ridică și se îndepărtă cu inima strânsă.

După o sută de pași, o altă femeie îl abordă:

„Vrei să te așezi o clipă lângă mine, frumosul meu?”

El îi spuse:

„De ce faci această meserie?”

Ea se proțăpî în fața lui, și, cu vocea schimbată, răgușită și răutăcioasă, spuse:

„Pentru Dumnezeu! Nu o fac mereu din plăcere.”

El insistă pe un ton blând:

„Atunci, ce te obligă?”

Ea mormăi:

„E un rău necesar.”

Și se îndepărtă fredonând.

Domnul Leras era îngrozit. Alte femei treceau pe lângă el, îl strigau, îl invitau. I se părea că ceva negru i se întinde peste cap, ceva supărător.

Se așază din nou pe o bancă. Trăsurile alergau întruna.” Mai bine nu veneam aici, se gândi el, uite, nu mă simt bine, sunt foarte stânjenit.” Și începu să se gândească la acea dragoste, venală sau pasională, la toate acele săruturi, plătite sau gratuite, care defilau prin fața lui.

Dragostea! Nu o cunoștea deloc. Nu avusese în viața lui decât două sau trei femei, întâmplător, pe neașteptate, mijloacele financiare nepermițându-i nicio cheltuială specială. Și se gândea la viața pe care o dusesese, atât de diferită de viața tuturor, la această viață atât de sumbră, atât de tristă, atât de plată, atât de goală.

Există desigur ființe care nu au noroc. Și brusc, de parcă un voal gros s-ar fi rupt, văzu nefericirea, infinita, monotona nefericire a existenței lui, nefericirea trecută,

nefericirea prezentă, nefericirea viitoare: ultimele zile identice cu primele, fără nimic în fața lui, fără nimic în spatele lui, fără nimic în jurul lui, fără nimic nicăieri.

Defilarea trăsurilor încă mai continua. Vedeă tot timpul apărând și dispărând, în trecerea rapidă a trăsurii descoperite, cele două ființe tăcute și îmbrățișate. I se părea că prin fața lui defila toată umanitatea, amețită de bucurie, de plăcere, de fericire. Și, privind-o, el era singur, foarte singur. Și va fi singur și mâine, mereu singur, singur ca nimeni altul.

Se ridică, făcu câțiva pași și brusc obosit, de parcă tocmai făcuse o călătorie lungă pe jos, se așeză pe banca următoare. Ce aștepta? Ce spera? Nimic. Se gândea că, atunci când ești bătrân și te întorci acasă, trebuie să fie plăcut să găsești copilași care sporovăiesc. Este plăcut să îmbătrânești când ești înconjurat de aceste ființe care-ți datorează viața, care te iubesc, te mângâie, îți spun acele cuvinte încântătoare și prostești, care-ți încălzesc inima și te consolează.

Și, gândindu-se la camera lui goală, la cămăruța lui curată și tristă în care intra doar el, o senzație de disperare îi strânse sufletul. Această cameră îi apărură mult mai lamentabilă decât biroul lui. Nimeni nu venea aici, nimeni nu vorbea aici. Era moartă, mută, fără ecou de voce omenească. Se spune că pereții păstrează ceva din oamenii care trăiesc între ei, ceva din aspectul lor, din chipul lor, din cuvintele lor. Casele locuite de familii fericite sunt mai vesele decât locuințele nefericiților. Camera lui nu avea nicio amintire, viața lui nici atât. Și îl înspăimântă gândul de a se întoarce în această cameră singur, de a se culca în patul lui, de a face din nou aceleași gesturi și acele treburi din fiecare seară. Și, ca pentru a se îndepărta mai mult de această locuință sinistră și de momentul în care va trebui să se întoarcă în

ca, se ridică, și, când ajunse la prima alee din pădure, intră într-un hățiș pentru a se așeza pe iarbă...

Auzea în jurul lui, deasupra lui, peste tot, o rumoare confuză, enormă, continuă, făcută din zgomote nenumărate și diferite, o rumoare surdă, apropiată, îndepărtată, o vagă și enormă pulsație de viață: răsuflarea Parisului care respira ca o ființă uriașă.

Soarele, deja sus pe cer, revărsa un val de lumină peste pădurea din Boulogne. Începuseră să circule câteva trăsură; călăreții soseau și ei, veseli.

Un cuplu mergea încet pe o alee pustie. Deodată, tânăra, ridicând privirile, zări printre crengi ceva închis la culoare; mirată, neliniștită, arătă cu mâna:

„Privește!... ce-i asta?”

Apoi, țipând, căzu în brațele însoțitorului ei, care fu obligat să o așeze pe pământ.

Chemați imediat, paznicii dădură jos trupul unui bărbat bătrân, spânzurat cu bretelele lui.

S-a constatat că decesul avusese loc în noaptea precedentă. Actele găsite asupra lui arătau că bărbatul era contabil la domniile Labuze și Alții și că se numea Leras.

Moartea a fost atribuită unei sinucideri ale cărei cauze nu au putut fi stabilite. Poate un acces subit de nebunie?

Singurătate

Era după o cină între bărbați. Toți fuseseră foarte veseli. Unul dintre ei, un vechi prieten, îmi spuse:

„Vrei să urci pe jos bulevardul Champs-Élysées?”

Și iată-ne plecați, mergând cu pași lenți pe lungul bulevard, pe sub copacii care abia dacă mai aveau câteva frunze. Nu se auzea niciun alt zgomot în afară de acea rumoare confuză și continuă pe care o face Parisul. Un vânt proaspăt trecea peste chipul nostru și legiunea de stele semăna pe cer o pudră aurie. Prietenul meu îmi spuse:

„Nu știi de ce respir mai bine aici noaptea decât oriunde în altă parte. Mi se pare că gândirea mea este mai profundă aici. Uneori am acele scipiri de spirit care te fac să crezi, timp de o secundă, că vei descoperi divinul secret al lucrurilor. Apoi fereastra se închide din nou. S-a terminat.”

Din când în când, vedeam două umbre alunecând de-a lungul clădirilor masive; treceam pe lângă o bancă pe care două ființe, așezate una lângă alta, nu erau decât o singură pată neagră. Vecinul meu murmură:

„Bieții oameni! Nu-mi inspiră dezgust, ci doar o milă imensă. Printre toate misterele vieții umane, este unul pe care l-am pătruns: marea noastră nefericire în viață vine din faptul că suntem veșnic singuri și toate eforturile noastre, toate actele noastre nu tind decât să scape de această singurătate. Aceștia, acești îndrăgostiți de pe băncile publice caută, la fel ca noi, la fel ca toate creaturile să facă să

dispară, măcar pentru un minut, izolarea lor; dar ei rămân și vor rămâne mereu singuri; și noi la fel. Îți dai seama mai mult sau mai puțin de acest lucru, asta-i tot. De câțva timp îndur acest supliciu abominabil de a fi înțeles, de a fi descoperit îngrozitoarea singurătate în care trăiesc și știu că nimic nu poate să o facă să dispară, nimic, înțelegi! Orice am încerca, orice am face, oricare ar fi elanul inimilor noastre, chemarea buzelor noastre și îmbrățișarea brațelor noastre, suntem mereu singuri. Te-am invitat în această seară la această plimbare pentru a nu mă întoarce acasă, pentru că în prezent sufăr oribil din cauza singurătății locuinței mele. La ce-mi va servi acest lucru? Îți vorbesc, mă asculți și suntem singuri amândoi, unul lângă celălalt, dar singuri. Mă înțelegi? Fericiți cei săraci cu duhul, spune Scriptura. Ei au iluzia fericirii. Ei nu simt suferința noastră solitară, nu rătăcesc prin viață, așa ca mine, fără altă bucurie decât egoista satisfacție de a înțelege, de a vedea, de a ghici și de a suferi la nesfârșit din cauza cunoașterii veșnicei noastre singurătăți.

Mă crezi puțin nebun, nu-i așa?

Ascultă-mă. De când am simțit singurătatea ființei mele, mi se pare că mă afund, în fiecare zi tot mai mult, într-un subteran sumbru, ale cărui margini nu le găsesc, al cărui capăt nu-l cunosc și care poate nici nu are capăt! Merg prin el, singur cu mine, fără nimeni în jurul meu, fără nici o persoană vie care să facă același drum tenebros. Acest subteran este viața. Uneori aud zgomote, voci, strigăte... înaintez pe pipăite spre aceste rumori confuze. Dar, de fapt, nu știu niciodată de unde vin, nu întâlnesc niciodată pe nimeni, nu găsesc niciodată o altă mână în întunericul care mă înconjoară. Mă înțelegi? Câțiva bărbați au ghicit uneori această suferință atroce. Musset a exclamat:

„Cine vine? Cine mă cheamă? Nimeni.

Sunt singur. — Doar ceasul ticăie.

O, singurătate! O, sărăcie!”

Dar la el era vorba doar de o îndoială trecătoare și nu de o certitudine definitivă, așa ca la mine. El era poet; își umplea viața cu fantome, cu vise. El nu era niciodată cu adevărat singur. — Eu sunt singur!

Gustave Flaubert, unul din marii nefericiți ai acestei lumi, pentru că era unul din marii lucizi, nu i-a scris el unei prietene această frază plină de disperare: „Suntem toți într-un pustiu. Nimeni nu înțelege pe nimeni.”

Nu, nimeni nu înțelege pe nimeni, orice am gândi, orice am spune, orice am încerca. Știe pământul ce se întâmplă în acele stele pe care le vedem, aruncate ca un grăunte de foc prin spațiu, atât de departe încât noi nu zărim decât lumina câtorva dintre ele, în timp ce numeroasa armată a celorlalte este pierdută în infinit atât de aproape încât formează poate un întreg, precum moleculele unui corp? Ei bine, tot așa nici omul nu știe mai mult ce se petrece în alt om. Suntem mai departe unul de altul decât aceste astre, mult mai izolați, pentru că gândirea este insondabilă.

Cunoști tu ceva mai înspăimântător decât această atingere ușoară a ființelor pe care nu le putem pătrunde? Ne iubim unii cu ceilalți de parcă am fi înlănțuiți, foarte aproape, cu brațele întinse fără a putea să ne unim. Ne torturează o nevoie chinuitoare de unire, dar toate eforturile noastre rămân sterile, renunțările noastre inutile, confidențele noastre infructuoase, îmbrățișările noastre nepuțințioase, mângâierile noastre zadarnice. Când vrem să ne unim elanurile noastre nu facem decât să ne lovim unul de celălalt.

Niciodată nu mă simt mai singur decât atunci când îmi deschid inima unui prieten, pentru că atunci înțeleg cel mai bine obstacolul de netrecut. El este acolo, acel om;

îi văd ochii luminoși care mă privesc! Dar nu-i cunosc deloc sufletul care se află în spatele lor. Mă ascultă. Dar ce gândește? Tot nu înțelegi această tulburare? Poate mă urăște? Sau mă disprețuiește? Sau își bate joc de mine? Îl reflectează la ce-i spun, mă judecă, mă ironizează, mă condamnă, mă consideră mediocru sau prost. Cum să știu ce gândește? Cum să știu dacă mă iubește așa cum îl iubesc eu și cum să știu ce se întâmplă în acest căpșor rotund? Ce mister gândirea ascunsă a unei ființe, gândire ascunsă și liberă pe care nu putem nici să o cunoaștem, nici să o conducem, nici să o dominăm, nici să o învingem!

Degeaba vreau eu să mă dăruiesc în întregime, să deschid ușile sufletului meu, căci nu reușesc deloc să o fac. Păstrez în adâncul meu, în străfundul meu acel loc secret al Eului unde nimeni nu pătrunde. Nimeni nu poate să-l descopere, să intre acolo, pentru că nimeni nu-mi seamănă, pentru că nimeni nu înțelege pe nimeni. Cel puțin tu mă înțelegi în acest moment? Nu, mă crezi nebun! Mă examinezi, te ferești de mine! Te întrebi: „Ce-a pățit în această seară?” Dar dacă reușești să înțelegi o zi, să-mi ghicești oribila și subtila suferință, vino să-mi spui doar atât: „Te-am înțeles!” Și poate mă vei face fericit pentru o secundă.

Cele care mă fac să văd și mai bine singurătatea mea sunt femeile. Slăbiciune! Nimicnicie! Cât am suferit din cauza lor, pentru că, mai mult decât bărbații, ele mi-au dat iluzia că nu sunt singur! Când intri în Dragoste, ți se pare că devii mai mare. O fericire supraomenească te invadează! Știi de ce? Știi tu de unde vine această senzație de imensă fericire? Din faptul că-ți imaginezi că nu mai ești singur. Izolarea, abandonarea ființei umane par să dispară. Ce eroare! Mult mai turmentată decât noi de această nevoie eternă de dragoste care ne roade inima noastră solitară, femeia este marea minciună a Visului. Cunoști acele ore

delicioase petrecute față în față cu această ființă cu părul lung, cu trăsături fermecătoare și a cărei privire ne înnebunește. Ce delir ne ia mințile? Ce iluzie ne transportă? Ea și eu nu vom fi decât unul imediat, nu-i așa? Dar acest imediat nu vine niciodată și, după câteva săptămâni de așteptare, de speranță și de bucurie înșelătoare, într-o zi, mă trezesc brusc mai singur decât am fost vreodată. După fiecare sărut, după fiecare îmbrățișare, izolarea crește. Și cât este de supărător, de îngrozitor! Un poet, domnul Sully Prudhomme, a scris:

*Mângâierile nu sunt decât transportări neliniștitoare
Infructuoasă încercare a bieteii iubiri care încearcă
Imposibila unire a sufletelor prin corpuri...*

După aceea, adio. S-a terminat. Abia dacă mai recunoști acea femeie care a fost totul pentru noi un moment din viață și a cărei gândire intimă și banală sigur nu am cunoscut-o niciodată.

Chiar și în orele în care ți se părea că ai coborât până în adâncul sufletului ei într-un acord misterios al ființelor, într-o împletire a dorințelor și a tuturor aspirațiilor, un cuvânt, un singur cuvânt ne revela adesea greșeala, ne arăta, asemeni unui fulger în noapte, prăpastia dintre noi. Și totuși ceea ce este încă foarte bun în lume este să petreci o seară lângă o femeie pe care o iubești, fără să vorbești, fericit aproape total doar de senzația prezenței ei. Să nu cerem mai mult, căci niciodată două ființe nu se contopesc.

În ceea ce mă privește, în prezent eu mi-am închis sufletul. Nu mai spun nimănui ce cred, ce gândesc și ce-mi place. Știindu-mă condamnat la oribila singurătate, privesc lucrurile fără a-mi spune vreodată părerea. Ce importanță mai au pentru mine opiniile, certurile, plăcerile, credințele? Pentru că nu mai pot împărți nimic cu nimeni, nu mă mai interesează nimic. Gândirea mea invizibilă rămâne neexplorată. Am fraze banale pentru a răspunde întrebărilor

cotidiene și un zâmbet care spune:”da” chiar și atunci când nu fac niciun efort pentru a vorbi. Mă înțelegeți?

Urcaserăm lungul bulevard până la Arcul de Triumf al Stelei, apoi coborâserăm până în Piața Concorde, căci el spusese totul în mod lent, adăugând multe alte lucruri pe care nu mi le mai amintesc. Se opri și, brusc, întinzând brațul spre înaltul obelisc de granit care se înalță pe pavajul din Paris și care, în mijlocul stelelor, își pierdea lungul lui profil egiptean, monument exilat, purtând pe flanc istoria țării lui, scrisă cu litere bizare, prietenul meu exclamă: „Uite, toți suntem precum această piatră.” Apoi mă părăsi fără să mai adauge un singur cuvânt.

Era beat? Era nebun? Era înțelept? Încă nu știu. Uneori mi se pare că avea dreptate; uneori mi se părea că era nebun.

O văduvă

Era în timpul sezonului de vânătoare, la castelul din Banneville. Toamna era ploioasă și tristă. Frunzele ruginii, în loc să trosnească sub tălpi, putrezeau în jgheaburi, sub aversele abundente.

Pădurea, aproape desfrunzită, era umedă ca o baie. Când pătrundeai în ea, printre copacii biciuiți de semințe, simțeai un miros de mucegai, de abur de ploaie, de ierburi umede, de pământ ud; vânătorii, curbați sub această inundație continuă, câinii triști, cu coada și părul lipite de corp, și tinerele vânătoare în haine de pânză lipite și plouate, se întorceau în fiecare seară sătui fizic și spiritual.

După cină, în salonul mare se juca loto, fără plăcere, în timp ce vântul izbea obloanele și învârtea vechile giruete ca pe niște titirezi. Lumea a vrut atunci să spună povești, așa cum sunt spuse în cărți, dar nimeni nu inventa nimic amuzant. Vânătorii povesteau aventuri cu împușcături, carnagii de iepuri; și femeile își spărgeau capul fără a găsi imaginația Șeherezadei.

Tocmai erau pe punctul de a renunța la acest la această distracție, când o tânără, jucându-se involuntar cu mâna unei mătuși în vârstă, rămasă fată bătrână, remarcă un ineluș făcut din fire de păr blond, pe care-l văzuse de multe ori, fără să se gândească la el.

Atunci, răsucindu-i-l ușor pe deget, întrebă: „Spune-mi, mătușă, ce-i cu acest inel? Parcă ar fi păr de copil...”

Bătrâna domnișoară se înroși, apoi deveni palidă; după aceea, cu o voce tremurândă, spuse: „Este atât de trist, atât de trist încât nu vreau niciodată să vorbesc despre acest lucru. Toată nefericirea vieții mele vine de aici. Eram foarte tânără atunci și amintirea este încă atât de dureroasă încât plâng de fiecare dată când mă gândesc la ea.

Lumea vru imediat să cunoască povestea, dar mătușa refuză să o spună; a fost rugată atât de mult încât ea acceptă.

*

M-ați auzit adesea vorbind despre familia de Santèze, care nu mai există astăzi, I-am cunoscut pe ultimii trei bărbați din această familie. Au murit în același fel toți trei; iată părul ultimului dintre ei. Avea treisprezece ani când s-a omorât pentru mine. Vi se pare ciudat, nu-i așa?

O! era o rasă cu totul deosebită, de nebuni, dacă vreți, dar de nebuni fermecători, de nebuni din dragoste. Toți, din tată în fiu, aveau pasiuni violente, elanuri puternice ale întregii ființe care îi împingeau la lucrurile cele mai exaltate, la devotamente fanatice, chiar și la crime. Acest fel de-a fi exista în ei așa cum devoțiunea înflăcărată există în unele suflete. Cei care se fac călugări nu sunt la fel cu craii de salon. Se spunea în familie: „Iubăreț ca un Santèze.” Ghiceai acest lucru doar văzându-i. Toți aveau părul creț, coborât pe frunte, barba frizată și ochi mari, a căror privire te străpungea și te tulbura fără să știi de ce.

Bunicul celui a cărui amintire o vedeți aici, după multe aventuri, dueluri și răpiri de femei, la vreo șaiszeci și cinci de ani s-a îndrăgostit nebunește de fica fermierului său. I-am cunoscut pe amândoi. Ea era blondă, palidă, distinsă, și vorbea lent cu o voce moale și o privire atât de blândă încât ai fi putut crede că este privirea unei madone. Domnul a adus-o la el și a fost atât de captivat încât nu mai putea

să se despartă de ea nici măcar un minut. Fiica și nora lui, care locuiau la castel, considerau acest lucru foarte natural, atât de tradițională era iubirea în această casă. Când era vorba despre pasiune, nimic nu le mira și dacă se vorbea în prezența lor despre iubiri contrariate, despre amanți despărțiți, chiar despre răzbunare după trădări, spuneau amândouă, pe același ton dezolat: „Oh! cât o fi suferit el (sau ea) pentru a ajunge aici!” Doar atât. Erau înduioșate de dramele sufletești și nu se indignau niciodată, chiar când acestea erau criminale.

Or, într-o toamnă, un tânăr, domnul de Gradelle, invitat la vânătoare, o răpi pe tânăra femeie.

Domnul de Santèze a rămas calm, ca și cum nimic nu se petrecuse; dar, într-o dimineață, l-au găsit spânzurat, în cușcă, în mijlocul câinilor.

Fiul lui muri în același fel, într-un hotel, la Paris, în timpul unei călătorii pe care a făcut-o în 1841, după ce fusese înșelat de o cântăreață de operă.

Lăsa în urmă un copil în vârstă de doisprezece ani și o văduvă, sora mamei mele. Aceasta a venit cu copilul la tatăl meu, pe domeniul nostru de la Bertillon. Aveam atunci șaptesprezece ani.

Nici nu vă puteți imagina cât de uimitor și de precoce era acest mic Santèze. S-ar fi spus că toate tandrețele, toate exaltările neamului său se adunaseră în acest ultim reprezentant. Visa tot timpul și se plimba singur ore întregi, pe o alee mare de ulmi care se întindea de la castel până la pădure. Îl priveam de la fereastră pe acest băiețel sentimental, care mergea cu pași grași, se oprea pentru a privi în sus ca și cum vedea și înțelegea și care simțea lucruri care nu erau pentru vârsta lui.

Adesea, după cină, în nopțile senine, îmi spunea: „Hai să visăm, verișoar...” Și plecam împreună în parc. Se

oprea brusc în dreptul luminișurilor unde plutea acel abur alb, acea vată cu care luna împodobește poienile din păduri și, strângându-mi mâna, îmi spunea: „Privește asta, privește asta! Dar tu nu mă înțelegi, o simt. Dacă m-ai înțelege, am fi fericiți. Trebuie să iubești pentru a înțelege.” Râdeam și-l îmbrățișam pe acest puști care mă adora.

Tot adesea, după cină, mergea să se așeze pe genunchii mamei mele: „Hai mătușă, îi spunea el, spune-mi povești de dragoste.” În glumă, mama mea îi povestea toate legendele familiei, toate aventurile pasionate ale bărbaților din familia lui; cita mii și mii din acestea, adevărate sau false. Doar reputația îi pierduse pe toți acești bărbați; își băgaseră în cap și își făceau un titlu de glorie din a nu lăsa să fie dezmințită faima casei lor.

Micuțul se exalta la auzul acestor povești tandre sau teribile și uneori bătea din mâini repetând: „Și eu, și eu știu să iubesc mai bine decât ei toți!”

Atunci îmi făcu curte, o curte timidă și profund tandră, de care râdeam, atât era de amuzant. În fiecare dimineață aveam flori culese de el, și în fiecare seară, înainte de a urca în camera mea, îmi săruta mâna murmurând: „Te iubesc.”

Am fost vinovată, foarte vinovată, și plâng încă din această cauză, am făcut penitență toată viața mea și am rămas fată bătrână, sau mai degrabă am rămas logodnică-văduvă, văduva lui. Această tandrețe puerilă mă amuza și chiar îl întărâtam; am fost cochetă, seducătoare, așa cum ești cu un bărbat, mângâietoare și perfidă. Îl înnebuneam pe acest copil. Pentru mine era un joc și un divertisment vesel pentru mama lui și pentru mama mea. Avea doisprezece ani! Gândiți-vă! cine ar fi luat în serios această pasiune de copil? Îl sărutam cât voia; i-am scris chiar și bilețele dulci pe care le citeau mamele noastre; îmi răspundea prin scrisori, scrisori înflăcărâte, pe care le-am păstrat. Credea

că legătura noastră amoroasă este intimă, considerându-se bărbat. Uitaserăm că este un Santèze.

Acest lucru a durat aproape un an. Într-o seară, în parc, căzu la picioarele mele și, sărutându-mi cu un elan furios poala rochiei, repeta: „Te iubesc, te iubesc, te iubesc cu prețul vieții. Dacă mă înșeli vreodată, înțelegi, dacă mă părăsești pentru un altul, voi face ca tatăl meu..”. Și adăugă cu o voce profundă ce-ți dădea fiori: „Știi ce a făcut el!”

Apoi, cum eu rămăsesem mută, se ridică de jos și, înălțându-se pe vârful picioarelor pentru a ajunge la urechea mea, căci eram mai înaltă decât el, îmi modulă numele, numele mic: Geneviève! pe un ton atât de dulce, atât de frumos, atât de tandru, încât am frisonat până la vârful picioarelor.

Am bâlbâit: „Să ne întoarcem, să ne întoarcem!” Nu mai spuse nimic și mă urmă; dar, cum tocmai urma să urcăm treptele peronului, mă opri: „Știi, dacă mă părăsești, mă omor.”

Am înțeles că mersesem prea departe de data aceasta și am devenit mai rezervată. Pentru că îmi făcea reproșuri într-o zi, i-am răspuns: „Ești prea mare pentru a glumi și prea mic pentru o iubire serioasă. Te voi aștepta.”

Astfel consideram că nu mai am nicio obligație față de el.

Toamna, a fost trimis la internat. Vara următoare, când s-a întors, aveam un logodnic. A înțeles imediat și, timp de opt zile, a avut un aer atât de gânditor încât am fost foarte îngrijorată.

A noua zi, dimineața, sculându-mă, am văzut un bilețel strecurat pe sub ușă. L-am luat, l-am deschis și am citit: „M-ai părăsit și tu știi ce ți-am spus. Ai comandat moartea mea. Pentru că nu vreau să fiu găsit de altcineva, ci de tine, vino în parc în locul unde ți-am spus anul trecut că te iubesc și privește în sus.”

Am simțit că înnebunesc. M-am îmbrăcat repede, repede, și am alergat, am alergat cu toată viteza până la locul desemnat. Șapca lui de la pension era pe jos, în nămol. Plouase toată noaptea. Am ridicat privirea și am zărit ceva care se legăna printre frunze, pentru că bătea vântul, bătea tare.

După aceea nu mai știu ce am făcut. Probabil că mai întâi am țipat, poate am leșinat și am căzut, apoi am alergat la castel. Mi-am revenit în pat, cu mama la căpătâiul meu.

Am crezut că am visat totul într-un delir îngrozitor. Am bâlbâit: „Și Gontran?...” Nu mi-a răspuns. Era deci adevărat.

Nu am îndrăznit să-l revăd; dar am cerut o șuviță lungă din părul lui blond... Iat-o aici....

*

Și bătrâna domnișoară își întinse, cu un gest disperat, mâna care-i tremura.

Apoi, își suflă nasul de mai multe ori, își șterse ochii și continuă: „Am rupt logodna...fără să spun de ce... Și eu... eu am rămas pentru totdeauna...văduva acestui copil de treisprezece ani.” Apoi capul îi căzu pe piept și plânse îndelung cu lacrimi amare.

Și, pentru că lumea mergea la culcare, un vânător solid, căruia îi tulburase liniștea, îmi șopti la ureche: „Este trist să fii atât de sentimental.”

Yveline Samoris

„Contesa Samoris.

— Acea doamnă în negru, acolo?

— Chiar ea, poartă doliu după fiica ei pe care a omorât-o.

— Haide! Ce tot spui?

— O poveste foarte simplă, fără crimă și fără violență.

— Atunci ce?

— Aproape nimic. Se spune că multe curtezane sunt născute pentru a fi femei cinstite și multe femei considerate cinstite pentru a fi curtezane, nu-i așa? Or, doamna Samoris, născută curtezană, avea o fiică născută femeie cinstită, asta-i tot.

— Nu înțeleg.

— Îți explic.”

*

Contesa Samoris este una din acele străine sclipitoare cum sunt cu sutele la Paris, în fiecare an. Contesă ungu-roaică sau valahă, sau nu știu de ce origine, a apărut într-o iarnă într-un apartament din Champs-Élysées, acest cartier de aventurieri, și și-a deschis saloanele primului trecător și primului venit.

Am mers și eu acolo. De ce? veți întreba. Nu știu prea bine. Mergeam așa cum mergeau toți, pentru că acolo se juca, femeile erau ușoare și bărbații necinstiți. Cunoști această lume de escroci cu diverse decorații, toți nobili, toți

titrați, toți necunoscuți la ambasade, cu excepția spionilor. Toți vorbesc mereu despre onoare, îi citează pe strămoșii lor, își povestesc viața, laudăroși, mincinoși, trișori, periculoși precum cărțile lor, înșelători precum numele lor, în fine, o aristocrație de speță joasă.

Îi ador pe acei oameni. E interesant să-i pătrunzi, să-i cunoști, e amuzant să-i asculți, adesea spirituali, nicio dată banali ca funcționarii publici. Soțiile lor sunt mereu frumoase, cu o mică savoare de ticăloșie străină, cu misterul vieții lor petrecute poate într-o casă de corecție. În general, au ochi frumoși și un păr extraordinar. Le ador și pe ele.

Doamna Samoris este tipul acestor aventuriere, elegantă, coaptă și încă frumoasă, fermecătoare și felină; o simți vicioasă până-n măduva oaselor. Lumea se distra mult la ea: se jucau cărți, se dansa, se supa... în fine se făcea tot ceea ce constituie plăcerile vieții mondene.

Avea o fiică, înaltă, minunată, mereu veselă, mereu gata pentru petreceri, râzând mereu din toată inima și dansând până la epuizare. O adevărată fiică de aventurieră. Dar era o inocentă, o ignorantă, o naivă, care nu credea nimic, nu știa nimic, nu înțelegea nimic, nu ghicea nimic din tot ce se întâmpla în casa părintească.

„Cum de știi acest lucru?”

Cum de știam? Este cel mai amuzant. Într-o dimineață, cineva a sunat la ușa mea și servitorul a venit să mă anunțe că domnul Joseph Bonenthal vrea să-mi vorbească. Am spus imediat:

„Cine este acest domn?”

Servitorul îmi răspunse:

„Nu prea știu, domnule, poate este un servitor.”

Într-adevăr, era un servitor care căuta de lucru.

„De unde vii?”

— De la doamna contesă Samoris.

— Ah! Dar casa mea nu seamănă deloc cu a ei.

— Știu bine acest lucru, domnule, și iată de ce aș vrea să lucrez la domnul; m-am săturat de oamenii aceia; trec pe acolo, dar niciunul nu rămâne.

Chiar aveam nevoie de un servitor; l-am luat pe acesta.

După o lună, domnișoara Yveline Samoris murea în mod misterios și iată toate detaliile acestei morți pe care le-am aflat de la Joseph, care le știa și el de la prietena lui care era servitoarea contesei.

În seara unui bal, doi nou-sosiți vorbeau în spatele unei uși. Domnișoara Yveline, care tocmai dansase, se sprijinea de această ușă pentru a se odihni puțin. Nu au văzut-o apropiindu-se; îi auzi spunând:

„Dar cine este tatăl tinerei?

— Se pare că un rus, contele Rouvaloff. Nu se mai vede cu mama.

— Și alesul de astăzi?

— Acel prinț englez care este în picioare, lângă fereastră; doamna Samoris îl adoră. Dar se știe că adorațiile ei nu durează mai mult de o lună sau de șase săptămâni. În rest, vezi că grupul de prieteni este numeros; aproape toți sunt chemați... și aproape toți sunt aleși. Costă cam mult, dar...

— De la cine a luat numele de Samoris?

— De la singurul bărbat pe care poate l-a iubit, un bancher evreu din Berlin care se numea Samuel Morris.

— Bine. Îți mulțumesc. Acum că sunt informat, înțeleg mai bine. Voi merge drept la țintă.”

Ce furtună o fi izbucnit în acest cap de tânără dotată cu toate instinctele unei femei cinstite? Ce disperare a tulburat acest suflet simplu? Ce torturi au stins această bucurie continuă, acest râs fermecător, această mare bucurie de a trăi? Ce luptă s-a dat în această inimă tânără până la plecarea ultimului invitat? Iată ce nu-mi putea spune Joseph. Yveline

intră brusc în camera mamei ei, care voia să se culce, o dădu afară pe servitoarea care rămase în spatele ușii și, în picioare, palidă, cu ochii măriți, spuse:

„Mamă, iată ce-am auzit mai devreme în salon.”

Și îi povesti cuvânt cu cuvânt ceea ce ți-am spus.

Stupefiată, contesa nu știu mai întâi ce să răspundă.

Apoi, negă totul cu energie, inventă o poveste, se jură, îl luă drept martor pe Dumnezeu.

Tânăra se retrase înnebunită, dar fără a fi convinsă.

Și spionă.

Îmi amintesc perfect schimbarea bizară pe care o suferise. Era tot timpul serioasă și tristă; și își fixa pe noi ochii ei mari, ca pentru a citi în fundul sufletelor noastre. Nu știam ce să credem; se pretindea că-și caută un soț, fie definitiv, fie pasager.

Într-o seară nu mai avu nicio îndoială: o surprinse pe mama ei. Atunci, cu calm, ca un om de afaceri care pune condițiile unui contract, spuse:

„Mamă, iată ce am hotărât. Ne vom retrage amândouă într-un orașel sau la țară; vom trăi liniștit acolo, cum vom putea. Numai bijuteriile tale sunt o avere. Dacă găsești să te căsătorești cu un bărbat cinstit, cu atât mai bine; și cu atât mai bine dacă-mi găsesc și eu unul. Dacă nu ești de acord, mă voi omorî.”

De data aceasta contesa o trimise la culcare pe fiica ei și îi interzise să mai reia vreodată această lecție nepotrivită în gura ei.

Yveline răspunse:

„Îți dau o lună de gândire. Dacă într-o lună nu ne-am schimbat modul de viață, mă voi omorî, pentru că nu există o altă soluție onorabilă pentru viața mea.”

Și plecă.

După o lună, se dansa și se mânca încă în casa Samoris.

Atunci, Evelyne pretinse că o dor dinții și trimise să-i cumpere, de la un farmacist din vecinătate, câteva picături de cloroform. A doua zi, făcu același lucru; de fiecare dată când ieșea, își cumpăra chiar ea doze nesemnificative de narcotic. Umplu o sticlută.

Într-o dimineață, au găsit-o în patul ei, rece deja, cu o mască de bumbac pe față.

Sicriul a fost acoperit cu flori, biserica îmbrăcată în alb. A fost multă lume la ceremonia funebră.

Ei bine! într-adevăr, dacă aș fi știut — dar nu știm nici-odată — m-aș fi căsătorit cu fata aceea. Era foarte frumoasă.

*

„Ce s-a întâmplat cu mama ei?

— Oh! a plâns mult. A reînceput doar de opt zile să-și primească intinii.

— Și ce s-a spus pentru a explica această moarte?

— S-a vorbit despre o sobă perfecționată care s-ar fi defectat. Cum accidentele provocate de aceste aparate făcuseră vâlvă cândva, nu era nimic de necrezut în această poveste.”

Micuța Roque

I

Poștașul Médéric Rompel, pe care oamenii din ținut îl numeau familiar Médéri, plecă la ora obișnuită de la poșta din Roüy-le Tour. După ce traversă orașelul cu pasul lui mare de fost militar, merse mai întâi peste câmpul din Villaume pentru a ajunge la marginea râului Brindille care, urmând firul apei, îl ducea în satul Carvelin unde începea să distribuie corespondența.

Mergea repede, de-a lungul râului îngust, care făcea spumă, grohăia, fierbea și curgea în matca lui de ierburi, sub o boltă de sălcii. Pietroaiele, care opreau cursul apei, aveau în jurul lor un cerc de apă, un fel de cravată terminată cu un nod de spumă. Pe alocuri, erau cascade de un picior, adesea invizibile, care făceau sub frunze, sub liane, sub un acoperiș de verdeață, un zgomot puternic furios și blând; mai departe, cum malurile se lărgeau, întâlneai un lac liniștit în care înotau păstrăvi printre ierburile care unduiesc pe fundul râurilor liniștite.

Médéric mergea mereu fără să vadă nimic și nu se gândea decât la un lucru: „prima scrisoare este pentru familia Poivron, apoi am una pentru domnul Renardet; trebuie deci să traversez pădurea.”

Bluza lui albastră, strânsă în talie cu o curea de piele neagră, trecea într-un mod rapid și regulat peste gardul

verde de sălcii; și bastonul lui, un baston solid din ilex, mergea alături de el în ritmul mișcării picioarelor. Traversă deci râul Brindille pe un pod făcut dintr-un singur copac, aruncat de pe un mal pe celălalt, având drept unică balustradă o funie fixată pe doi stâlpi înfiți în cele două maluri.

Pădurea, care aparținea domnului Renardet, primarul din Carvelin și cel mai mare proprietar din partea locului, era un fel de pădure cu copaci bătrâni, imenși, dreți ca niște coloane, și se întindea, pe o lungime de o jumătate de leghe, pe malul stâng al râului care servea drept graniță pentru această enormă boltă de frunziș. De-a lungul apei, crescuseră arbuști mari, încălziți de soare; dar în pădure găseai doar mușchi, un mușchi gros, tandru și moale, care răspândea în aerul încremenit un ușor miros de mucegai și de crengi moarte.

Médéric încetini pasul, își scoase șapca neagră ornată cu un șiret roșu și își șterse fruntea, căci era deja foarte cald pe câmp, deși nu era încă ora opt dimineața.

Abia își pusese din nou șapca și își reluase mersul accelerat când zări, la poalele unui copac, un cuțit, un cuțitaș de copil. Pe când îl ridica, descoperi și un degetar, apoi, doi pași mai departe, o cutiuță cu ace.

Luând aceste obiecte, se gândi: „Le voi încredința domnului primar.” Și își continuă drumul. Acum însă privea atent, așteptându-se să mai găsească și altceva.

Deodată, se opri brusc, ca și cum s-ar fi lovit de o bară de lemn; la zece pași în fața lui zăcea, întins pe spate, pe mușchi, un corp de copil, complet dezbrăcat. Era o fetiță de aproximativ doisprezece ani. Avea brațele deschise, picioarele desfăcute, fața acoperită cu o batistă. Puțin sânge îi păta coapsele.

Médéric începu să avanseze pe vârful picioarelor, ca și cum s-ar fi temut să facă zgomot, temându-se de un posibil pericol; privi cu ochii larg deschiși.

Ce se întâmpla? Dormea, desigur. Apoi se gândi că nu dormi așa, complet dezbrăcat, la ora șapte și jumătate dimineața, sub copaci răcoroși. Înseamnă că era moartă și el se afla în prezența unei crime. La gândul acesta, un frison rece îi alergă pe spate, deși era un fost soldat. Și-apoi, o crimă era un lucru atât de rar în ținut, și mai ales omorârea unui copil, încât nu-i venea să creadă. Ea nu avea nicio rană, doar acest sânge închegat pe coapsă. Deci cum o omorâse?

Se opripe lângă ea; o privea, sprijinit în baston. Sigur o cunoștea, pentru că-i cunoștea pe toți oamenii din localitate; dar, neputând să-i vadă fața, nu-i putea ghici numele. Se aplecă pentru a da la o parte batista care-i acoperea fața; se opri, cu mâna întinsă, reținut de un gând.

Avea dreptul să miște ceva din starea cadavrului înaintea constatărilor justiției? Își imagina justiția ca un fel de general căruia nu-i scapă nimic și care dă aceeași importanță unui nasture pierdut sau unei lovituri de cuțit în burtă. Poate sub această batistă vor găsi o probă capitală; era o probă care-și putea pierde din valoare atinsă de o mână nepricepută.

Atunci, se ridică pentru a alerge la domnul primar; dar un alt gând îl opri din nou. Dacă, din întâmplare, fetița mai trăia, nu putea să o lase așa. Îngenunche, ușor, destul de departe de ea, din prudență, și întinse mâna spre piciorul ei. Era rece, înghețat, acel rece teribil care face înspăimântătoare carnea moartă și care nu lasă nicio îndoială. Așa cum a spus mai târziu, la această atingere, poștașul își simți stomacul întors pe dos și saliva uscată în gură. Ridicându-se brusc, începu să alerge prin pădure spre casa domnului Renardet.

Mergea cu pas alert, cu bastonul sub braț, cu pumnii strânși, cu capul înainte; și geanta de piele, plină cu scrisori și ziare, îi lovea cadențat mijlocul.

Casa primarului se afla la capătul pădurii care-i servea de parc și o parte din ziduri erau udate de un iaz mic, format de râul Brindille în acest loc.

Era o casă mare și pătrată, din piatră gri, foarte veche, supusă odinioară unor asalturi, și care se termina cu un turn enorm, înalt de douăzeci de metri, cu baza în apă.

De la înălțimea acestei citadele era supravegheat altădată întregul ținut. Era numit turnul Vulpiei (Renard), fără să se știe de fapt de ce; se spunea că de la această denumire venea sigur numele de Renardet pe care-l purtau proprietarii acestui fief rămas în aceeași familie de peste două sute de ani. Căci familia Renardet făcea parte din acea burghezie aproape nobilă, pe care o întâlneai în provincii înainte de Revoluție.

Poștașul intră precipitat în bucătăria unde mâncau servitorii și strigă: „Domnul primar s-a sculat? Trebuie să-i vorbesc imediat.” Médéric era cunoscut ca un om cu greutate și autoritate și au înțeles de îndată că se petrecuse ceva grav.

Anunțat, domnul Renardet ordonă să fie adus la el. Poștașul, palid și cu respirația tăiată, cu șapca în mână, îl găsi pe primar așezat la o masă lungă acoperită cu hârtii împrăstiate.

Era un bărbat solid și înalt, greu și roșu, puternic ca un taur și foarte iubit în localitate, deși era excesiv de violent. În vârstă de aproape patruzeci de ani și văduv de șase luni, trăia ca un nobil pe pământurile sale. Temperamentul lui impetuos îl băgase adesea în lucruri penibile din care-l scoteau întotdeauna magistrații din Roüy-le-Tour, ca niște prieteni indulgenți și discreți. Într-o zi, nu-l aruncase din scaunul său pe vizitiul diligenței pentru că fusese cât pe ce să-l omoare pe Micmac, câinele lui de vânătoare? Nu-i rupsese el coastele unui paznic de vânătoare care l-a apostrofat pentru că traversase, cu pușca în mână, terenul aparținând unui vecin? Nu-l luase de guler pe subprefectul care

se oprișe în sat în timpul unui tur administrativ calificat de domnul Renardet drept turneu electoral? Căci el se opunea guvernului în numele unei tradiții de familie.

Primarul întrebă: „Ce este, Médéric?

— Am găsit o fetiță moartă în pădurea dumneavoastră.”

Renardet se ridică în picioare, cu fața roșie ca o cărămidă:

„Ce spui?... O fetiță?

— Da, dom'le, o fetiță, dezbrăcată complet, pe spate, cu sânge, moartă, chiar moartă.”

Primarul înjură: „Dumnezeul mă-sii! pariez că este micuța Roque. Tocmai am fost anunțat că aseară nu s-a întors acasă. Unde ai descoperit-o?”

Poștașul preciză locul, dădu detalii, se oferă să-l însoțească acolo pe primar.

Dar Renardet spuse brusc: „Nu, nu am nevoie de tine. Trimite-i imediat la mine pe paznicul de plantații, pe secretarul de la primărie și pe medic, și continuă-ți turul! Hai, repede, repede și spune-le că ne întâlnim în pădure.”

Poștașul, om de armată, se supuse și se retrase, furios și decepționat că nu va asista la constatări.

Ieși și stăpânul, își luă pălăria, o pălărie mare și moale, din fetru gri, cu boruri foarte late, și se opri pentru câteva secunde pe pragul casei. În fața lui se întindea un gazon imens pe care străluceau trei pete mari — roșie, albastră și albă —, trei coșuri mari cu flori, unul în fața casei și celelalte pe laterale. Mai departe, se înălțau până la cer primii arbori din pădure, în timp ce, la stânga, pe deasupra râului Brindille lărgit în dreptul iazului, se zăreau câmpiile lungi, un adevărat ținut verde și plat, întrerupte de rigole și garduri de sălcii, asemănătoare unor monștri, pitici și bondoci, mereu cu ramurile nefolositoare tăiate și susținând pe un trunchi enorm și scurt un strat fremătător de ramuri subțiri.

La dreapta, în spatele grajdurilor, magaziiilor, tuturor clădirilor care depindeau de proprietate, începea satul, bogat, populat de crescători de vite.

Renardet coborî încet treptele peronului și, luând-o la stânga, ajunse pe malul apei pe care-l parcurse cu mâinile la spate. Mergea cu capul aplecat; și, din când în când, privea în jurul lui pentru a vedea dacă nu zărește persoanele pe care trimisese să le caute.

Când ajunse sub copaci, se opri, își scoase pălăria și-și șterse fruntea așa cum făcuse Médéric; căci soarele arzător de iulie cădea ca o ploaie de foc pe pământ. Apoi primarul începu din nou să meargă, se opri iar, merse din nou. Deodată, aplecându-se, își udă batista în râul care curgea la picioarele sale și o întinse pe cap, sub pălărie. Picături de apă îi curgeau de-a lungul tâmpelor, pe urechile încă vineții, pe gâtul puternic și roșu și intrau, una după alta, sub gulerul alb al cămășii.

Cum nu apărea nimeni, bătu din picior, apoi strigă: „Hei! hei!”

O voce îi răspunse la dreapta: „Hei! hei!”

Și medicul apăru de sub copaci. Era un omuleț slab, fost chirurg militar, considerat capabil în împrejurimi. Schiopăta, fiind rănit în timpul armatei, și se ajuta de un baston pentru a merge.

Îi zăriră apoi pe paznicul de plantații și pe secretarul primăriei, care, anunțați în același timp, sosiră împreună. Aveau chipurile speriate și alergau gâfâind, mergând și alergând rând pe rând pentru a se grăbi și-și agitau atât de tare brațele încât păreau că-și îndeplinesc sarcina mai mult cu ele decât cu picioarele.

Renardet îi spuse medicului: „Știi despre ce este vorba?

— Da, un copil mort găsit în pădure de Médéric.

— Bine. Să mergem!”

Începură să meargă alături, urmați de cei doi bărbați. Pe mușchi, pașii lor nu făceau niciun zgomot; privirile lor căutau acolo, în fața lor.

Doctorul Labarbe întinse brusc brațul: „Priviți, iată-1!”

Foarte departe, sub copaci, se zărea ceva deschis. Dacă nu ar fi știut ce era, nu ar fi ghicit. Părea ceva strălucitor și atât de alb încât ai fi crezut că este o rufă căzută; căci o rază de soare, strecurată printre ramuri, lumina carnea palidă cu o linie mare și oblică peste pântec. Apropiindu-se, distingeau puțin câte puțin capul acoperit întors spre apă și cele două brațe întinse ca pentru o crucificare.

„Îmi este foarte cald”, spuse primarul.

Și, aplecându-se spre apa râului Brindille, își udă din nou batista pe care o puse iar pe frunte.

Medicul iuțea pasul, interesat de descoperire. Îndată ce fu lângă cadavru, se aplecă pentru a-l examina, fără să-l atingă. Își pusese niște ochelari fără brațe, ca atunci când privești un obiect curios, și se învârti lent în jur.

Fără să se ridice spuse: „Viol și asasinat pe care le vom constata imediat. Această fetiță este de altfel aproape o femeie, uitați-vă la bustul ei.”

Cei doi sâni, destul de tari deja, se lăsaseră peste piept, muiați de moarte.

Medicul ridică ușor batista care acoperea fața. Aceasta apăru neagră, îngrozitoare, cu limba scoasă, cu ochii ieșiți din orbite. El continuă: „E clar. A fost strangulată după ce-a fost violată.”

Palpă gâtul: „Strangulată cu mâinile fără să lase nicio urmă deosebită, nici urmă de unghie, nici amprenta degetului. Foarte bine. Într-adevăr, este micuța Roque.”

Puse cu delicatețe batista la loc: „Nu am nimic de făcut; este moartă de cel puțin douăsprezece ore. Trebuie anunțat Parchetul.”

În picioare, cu mâinile la spate, Renardet privea fix micuțul corp întins pe iarbă: Murmură: „Ce nenorocit! Ar trebui să-i găsim hainele.”

Medicul pipăia mâinile, brațele, gambele. Spuse: „Sigur tocmai se scăldase. Ar trebui să fie pe malul apei.”

Primarul ordonă: „Tu, Principe (era secretarul primăriei) vei merge să cauți hainele de-a lungul râului. Tu, Maxime (era paznicul de plantații), tu vei alerga la Roüy-le-Tour și-l vei aduce pe judecătorul de anchetă și pe jandarmi. Trebuie să fie aici peste o oră. Înțelegi.”

Cei doi bărbați pleacă repede și Renardet îi spune doctorului: „Ce ticălos a putut să facă un asemenea lucru în acest ținut?”

Medicul șopti: „Cine știe? Toată lumea este capabilă să facă asta. Toată lumea în particular și nimeni în general. Nu contează. Trebuie să fie vreun vagabond, vreun muncitor fără lucru. De când suntem în Republică, nu întâlnești decât asemenea oameni pe drumuri.”

Amândoi erau bonapartiști.

Primarul spuse din nou: „Da, nu poate fi decât un străin, un trecător, un vagabond fără niciun căpătâi...”

Medicul adăugă cu un zâmbet aparent: „Și fără femeie. Neavând nici mâncare, nici casă, și-a procurat restul. Nu se știe că există oameni pe pământ capabili de o tocmeală la un moment dat? Știai că această fetiță dispăruse?”

Și cu vârful bastonului atingea, unul după altul, degetele înțepenite ale moartei, apăsându-le așa cum apeși clapele unui pian.

„Da. Mama ei a venit să mă caute ieri, în jurul orei nouă seara, pentru că fetița nu se întorsese la ora șapte pentru a mânca. Am strigat-o pe drumuri până la miezul nopții; dar nu ne-am gândit la pădure. Trebuia să fie lumină pentru a face cercetări cu adevărat utile.

— Vrei o țigară? întrebă medicul.

— Mulțumesc, n-am chef să fumez. Mă impresionează să văd așa ceva.”

Rămăseseră amândoi în picioare în fața acestui corp firav de adolescentă, atât de palid pe mușchiul închis la culoare. O muscă mare cu burta bleu, care se plimba de-a lungul coapsei, se opri pe petele de sânge, plecă din nou, urcând, parcurgând partea laterală a corpului cu mersul ei vioi și sacadat, se cățără pe un sân, apoi coborî pentru a-l explora pe celălalt, căutând ceva de băut pe această moartă. Cei doi bărbați priveau acest punct negru care rătăcea.

Medicul spuse: „Ce frumos arată o muscă pe piele. Doamnele din secolul trecut aveau dreptate să-și lipească una pe față. De ce s-a pierdut acest obicei?”

Primarul părea să nu-l audă deloc, pierdut în gândurile lui.

Dar, surprins de un zgomot, se întoarse brusc. O femeie cu bonetă și șorț albastru alerga pe sub copaci. Era mama, Roque. Imediat ce-l zări pe primar, începu să urle: „Fetița mea, unde este fetița mea?” Era atât de înnebunită încât nu se mai uita pe jos. Deodată o văzu, se opri brusc, își lipi mâinile și își ridică brațele, scoțând un țipăt ascuțit și sfâșietor, un țipăt de fiară mutilată.

Apoi se repezi spre corp, căzu în genunchi și, ca și cum ar fi smuls-o, ridică batista care-i acoperea fața. Când văzu acest chip înspăimântător, negru și convulsionat, se ridică dintr-o mișcare, apoi căzu cu fața la pământ, scoțând în grosimea mușchiului țipete îngrozitoare și neîntrerupte.

Corpul ei mare și slab, pe care hainele se lipeau, palpita scuturat de convulsii. I se vedeau gleznele osoase și gambele slabe, acoperite de ciorapi groși, tremurau îngrozitor; și răcâia pământul cu degetele îndoite ca pentru a face o gaură și a se ascunde în ea.

Impresionat, medicul șopti: „Biata bătrână!” Renardet avu în burtă un zgomot ciudat; apoi scoase un fel de strănut zgomotos care-i ieși pe nas și pe gură în același timp; scoțându-și batista din buzunar, începu să plângă în ea, tușind, hohotind și suflându-și nasul zgomotos. Bâlbâi: „Nemaipomenit... nemaipomenit... nemaipomenit, în numele lui Dumnezeu, cine-i porcul care a făcut asta? Aș vrea să-l văd ghilotinat...”

Dar Principe reapăru, cu un aer dezolat și cu mâinile goale. Șopti: „N-am găsit nimic, dom'le primar, absolut nimic nicăieri.”

Celălalt, buimăcit, răspunse cu o voce groasă, înecată în lacrimi: “Ce n-ai găsit?

— Hainele fetei.

— Ei bine...ei bine...mai caută...și...și găsește-le... sau..vei avea de-a face cu mine!”

Știind că nu te poți opune primarului, bărbatul plecă descurajat, aruncând spre cadavru o privire piezișă și speriată.

Voci îndepărtate se ridicau dintre copaci, o rumoare confuză, zgomotul unei mulțimi care se apropia; căci Médéric, în turul său, dăduse vestea din ușă în ușă. Mai întâi stupefiați, oamenii din localitate vorbiseră în stradă despre acest lucru, de pe un prag pe altul; apoi s-au adunat; au bârfit, au discutat, au comentat evenimentul timp de câteva minute; acum veneau să vadă.

Soseau în grupuri, puțin nehotărâți și neliniștiți de teama primei emoții. Când au zărit corpul, s-au oprit, neîndrăznind să mai înainteze și vorbind încet. Apoi îndrăzniră, făcură câțiva pași, se opriră din nou, înaintară din nou, și, în curând, formară în jurul moartei, al mamei, al medicului și al lui Renardet, un cerc gros, agitat și zgomotos, care se strângea din cauza împingerilor subite ale ultimilor veniți.

Curând ajunseră lângă cadavru. Câțiva chiar se aplecară pentru a-l atinge. Medicul îi îndepărtă. Dar primarul, ieșit brusc din toropeală, se înfurie și, apucând bastonul doctorului Labarbe, se aruncă asupra celor pe care-i conducea bâiguind: „Cărați-vă... cărați-vă... grămadă de brute... cărați-vă...!” Într-o secundă cordonul de curioși se lărgi cu două sute de metri.

Mama fetei se ridicase în picioare, se întorsese, se așezase și acum plângea în mâinile care-i acopereau fața.

În mulțime, se discuta despre crimă; ochii avizi ai băieților explorau acest corp tânăr și dezbrăcat. Renardet își dădu seama de acest lucru, și, scoțându-și brusc sacoul de pânză, îl aruncă peste fetiță, care dispăru cu totul sub haina cea mare.

Curioșii se apropiau încet; pădurea se umplea de lume; o rumoare continuă de voci urca de sub frunzișul des al copacilor mari.

Doar în cămașă, primarul stătea în picioare, cu bastonul în mână, într-o poziție de luptă. Părea exasperat de această curiozitate a oamenilor și repeta: „Dacă vreunul dintre voi se apropie, îi sparg capul ca unui câine.”

Țăranilor le era foarte teamă de el; rămăseseră la distanță. Doctorul Labarbe, care fuma, se așeză lângă mama fetei, îi vorbi, căutând să-i distragă atenția. Bătrâna își luă mâinile de pe față și răspunse cu un flux de cuvinte înlăcrimate, golindu-și durerea într-un noian de cuvinte. Povesti despre viața ei, despre căsătorie, despre moartea soțului ei, paznic de vite, omorât pe loc de coarnele unui taur, despre copilăria fetei ei, despre viața ei nefericită de văduvă cu un copil și fără venituri. N-o mai avea decât pe micuța ei Louise; o omorâse; o omorâse în această pădure. Pe neașteptate, vru o să revadă și, târându-se în genunchi până la cadavru, ridică un colț al hainei care o acoperea; apoi,

căzu din nou și începu să urle. Mulțimea tăcea, privind cu lăcomie toate gesturile mamei.

Brusc se stârni o mare agitație; Cineva striga: „Jandarmii, jandarmii.”

Doi jandarmi apărură în depărtare, sosind la trap, escortându-i pe căpitanul lor și pe un domn scund, cu perciuni roșcați, care, pe o iapă albă, se mișca precum o maimuță.

Paznicul de plantații tocmai îl găsise pe domnul Putoin, judecătorul de anchetă, în momentul în care acesta urcase pe cal pentru a-și face plimbarea zilnică, pentru că el își dădea aere de cavaler frumos, spre marea distracție a ofițerilor.

Coborî cu căpitanul, strânse mâna primarului și doctorului, aruncând o privire curioasă asupra sacoului de pânză care acoperea corpul culcat sub el.

Când fu pus la curent cu faptele, îndepărtă mai întâi oamenii pe care jandarmii îi alungară din pădure, dar care reapărură imediat pe câmp, și care formară, de-a lungul râului Brindille, pe malul celălalt, un gard, un gard mare de capete excitate și agitate.

La rândul lui, medicul dădu explicații pe care Renardet le scria cu creionul în agenda lui. Toate constatările au fost făcute, înregistrate, și comentate fără să ducă la vreun rezultat. Principe se întorsese și el fără să fi găsit vreo urmă de haine.

Această dispariție surprindea pe toată lumea, nimeni neputând să-și explice acest lucru decât printr-un furt. Și cum aceste vechituri nu valorau nici măcar douăzeci de centime, furtul în sine era inadmisibil.

Chiar și judecătorul de anchetă, primarul, căpitanul și doctorul începură și ei să caute de-a lungul râului, doi câte doi, dând la o parte și cele mai mici ramuri.

Renardet îi spunea judecătorului: „Cum se face că acest ticălos a ascuns sau a luat cu el hainele, dar a lăsat corpul în aer liber, la vedere?”

Celălalt, viclean și perspicace, răspunse: „Ei, ei! O fi șiret? Această crimă a fost comisă fie de o brută, fie de un ticălos șiret. În orice caz, vom reuși să-l descoperim.”

Un zgomot de vehicul îi făcu să întoarcă capul. Erau substitutul, medicul și grefierul de la tribunal care soseau și ei. Reîncepură cercetările discutând cu însuflețire.

Deodată, Renardet spuse: „Știți că vă invit la masă?”

Toată lumea acceptă zâmbind și judecătorul de anchetă, considerând că sunt destul de ocupați în acea zi cu micuța Roque, se întoarse spre primar:

„Pot să duc corpul la dumneavoastră, nu-i așa? Aveți o cameră unde să o țineți până diseară.”

Celălalt se tulbură, bâlbâind: „Da, nu...nu... De fapt, aș prefera să nu fie dus la mine...din cauza...din cauza servitorilor...care...care vorbesc deja despre strigoi în...în turnul meu, în turnul lui Renard... Știți...N-ar mai rămâne niciunul...Nu...Prefer să nu-l am la mine acasă.”

Magistratul începu să zâmbească: „Bine...îl voi trimite direct la Roüy pentru examenul legal. Întorcându-se spre substitut, spuse: „Pot folosi mașina dumneavoastră, nu-i așa?

— Da, desigur.”

Toată lumea se întoarse la cadavru. Mama fetei, așezată acum lângă fiica ei, o ținea de mână și se uita înainte, cu o privire confuză și năucă. Cei doi medici încercară să o ia de acolo ca să nu vadă când este luat corpul micuței, dar ea înțelese imediat ce urmau să facă și, aruncându-se peste corp, îl strânse în brațe. Lungită peste el, striga: „Nu-l veți lua, este al meu, acum este al meu. Mi-a omorât-o, vreau s-o păstrez, n-o veți lua!”

Toți bărbații, tulburați și nehotărâți, stăteau în picioare în jurul ei. Renardet se așeză în genunchi, pentru a-i vorbi: „Ascultă, Roque, trebuie să o luăm pentru a afla cine a omorât-o; altfel, nu vom ști. Trebuie să-l căutăm pentru a-l

pedepsi. Ți-o vor da înapoi după ce-l vor găsi, îți promit.”

Acest motiv o tulbură pe femeie și cu o ură care se trezea în privirea ei înnebunită, spuse: „Atunci îl vor prinde?

— Da, îți promit.”

Se ridică, hotărâtă să-i lase pe acești oameni să acționeze. Dar auzindu-l pe căpitan murmurând: „Este surprinzător faptul că nu-i găsim hainele”, o idee nouă, pe care nu o avusese, îi veni brusc în mintea ei de țărancă și întrebă: „Unde-i sunt hainele? Sunt ale mele. Le vreau. Unde le-a pus?”

I se explică faptul că erau de negăsit. Atunci ea le ceru cu o încăpățănare disperată, plângând și gemând: „Sunt ale mele, le vreau; sunt ale mele, unde sunt?”

Cu cât încercau mai mult să o calmeze, cu atât mai mult ea plângea, se încăpățâna. Nu mai cerea corpul, voia hainele, hainele fiicei ei, poate atât din lăcomie inconștientă de om sărac pentru care o piesă de argint reprezintă o avere, cât și din dragoste maternă.

Și când corpul mic, învelit în pături, pe care au mers să le ia de la Renardet, dispăru în mașină, în picioare sub copaci, bătrâna, sprijinită de primar și de căpitan, țipa: „Nu mai am nimic, nu mai am nimic, nu mai am nimic pe lume, nu mai am nimic, nici măcar căciulița ei, căciulița ei; nu mai am nimic, nu mai am nimic, nici măcar căciulița ei.”

Preotul tocmai sosise; un preot foarte tânăr, deja gras. Se însărcină să o ducă pe Roque și plecare împreună spre sat. Durerea mamei se atenua datorită cuvintelor sacre ale ecleziasului, care îi promitea mii de compensații. Dar ea repeta întruna: „Dacă aş avea măcar căciulița ei..” crampănându-se de această idee care le domina pe toate celelalte.

Renardet strigă de la distanță: „Mâncați cu noi, domnule preot. Peste o oră.”

Preotul întoarse capul și răspunse: „Cu plăcere, domnule primar. Voi fi la dumneavoastră la ora douăsprezece.”

Și toată lumea se îndreptă spre casa a cărei fațadă gri și al cărei turn mare, construit pe malul râului Brindille, se zăreau printre ramuri.

Masa dură mult timp; se vorbi despre crimă. Toată lumea fu de aceeași părere: fusese înfăptuită de un vagabond, care trecea întâmplător pe acolo, în timp ce micuța se scălda.

După aceea, magistrații s-au întors la Roüy, anunțând că vor veni a doua zi, dis-de-dimineată. Medicul și preotul se întoarseră la ei acasă, în timp ce Renardet, după o lungă plimbare pe câmp, se întoarse în pădure unde se plimbă până noaptea, cu pași lenți, cu mâinile la spate.

Se culcă foarte devreme și, a doua zi, încă dormea, când judecătorul de anchetă pătrunse în camera lui. Își freca mâinile; părea mulțumit și spuse:

„Ah! încă dormiți! Ei bine, dragul meu, avem noutăți în această dimineată.”

Primarul se așezase pe pat:

„Ce anume?”

— Oh, ceva ieșit din comun. Vă amintiți cum mama cerea ieri o amintire de la fiica ei, mai ales căciulița. Ei bine, deschizând ușa în această dimineată, a găsit pe prag, saboții copilului. Acest lucru dovedește că omorul a fost comis de cineva din localitate, de cineva căruia i-a fost milă de ea. În afară de asta, poștașul Médéric mi-a adus degetarul, cuțitașul și cutiuța cu ace ale moartei. Deci bărbatul, luând hainele pentru a le ascunde, a scăpat obiecte care se aflau în buzunare. În ceea ce mă privește, acord importanță mai ales returnării saboților, care indică o anumită cultură morală și o facultate de înduioșare din partea asasinului. Dacă vreți, vom trece împreună în revistă principalii locuitori.”

Primarul se ridicase. Sună pentru a i se aduce apă caldă pentru bărbierit. Spse: „Cu plăcere, dar va dura mult și am putea începe imediat.”

Domnul Putoin încălecase un scaun, continuând astfel, chiar și în casă, mania lui pentru echitație.

În acel moment, Renardet își acoperea barba cu o spumă albă, privindu-se în oglindă; apoi, își ascuți briciul pe cureaua de piele și continuă: „Principalul locuitor din Carvelin se numește Joseph Renardet, primar, proprietar bogat, om morocănos care bate paznicii și vizitiii...”

Judecătorul de anchetă începu să râdă: „Ajunge, să trecem la următorul...”

— Al doilea om ca importanță este domnul Pelledent, adjunct, crescător de vite, și el proprietar bogat, țăran șiret, foarte fățarnic, foarte viclean în orice problemă financiară, dar incapabil, după părerea mea, să fi făcut o asemenea ticăloșie.”

Domnul Putoin spuse: „Să continuăm!”

Atunci, în timp ce se rădea și se spăla, Renardet continuă inspecția morală a tuturor locuitorilor din Carvelin. După două ore de discuții, bănuielile lor se opriseră asupra a trei indivizi destul de suspecti: un braconier numit Cavalle, un pescar de păstrăvi și de raci numit Paquet și un supraveghetor de vite numit Clovis.

II

Cercetările au durat toată vara, dar criminalul nu a fost descoperit. Cei bănuți și arestați își dovediră repede nevinovăția și parchetul a trebuit să renunțe la urmărirea vinovatului.

Dar acest asasinat părea să fi impresionat toată localitatea într-un mod cu totul special. Rămăsese în sufletele

locuitorilor o neliniște, o frică vagă, o senzație de groază misterioasă, rezultată nu numai din imposibilitatea de a descoperi vreo urmă, ci mai ales de această găsimă stranie a saboților în fața ușii lui Roque, a doua zi. Certitudinea că asasinul asistase la constatări, că sigur mai trăia în sat, bântuia spiritele, le obseda, părea să planeze asupra ținutului ca o amenințare permanentă.

De altfel, pădurea devenise un loc de temut, evitat, considerată ca fiind bântuită. Odinioară, locuitorii veneau aici să se plimbe în fiecare duminică după-amiază. Se așezau pe mușchi la poalele arborilor enormi sau mergeau de-a lungul apei pândind păstrăvii care fugeau sub ierburi. Băieții jucau un joc cu bile, popice, răsturnau cu paleta o monedă pusă pe un dop, jucau mingea în locurile unde pământul era plan și bătătorit; fetele, în grupuri de patru sau cinci, se plimbau ținându-se de braț, cântând cu vocile lor pițigăiate române care zgâriau urechile, ale căror note false tulburau aerul liniștit și iritau nervii dinților asemeni unor picături de oțet. Acum nimeni nu mai mergea sub bolta deasă și înaltă, ca și cum s-ar fi așteptat să mai găsească vreun cadavru culcat.

Veni toamna, frunzele căzură. Cădeau zi și noapte, coborau învârtindu-se, rotunde și ușoare, de-a lungul copacilor mari; începea să se vadă cerul printre ramuri. Uneori, când o rafală de vânt trecea peste vârfuri, ploaia lentă și continuă se întetea brusc, devenea o aversă ușor foșnitoare care acoperea mușchiul cu un covor galben, care scrâșnea puțin sub tălpi. Și murmurul aproape insesizabil, murmurul plutitor, continuu, dulce și trist al acestei ploi, părea o jelire, și frunzele care tot cădeau păreau lacrimi, lacrimi mari vărsate de marii copaci triști, care plângeau zi și noapte sfârșitul anului, sfârșitul aurorelor călduțe și a crepusculilor blânde, sfârșitul brizelor calde și al soarelui luminos,

dar poate și crima pe care o văzuseră comițându-se la umbra lor, copilul violat și ucis la poalele lor. Plângeau în tăcerea pădurii pustii și goale, a pădurii abandonate și temute, în care probabil rătăcea singur, sufletul fetei moarte.

Râul Brindille, cu debitul mărit de furtuni, curgea mai repede, galben și furios, între malurile uscate, între două garduri de sălcii subțiri și dezgolite.

Și iată că brusc Renardet se întoarse să se plimbe prin pădure. În fiecare zi, la lăsarea serii, ieșea din casă, cobora cu pași lenți peronul și mergea sub copaci cu un aer gânditor, cu mâinile în buzunare. Mergea mult timp pe mușchiul umed și moale, în timp ce o legiune de ciori, venite din împrejurimi pentru a dormi pe vârfurile înalte ale copacilor, se desfășura în aer, asemenea unei imense pânze de doliu plutind în vânt, scoțând sunete violente și sinistre.

Uneori, se așezau, găurind cu pete negre ramurile încâlcite pe un cer roșu, pe cerul sângerieu al crepusculului de toamnă. Apoi, brusc, plecau din nou croncănind îngrozitor și desfășurându-și din nou, deasupra pădurii, lungul feston sumbru al zborului lor.

Se abăteau apoi pe vârfurile cele mai înalte și nu mai croncăneau, în timp ce noaptea tot mai profundă amesteca penele negre cu negrul spațiului.

Renardet încă mai rătăcea lent, la poalele copacilor; apoi, când tenebrele opace nu-i mai permiteau să meargă, se întorcea acasă, cădea grămadă pe un fotoliu, în fața șemineului luminos, întinzându-și spre flacără picioarele umede, din care ieșeau aburi mult timp.

Or, într-o dimineață, o veste importantă se împrăstie în ținut: primarul tăia pădurea.

Douăzeci de tăietori lucrau deja. Începuseră cu partea cea mai apropiată de casă și avansau repede în prezența stăpânului.

Mai întâi, erau tăiate cu toporișca ramurile care se aflau de-a lungul trunchiului. Legați de acesta cu un colier de funii, îl cuprind mai întâi cu brațele; apoi, ridicând un picior, îl lovesc puternic cu un vârf ascuțit de oțel fixat de talpă. Vârful ascuțit intră în lemn, rămâne înfipt în acesta, și omul se ridică deasupra ca pe o treaptă pentru a lovi cu celălalt picior, cu alt vârf ascuțit, pe care se va sprijini din nou pentru a reîncepe cu primul picior.

Și, la fiecare urcare, el duce mai sus colierul de funie care-l ține legat de copac; la mijloc îi atârnă toporișca de oțel. El se cațără încet asemenea unui animal parazit care atacă un uriaș, urcă cu greu de-a lungul trunchiului imens, îmbrățișându-l și înțepându-l pentru a merge să-l decapiteze.

De îndată ce ajunge la primele ramuri, se oprește, scoate toporișca ascuțită și lovește. Lovește lent, cu metodă, tăind ramura chiar lângă trunchi; și brusc, ramura scârțâie, se îndoaie, se înclină, se smulge și cade, atingând în căderea ei copacii învecinați. Apoi se lovește de pământ cu un zgomot puternic de lemn rupt și toate rămurelele se mai mișcă mult timp.

Pământul se acoperea de resturi pe care alți bărbați le tăiau la rândul lor, le legau în mănunchi și le puneau unele peste altele, în timp ce copacii rămași încă în picioare păreau niște stâlpi imenși, niște țăruiși gigantici amputați și rași de oțelul ascuțit al toporiștilor.

Și când cel care tăia ramurile își termina treaba, lăsa în vârful trunchiului drept și subțire colierul de sfoară pe care-l purtase, cobora apoi cu lovituri de pinten de-a lungul copacului fără coroană, pe care tăietorii îl atacau de la bază, cu lovituri puternice care răsunau în restul pădurii.

Când tăietura părea destul de adâncă, scoțând strigăte cadențate, câțiva oameni trăgeau de funia fixată în vârf și imensul catarg scârțâia, căzând pe pământ cu un sunet surd și cu o zguduitură asemănătoare unei lovituri de tun.

Și pădurea se micșora în fiecare zi, pierzându-și copacii doborâți așa cum o armată își pierde soldații.

Renardet nu pleca; rămânea acolo de dimineța până seara, uitându-se, nemișcat și cu mâinile la spate, la moartea lentă a pădurii lui. După ce un copac cădea, puneă piciorul deasupra, ca peste un cadavru. Apoi, ridica privirile spre următorul cu un fel de nerăbdare secretă și calmă, ca și cum ar fi așteptat sau sperat ceva la sfârșitul acestui masacru.

Totuși, se apropiau de locul unde micuța Roque fusese găsită. Într-o seară, la ora crepusculului, au ajuns acolo. Pentru că era întuneric, cerul fiind acoperit, tăietorii au vrut să oprească munca, amânând pentru a doua zi doborârea unui stejar enorm, dar stăpânul se împotrivi și ceru ca acest colos, care umbrise crima, să fie curățat de ramuri și doborât imediat.

După ce fu complet curățat de ramuri, după ce-i terminară toaleta de condamnat, după ce muncitorii îi tăiară baza, cinci oameni începură să tragă de funia fixată în vârf.

Copacul rezistă; deși tăiat până la mijloc, trunchiul lui puternic era tare precum fierul. Cu un fel de salt regulat, muncitorii, toți împreună, trăgeau funia îndoindu-se până la pământ și scoteau un icnet gâfâit care le exterioriza și regula efortul.

În picioare lângă uriaș, doi tăietori stăteau cu toporul în mână ca doi călăi gata să lovească din nou, și Renardet, nemișcat, cu mâinile pe scoarță, aștepta căderea cu o emoție neliniștită și nervoasă.

Unul dintre oameni îi spuse: „Sunteți prea aproape, domnule primar; când va cădea, s-ar putea să vă rănească.”

Nu răspunse și nici nu se îndepărtă; părea gata să apuce chiar el stejarul pentru a-l culca la pământ asemenea unui luptător.

Deodată, se auzi o trosnitură la baza coloanei de lemn înalte, o trosnitură care păru să alerge până în vârf ca o

zdruncinătură dureroasă; și coloana se înclină puțin, gata să cadă, dar rezistând încă. Bărbații, excitați, își încordară brațele și făcură un efort și mai mare; și cum copacul rupt se prăbușea, Renardet făcu un pas în față, apoi se opri, cu umerii ridicați pentru a primi lovitura irezistibilă, lovitura mortală care l-ar fi strivit.

Dar, deviind puțin, stejarul îi atinse doar mijlocul, aruncându-l cu fața în jos la vreo cinci metri.

Muncitorii alergară pentru a-l ridica; se ridicase deja singur în genunchi, amețit, cu privirile rătăcite și trecându-și mâna peste frunte ca și cum se trezise dintr-un acces de nebunie.

Când fu din nou în picioare, oamenii, surprinși, îi puseră întrebări, neînțelegând deloc ce făcuse el. Bâlbâindu-se, răspunse că a avut un moment de rătăcire, sau mai degrabă o clipă de întoarcere în copilărie, că-și imaginase că va avea timp să treacă pe sub copac așa cum puștii trec alergând prin fața atelajelor la trap, că se jucase cu pericolul, că, de vreo opt zile, simțea această dorință crescând în el, întrebându-se de fiecare dată când un copac trosnea, gata să cadă, dacă va putea să treacă pe sub el fără să fie atins. Mărturisi că era o prostie; dar toată lumea are aceste minute de rătăcire sau tentații de o stupiditate puerilă.

Explica lent, căutându-și cuvintele, cu o voce surdă; apoi, plecă spunând: „Pe mâine, prieteni, pe mâine!”

Odată intrat în camera lui, se așeză în fața mesei, pe care lampa cu abajur o lumina puternic și, luându-și capul între mâini, începu să plângă.

Plânse mult timp, apoi își șterse ochii, ridică ușor capul și privi pendula. Nu era încă ora șase. Se gândi: „Am timp înainte de cină” și merse să încuie ușa. Se întoarce și se așeză în fața mesei; trase sertarul din mijloc, luă de-acolo un revolver și-l puse peste hârtii, la lumină. Oțelul armei lucea, aruncând reflexe asemănătoare unor flăcări.

Renardet se uită la el câțva timp cu privirea tulbure a unui om beat; apoi se ridică și începu să meargă.

Mergea de la un capăt la altul al încăperii, și, din când în când, se oprea, pentru a reîncepe să meargă imediat. Brusc, deschise ușa sălii de baie, muie un prosop în ulciorul cu apă și își udă fruntea, așa cum făcuse în dimineața crimei. Începu din nou să meargă. De câte ori trecea prin fața mesei, arma strălucitoare îi atrăgea privirea, solicita mâna; dar el pândeia pendula și se gândea: „Mai am încă timp.”

Sună ora șase și jumătate. Atunci luă revolverul, deschise bine gura, cu o grimasă îngrozitoare, și împinse arma înăuntru ca și cum ar fi vrut să o înghită. Rămase așa câteva secunde, nemișcat, cu degetul pe trăgaci, apoi, brusc, scuturat de un frison de oroare, aruncă pistolul pe covor.

Și căzu din nou pe fotoliu hohotind de plâns: „Nu pot. Nu îndrăznesc. Doamne! Doamne! Cum să fac pentru a avea curajul să mă omor?”

Cineva bătu la ușă; se ridică, înnebunit. Un servitor îi spuse: „Cina domnului este gata.” Răspunse: „Bine. Cobor.”

Strânse arma, o încuie din nou în sertar, se privi în oglinda de pe șemineu pentru a vedea dacă fața nu părea prea convulsionată. Era roșu, ca de obicei, poate puțin mai roșu. Iată tot. Coborî și se așază la masă.

Mâncă încet, ca un bărbat care vrea să lungească masa, care nu vrea să fie din nou singur cu el însuși. Fumă mai multe pipe în salon în timp ce se strângea masa. Apoi urcă în cameră. Imediat ce se închise aici, se uită sub pat. Deschise toate dulapurile, cercetă toate ungherele, scotoci în toate mobilele. Aprinse apoi lumânările de pe șemineu, rotindu-se de mai multe ori, parcurse cu privirea tot apartamentul cu o spaimă care-i crispa chipul, căci el știa că o va vedea, ca în fiecare noapte, pe micuța Roque, fetița pe care o violase, apoi strangulase.

În fiecare noapte, odioasa viziune reîncepea. Era mai întâi în urechi un fel de bâzâit, ca zgomotul unei batoze sau trecerea îndepărtată a unui tren pe un pod. Începea să gâfâie, să se sufoce și trebuia să-și descheie nasturii de la gulerul cămășii și cureaua. Mergea pentru a pune sângele în mișcare, încerca să citească, încerca să cânte; inutil, căci, în pofida voinței lui, gândul i se întorcea la ziua asasinatului, care-i reapărea cu detaliile cele mai secrete, cu toate emoțiile cele mai puternice, de la primul până la ultimul minut.

Sculându-se în acea dimineață, dimineața acelei oribile zile, simțise un fel de amorțeală și o migrenă pe care le atribuia căldurii, motiv pentru care rămasese în camera lui până fusese chemat la masa de prânz. După masă, și-a făcut siesta; ieșise apoi, spre sfârșitul după-amiezii, pentru a respira briza răcoroasă și liniștitoare din pădure.

Imediat ce ieși afară, aerul greu și fierbinte al câmpiei îl apăsă și mai mult. Încă sus pe cer, soarele revărsa pe pământul calcinat, uscat și însetat, valuri de lumină arzătoare. Nicio adiere nu mișca frunzele. Toate animalele, păsările, chiar și lăcustele tăceau. Renardet o luă spre copacii mari și începu să meargă pe mușchi, unde râul Brindille emana puțină răcoare sub imensul acoperiș de ramuri. Dar nu se simțea la largul său. I se părea că o mână necunoscută și invizibilă îl strângea de gât. Nu se mai gândea aproape la nimic, având de obicei puține idei în cap. Doar un gând vag îl obseda de trei luni, acela de a se recăsători. Suferea să trăiască singur, suferea moral și fizic. Obișnuit de zece ani să simtă o femeie lângă el, obișnuit cu permanenta ei prezență, cu îmbrățișarea ei zilnică, simțea o nevoie, o nevoie imperioasă și confuză a atingerii ei, a sărutului ei regulat. De la moartea doamnei Renardet, suferea încontinuu, fără să înțeleagă de ce, suferea că nu-i mai simțea rochia atingându-i picioarele toată ziua, și, mai ales, că nu

mai putea să se liniștească și să se cuibărească în brațele ei. Era văduv doar de șase luni și căuta deja în împrejurimi o tânără sau o văduvă cu care s-ar fi putut căsători după terminarea doliului.

Avea un suflet cast, dar găzduit de un corp puternic de Hercule, și somnul și stările de veghe începuseră să fie tulburate de imagini carnale. Le alunga, dar se întorceau și murmura uneori râzând de el însuși: „Iată-mă ca sfântul Anton.”

În acea dimineață, având mai multe viziuni obsedante, dori brusc să se scalde în apele râului Brindille, pentru a se înviora și pentru a calma fierbințeala sângelui. Puțin mai departe, știa un loc mare și adânc unde oamenii din localitate veneau uneori vara să se scalde. Merse acolo.

Sălcii dese ascundeau acest bazin limpede unde curentul se odihnea, somnola puțin înainte de a pleca din nou. Apropiindu-se, Renardet crezu că aude un zgomot ușor, un clipocit slab care nu era cel făcut de râu când lovea malurile. Dădu ușor frunzele la o parte și privi. O fetiță, complet goală, albă în unda transparentă, lovea apa cu mâinile, dansând și învârtindu-se cu mișcări frumoase. Nu mai era copil, nu era încă femeie; era durdulie și formată, păstrând un aer de puștoaică precoce, crescută repede, aproape coaptă. El nu mai mișca, paralizat de surpriză, de spaimă, cu respirația tăiată de o emoție bizară și sfâșietoare. Rămase acolo, cu inima bătându-i ca și cum unul din visele sale senzuale s-ar fi îndeplinit, ca și cum o zână impură ar fi făcut să apară în fața lui această ființă tulburătoare și prea tânără, această micuță Venus țarancă, născută din vâltorile râului, asemenea celeilalte, Venus cea mare, născută din valurile mării.

Deodată, copilul ieși din apă și, fără să-l vadă, veni spre el pentru a-și lua hainele și pentru a se îmbrăca. Pe măsură ce se apropia cu pași mici și ezitanți, de teama pietrelor ascuțite, se simțea împins spre ea de o forță irezistibilă, de

o pornire bestială, care-i răscolea tot corpul, îi înnebunea sufletul și îl făcea să tremure din cap până-n picioare.

Rămase câteva secunde în picioare în spatele salciei care-l ascundea. Apoi, pierzându-și orice rațiune, dădu la o parte crengile, se aruncă peste ea și o cuprinse în brațe. Căzu, prea speriată pentru a se opune, prea îngrozită pentru a țipa și o posedă fără să înțeleagă ce făcea.

Se trezi din crima lui așa cum te trezești dintr-un coșmar. Copilul începu să plângă.

„Taci, taci! Îți voi da bani.” spuse el.

Dar ea nu-l asculta; plângea în hohote.

El continuă: „Dar taci odată! Taci odată! Taci odată!”

Ea urlă, zbatându-se pentru a scăpa.

Înțelese brusc că era pierdut; o apucă de gât pentru a opri aceste strigăte sfâșietoare și teribile. Cum ea continua să se zbată cu forța disperată a unei ființe care vrea să scape de moarte, strânse mâinile lui de colos pe gâtul plin de strigăte și o strangulă în câteva secunde, așa de furios era, fără să se gândească s-o omoare, ci doar să o facă să tacă.

Se ridică îngrozit.

Zăcea în fața lui, însângерată și cu fața înnegrită. Voia să plece, când apăru în sufletul lui tulburat instinctul misterios și confuz care ghidează ființele aflate în pericol.

Fu cât pe ce să-i arunce corpul în apă; dar un alt impuls îl împinse spre hainele din care făcu un pachet mic. Și pentru că avea sfoară în buzunare, îl legă și-l ascunse într-o gaură adâncă din râu, sub un trunchi de copac a cărui poală se scâldea în Brindille.

Plecă apoi, cu pași grăbiți, ajunse pe câmp, făcu un ocol mare pentru a se arăta țăranilor care locuiau foarte departe de acolo, în partea cealaltă a localității, și se întoarse pentru masă la ora obișnuită, povestind servitorilor tot traseul plimbării sale.

Dormi totuși în acea noapte; avu un somn profund de brută, așa cum trebuie să doarmă uneori condamnații la moarte. Nu deschise ochii decât la primele luciri ale zilei și așteptă, torturat de teama crimei descoperite, ora obișnuită a trezirii sale.

A trebuit apoi să asiste la toate constatările. Făcu acest lucru ca un somnambul, într-o halucinație care-i arăta lucrurile și oamenii ca într-un vis, într-un nor de beție, în acea îndoială de irealitate care tulbură mintea în momentul marilor catastrofe.

Doar țipătul sfâșietor al mamei fetei îi străpunse sufletul. În acel moment, era cât pe ce să se arunce la picioarele bătrânei și să strige: „Eu sunt.” Dar se abținu. Merse totuși în timpul nopții să caute saboții moartei, pentru a-i duce pe pragul casei mamei.

Cât dură ancheta, cât trebui să ghideze și să deruteze justiția, a fost calm, stăpân pe el, viclean și zâmbitor. Discuta calm cu magistrații toate supozițiile care le treceau prin minte, le combătea opiniile, le demola raționamentele. Avea chiar o anumită plăcere acră și dureroasă să le tulbure perchezițiile, să le încurce ideile, să-i scoată nevinovați pe cei pe care aceștia îi suspectau.

Începând însă din ziua în care cercetările au fost abandonate, deveni puțin câte puțin nervos, mai iritabil decât odinioară, chiar dacă-și stăpânea furiile. Zgomotele bruște îl făceau să tresară de frică; tremura pentru cel mai mic lucru, tresărea uneori din cap până-n picioare când o muscă i se așeza pe frunte. Îl cuprinse atunci o nevoie imperioasă de a se mișca, care-l obligă la alergări prodigioase, care-l ținu în picioare nopți întregi, mergând prin cameră.

Nu pentru că ar fi fost ros de remușcări. Felul lui brutal de a fi nu se preta la nicio nuanță de sentiment sau de teamă morală. Bărbat energic, și chiar violent, născut

pentru a declara război, pentru a devasta țările cucerite și a-i omorî pe învinși, plin de instincte sălbatice de vânător și de bătaios, nu ținea cont deloc de viața umană. Deși respecta Biserica, din calcul, nu credea nici în Dumnezeu, nici în diavol, neașteptând deci în altă viață nici pedeapsă, nici recompensă pentru actele sale. Păstra ca singură credință o filozofie vagă, formată din toate ideile enciclopediștilor din secolul trecut; considera Religia ca o sancțiune morală a Legii, amândouă fiind create de oameni pentru a regla raporturile sociale.

A omorî pe cineva în duel, în război, într-o dispută, accidental, din răzbunare sau chiar din fanfaronadă i s-ar fi părut amuzant și îndrăzneț și nu ar fi lăsat în mintea lui mai multe urme decât împușcarea unui iepure; dar el simțise o emoție profundă legată de uciderea acestui copil. Comisese omorul în nebunia unei beții irezistibile, într-un fel de furtună senzuală care-i învinsese rațiunea. și păstrase în inimă, în carnea lui, pe buzele lui, până și pe degetele lui de asasin un fel de iubire animalică, dar și o oroare teribilă pentru această fetiță pe care a surprins-o și a omorât-o cu lașitate. Gândul i se întorcea neîncetat la această scenă oribilă; și, deși se chinuia să alunge această imagine, să o îndepărteze îngrozit, dezgustat, o simțea hoinărind în mintea lui, învârtindu-se în jurul lui, așteptând mereu momentul în care să apară din nou.

Începu să-i fie frică de nopți, de umbra care cădea în jurul lui. Nu știa încă de ce tenebrele i se păreau înfricoșătoare; se temea de ele instinctiv, le simțea populate de terori. Ziua luminoasă nu se pretează la spaime. Vezi lucrurile și ființele și nu vezi decât lucrurile și ființele naturale care se pot vedea pe lumină. Dar noaptea, noaptea opacă, mai groasă decât zidurile, vidă și infinită, atât de neagră, atât de vastă, când poți atinge lucruri înspăimântătoare, când simți că rătăcești,

că dai târcoale spaimei misterioase, i se părea că ascunde un pericol necunoscut, apropiat și amenințator. Care?

Află repede acest lucru. Cum stătea într-un fotoliu, destul de târziu, într-o seară când nu dormea, crezu că vede mișcându-se perdeaua de la fereastră. Așteptă neliniștit, cu inima bătându-i tare. Draperia nu se mai mișcă; apoi, brusc, se mișcă din nou, sau cel puțin crezu că se mișcă. Nu îndrăznea să se ridice; nu mai îndrăznea să respire; totuși era curajos; se bătuse adesea și i-ar fi plăcut să descopere hoți la el în casă.

Era adevărat că această perdea se mișca? Se întreba acest lucru temându-se să nu fie înșelat de ochii lui. De altfel, nu era mare lucru, era o ușoară tremurare a stofei, un fel des tremurare a faldurilor, o unduire precum cea produsă de vânt. Renardet rămase cu privirile fixe, cu gâtul întins; se ridică brusc, rușinat de frica lui, făcu patru pași, apucă draperia cu amândouă mâinile și o trase în părți. La început, văzu doar geamurile negre, negre ca niște plăci de cerneală strălucitoare. Noaptea, profunda noapte impenetrabilă se întindea până la orizontul invizibil. Rămase în picioare în fața acestei umbre nelimitate; brusc, zări o lumină, o lumină care se mișca și care părea îndepărtată. Își apropie fața de geam crezând că un pescar de raci făcea braconaj în Brindille, căci era trecut de miezul nopții și această luminiță se târa pe malul apei, lângă pădure. Pentru că nu distingea bine, Renardet își acoperi ochii cu mâinile; brusc această luminiță deveni clară și o zări pe micuța Roque goală și însângărată pe mușchi.

Dădu înapoi crispat de oroare, se lovi de scaun și căzu. Rămase pe jos câteva minute, cu sufletul chinuit, apoi se așeză și începu să se gândească. A avut o halucinație, iată tot; o halucinație provocată de faptul că un borfaș mergea pe malul apei cu felinarul lui. De altfel, nu era de mirare

faptul că amintirea crimei semăna în el viziunea moartei.

Ridicându-se, bău un pahar cu apă, apoi se așeză. Se gândea: „Ce voi face dacă acest lucru va începe din nou?” Și acest lucru va reîncepe, o simțea, era sigur. Fereastra îi solicita deja privirea, îl chema, îl atrăgea. Pentru a nu o mai vedea, întoarse scaunul; apoi luă o carte și încercă să citească. Dar i se păru imediat că aude ceva mișcându-se în spatele lui și întoarse brusc fotoliul. Perdeaua se mișca iar; sigur se mișcase de data aceasta; nu se mai îndoia. Se repezi și o apucă atât de brutal încât o doborî la pământ cu tot cu corniză; apoi își lipi cu lăcomie fața de geam. Nu văzu nimic. Afară, totul era negru. Respiră cu bucuria unui om căruia tocmai i-a fost salvată viața.

Se întoarse pentru a se așeza; dar, aproape imediat, îl cuprinse dorința de a se uita din nou pe geam. De când căzuse perdeaua, fereastra era ca o gaură neagră atrăgătoare, redutabilă, care dădea spre câmp. Pentru a nu mai ceda acestei tentații periculoase, se dezbracă, stinse luminile, se culcă și închise ochii.

Nemișcat, pe spate, cu pielea caldă și jilavă, aștepta somnul. Brusc, o lumină puternică îi traversă pleoapele. Le deschise, crezând că a luat foc casa. Totul era negru, se așeză într-un cot pentru a încerca să vadă fereastra care-l atrăgea cu o forță de neînvins. Tot încercând să o vadă, zări câteva stele; se ridică, traversă camera pe băjbâite, găsi geamul cu mâinile întinse, își puse fruntea pe el. Acolo, sub copaci, corpul fetei lucea ca fosforul, luminând întunericul din jurul lui.

Țipă și fugi spre pat, unde rămase până dimineată, cu capul ascuns sub pernă.

Începând din acel moment, viața lui a devenit insuportabilă. Își petrecea zilele în teroarea nopților; și, în fiecare noapte, viziunea reapărea. Abia închis în cameră, încerca să

lupte, dar degeaba. O forță irezistibilă îl ridica și îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma. Și o vedea imediat, mai întâi culcată la locul crimei, culcată cu brațele deschise, cu picioarele depărtate, așa cum fusese găsit corpul. Apoi moarta se ridica și avansa, cu pași mici, așa cum făcuse copilul la ieșirea din râu. Avansa încet, drept, trecând peste gazon și peste ghiveciul cu flori uscate. Apoi se ridica în aer, spre fereastra lui Renardet. Venea spre el așa cum venise în ziua crimei spre ucigaș. Și bărbatul dădea înapoi în fața apariției, dădea înapoi până la pat și se prăbușea peste acesta, știind bine că micuța intrase și că stătea acum în spatele perdelei care se va mișca imediat. Și până-n zori se uita la perdea cu o privire fixă, așteptându-se neîncetat să vadă victima ieșind. Dar ea nu se mai arăta; rămânea acolo, sub draperia mișcată uneori de o tremurare, Și Renardet, cu degetele crispate pe cearșafuri, le strângea așa cum strânsese gâtul micuței Roque. Asculta sunând orele; în liniștea casei, auzea balansierul pendulei și bătăile profunde ale inimii. Și suferea, nefericitul, cum niciun bărbat nu mai suferise vreodată. Apoi, îndată ce o linie albă apărea pe plafon, anunțând ziua care venea, se simțea eliberat, singur, în sfârșit singur în cameră; se culca din nou. Dormea câteva ore, cu un somn agitat și febril, în care reîncepea adesea în vis îngrozitoarea viziune din nopțile de insomnie.

Când cobora mai târziu pentru masa de prânz, se simțea sleit de puteri ca după niște eforturi foarte mari. Abia mânca, obsedat mereu de teama de ceea ce va revedea noaptea următoare.

Totuși, știa bine că nu era o apariție, că morții nu se mai întorc, și că sufletul lui bolnav, sufletul lui obsedat de un singur gând, de o amintire de neuitat, era singura cauză a chinului lui, singurul evocator al morții pe care o învia, pe care o chema și o ridica în fața ochilor săi unde rămânea neștersă imaginea

ei. Mai știa însă că nu se va vindeca, că nu va scăpa niciodată de persecuția sălbatică a memoriei. Se hotărî mai degrabă să moară decât să mai suporte mult timp aceste torturi.

Atunci căută cum să se omoare. Voia ceva simplu și natural, care să nu lase să se vadă că a fost sinucidere. Căci ținea la reputația lui, la numele moștenit de la părinți săi. Dacă s-ar fi bănuit cauza morții sale, lumea s-ar gândi sigur la crima neelucidată, la asasinul de negăsit, și îl vor acuza repede de crimă.

Îi veni o idee bizară, aceea de a se lăsa strivit de copacul la poalele căruia o asasinase pe micuța Roque. Se hotărî deci să taie pădurea și să simuleze un accident. Dar stejarul refuză să-l strivească.

Întors acasă, pradă unei disperări violente, a luat revolverul și nu a avut curajul să apese pe trăgaci.

Sună ora mesei; a mâncat, apoi a urcat în cameră. Nu știa ce va face. Se simțea laș, după ce scăpase prima dată. Puțin mai devreme era pregătit, puternic, ferm, stăpân pe curajul și pe hotărârea lui; acum, era slab și se temea atât de moarte cât și de moartă.

Bâlbâia: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni.” Și privea cu groază când arma de pe masă, când perdeaua care ascundea fereastra. I se părea că ceva oribil se va petrece îndată ce va muri. Ceva? Ce? Poate întâlnirea lor? Ea îl pândea, îl aștepta, îl chema și se arăta în fiecare seară pentru a-l prinde la rîndul ei, pentru a-l atrage în răzbunarea ei, pentru a-l face să se hotărască să moară.

Începu să plângă ca un copil, repetând: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni.” Căzu apoi în genunchi și bolborosi: „Doamne! Doamne!” fără să creadă în Dumnezeu totuși. Într-adevăr, nu mai îndrăznea să privească nici fereastra unde știa că-i ghemuită apariția, nici masa pe care strălucea revolverul.

După ce se ridică, spuse cu voce tare: „Acest lucru nu mai poate continua, trebuie să-i pun capăt.” Sunetul vocii în camera silențioasă îi dădu un frison de teamă de-a lungul membrelor; dar, pentru că nu se hotăra să ia vreo decizie, pentru că știa că degetul mâinii va refuza să apese pe trăgaciul armei, se întoarse să-și ascundă capul sub păturile de pe pat și se gândi.

Trebuia să găsească ceva care să-l oblige să moară, să inventeze o viclenie față de el însuși care nu i-ar mai permite nicio ezitare, nicio amânare, niciun posibil regret. Îi invidia pe condamnații la moarte duși la eșafod în mijlocul soldaților. Oh! dacă ar putea ruga pe cineva să tragă! Dacă ar putea, mărturisind starea sufletului său, mărturisindu-și crima unui prieten sigur, care nu l-ar divulga, să obțină moartea de la acesta! Dar cui să ceară acest serviciu? Cui? Căuta printre oamenii pe care-i cunoștea. Medicul? Nu. El sigur ar povesti mai târziu. Deodată o idee bizară îi trecu prin minte. Îi va scrie judecătorului de anchetă, pe care-l cunoștea foarte bine, pentru a se denunța. În această scrisoare îi va spune tot, și crima, și torturile pe care le-a îndurat, și hotărârea lui de a muri, și ezitățile sale, și modalitatea pe care o folosea pentru a-și forța curajul slăbit. Îl va ruga să distrugă scrisoarea imediat ce va afla că vinovatul s-a pedepsit. Renardet putea să conteze pe acest magistrat, îl știa sigur pe el, discret, incapabil de un cuvânt nesocotit. Era unul din acei oameni care au o conștiință inflexibilă guvernată, construită și reglată doar de rațiune.

Abia formulase acest proiect că o bucurie bizară îi cuprinse sufletul. Acum era liniștit. Va scrie scrisoarea încet, apoi, în zori, o va pune în cutia de scrisori fixată pe peretele fermei. Va urca în turn pentru a vedea poștașul și, după ce va pleca omul cu bluza albastră, se va arunca, cu capul în jos, pe stâncile pe care se sprijinea fundația. Va avea grijă

să fie văzut mai întâi de muncitorii care tăiau pădurea. Ar putea deci să se cațere pe treapta ieșită în afară, pe care se afla catargul drapelului ridicat în zile de sărbătoare. Va rupe acest stâlp dintr-o lovitură și se va arunca în gol cu el. Cum să te îndoiești că n-a fost un accident? Se va omorî pe loc, date fiind greutatea sa și înălțimea turnului.

Coborî imediat din pat, se așază la masă și începu să scrie. Nu uită nimic, niciun detaliu al crimei, niciun detaliu al vieții sale înspăimântate, niciun detaliu din torturile sufletului său. Încheie scrisoarea anunțând că s-a condamnat el însuși, că-l va executa pe criminal, și rugându-și prietenul, vechiul său prieten, să aibă grijă ca memoria lui să nu fie pătată niciodată.

Terminând scrisoarea, își dădu seama că se luminase de ziuă. Închise plicul, îl sigilă, scrise adresa, apoi coborî cu pași ușori, alergă până la cutiuța albă lipită pe perete, la colțul fermei. După ce aruncă această hârtie care-i irita mâna, se întoarse repede, încuie ușa cea mare, și urcă în turn pentru a aștepta trecerea poștașului care va lua condamnarea lui la moarte.

Acum se simțea calm, eliberat, salvat.

Un vânt rece, uscat, un vânt de gheață îi trecu peste față. Îl inspiră cu lăcomie, cu gura deschisă, bându-i mângâierea înghețată. Cerul era roșu, de un roșu aprins, de un roșu de iarnă, și toată câmpia albă de promoroacă strălucea sub primele raze de soare, ca și cum ar fi fost pudrată cu sticlă pisată. În picioare, cu capul descoperit, Renardet privea ținutul vast: câmpul la stânga și la dreapta satul ale cărui hornuri începeau să fumege pentru masa de dimineață.

La picioarele lui vedea curgând râul Brindille, printre stâncile de care se va zdrobi curând. În această dimineață înghețată se simțea renăscând și plin de forță, plin de viață. Lumina îl scălda, îl înconjura, îl pătrundea ca o speranță.

Mii de amintiri îl asaltau, amintiri despre dimineți identice, despre mersul rapid pe pământul tare care răsună sub pașii lui, despre vânătorile fericite pe malurile iazurilor unde dorm rațele sălbatice. Toate lucrurile bune pe care le iubea, toate lucrurile bune din viața lui veneau repede în amintirea lui, îl îmboldeau spre noi dorințe, trezeau toate poftele viguroase ale unui corp activ și puternic.

Și urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat și încă tânăr. Ce nebunie! Pentru a uita, i-ar fi fost suficiente o distracție, o plecare, o călătorie. În această noapte, nu o mai văzuse pentru că gândul său preocupat se îndreptase spre altceva. Poate nu o va mai revedea. Și dacă ea îl mai bântuia în această casă, sigur nu-l va urmări în altă parte. Pământul era mare și viitorul lung. De ce să moară?

Privirea îi rătăcea pe câmp și zări o pată albastră pe cărarea care se afla de-a lungul râului Brindille. Era Médéric care aducea scrisorile din oraș și le lua pe cele din sat.

Renardet tresări, simți o durere și se repezi pe scara în melc pentru a recupera scrisoarea, pentru a i-o cere poștaşului. Acum nu-i mai păsa că este văzut; alergă prin iarba în care mustea promoroaca din timpul nopții și ajunsese în fața cutiei poștale, la colțul fermei, în același timp cu poștaşul.

Omul deschisese ușa de lemn și lua de acolo hârtiile depuse de locuitorii satului.

Renardet îi spuse:

„Bună ziua, Médéric.

— Bună ziua, dom'le primar.

— Știi, Médéric, am pus în cutie o scrisoare de care am nevoie. Vreau să-ți cer să mi-o înapoiezi.

— Bine, dom'le primar, o să v-o dau.”

Și poștaşul ridică privirile. Rămase stupefiat în fața chipului lui Renardet; avea obrajii vineții, privirea tulbure,

cu cearcăne negre, ca înfundată în cap, părul în dezordine, barba încâlcită, cravata desfăcută. Se vedea că nu dormise deloc. Bărbatul întrebă: „Sunteți bolnav, dom'le primar?”

Înțelegând că aspectul lui trebuie să fi fost ciudat, celălalt, pierzându-și siguranța, bâigui: „Nu...nu. Doar că abia am coborât din pat pentru a-ți cere această scrisoare... Dormeam... Înțelege?”

O bănuială vagă îi trecu prin minte fostului soldat.

Continuă: „Ce scrisoare?”

— Cea pe care mi-o vei înapoia.”

Médéric ezita acum, atitudinea primarului nu i se părea normală. Poate era un secret în această scrisoare, un secret politic. Știa că Renardet nu era republican și cunoștea toate trucurile și toate șiretlicurile folosite la alegeri.

Întrebă: „Cui îi este adresată această scrisoare?”

— Domnului Putoin, judecătorul anchetator; știi, domnul Putoin, prietenul meu.”

Poștașul căută printre plicuri și îl găsi pe cel cerut. Începu să-l privească, să-l răsucească între degete, perplex, foarte tulburat de teama de a nu comite o greșeală gravă sau de a nu-și face un dușman din primar.

Văzându-i ezitarea, Renardet făcu o mișcare pentru a apuca scrisoarea și a i-o smulge din mână. Acest gest brusc îl convinse pe Médéric că era vorba de un secret important și se hotărî să-și facă datoria cu orice preț.

Aruncă deci scrisoarea în geantă și o închise, spunând:

„Nu, nu pot, dom'le primar. Din moment ce era adresată justiției, nu pot.”

O spaimă îngrozitoare îi strânse inima lui Renardet, care bâigui:

„Dar mă cunoști. Îmi poți recunoaște scrisul. Îți spun că am nevoie de această scrisoare.

— Nu pot.

— Hai, Médéric, știi că nu sunt capabil să te înșel, îți spun că am nevoie de ea.

— Nu. Nu pot.”

Un frison de mânie trecu prin sufletul violent al lui Renardet.

„Ei drăcie, ai grijă! Știi că nu glumesc și că pot să te dau afară și chiar fără întârziere. Și-apoi sunt primarul localității și-ți ordon să-mi dai înapoi această scrisoare.”

Poștașul răspunse cu hotărâre: „Nu, nu pot, dom’le primar.”

Pierzându-și capul, Renardet îl apucă de brațe pentru a-i lua geanta; dar bărbatul se debarasă dintr-o smucitură și, dându-se înapoi, ridică bastonul lui mare de ilex. Tot calm, spuse: “Oh! nu mă atingeți, dom’le primar, sau vă lovesc. Fiți atent! Eu îmi fac datoria.”

Simțindu-se pierdut, Renardet deveni brusc umil, blând, implorând ca un copil care plânge.

„Hai, hai, prietene, dă-mi înapoi scrisoarea și te voi recompensa, îți voi da bani, uite, uite, îți voi da o sută de franci, auzi, o sută de franci.”

Bărbatul îi întoarse spatele și plecă.

Renardet îl urma, gâfâind, bâiguind:

„Médéric, Médéric, ascultă-mă, îți voi da o mie de franci, auzi, o mie de franci.”

Celălalt continua să meargă fără să răspundă. Renardet continuă:

„Îți voi da o avere... auzi, tot ce vrei... Cincizeci de mii de franci... Cincizeci de mii de franci pentru această scrisoare... Ce-ți pasă? Nu vrei? Ei bine, o sută de mii... gândește-te... o sută de mii de franci...înțelegi?”

Poștașul se întoarse, cu fața dură, cu privirea severă:

„Destul sau voi repeta în fața justiției ceea ce tocmai mi-ați spus.”

Renardet se opri brusc. Se terminase. Nu mai spera. Se întoarce și alergă spre casă, galopând ca un animal vânat.

Médéric se opri și privi cu stupefacție această fugă. Îl văzu pe primar intrând în casă și așteptă ca și cum ceva surprinzător se va întâmpla.

Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turnului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului și-l scutură cu furie, fără să reușească să-l rupă. Apoi, brusc, asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte.

Médéric alergă pentru a-l ajuta. Traversând parcul, văzu tăietorii care se duceau la muncă. Îi strigă, spunându-le despre accident; la baza pereților, au găsit un corp însângerat al cărui cap se zdrobise de o stâncă. Râul Brindille înconjura această stâncă și, pe apa mai lată în acest loc, limpede și liniștită, se vedea curgând un fir roz de sânge amestecat cu creier.

Modelul

Rotunjit în formă de semilună, orașelul Etretat, cu falezele lui albe, cu galetul alb și marea albastră, se odihnea sub soarele unei zile lungi de iulie. La cele două vârfuri ale acestei semiluni, cele două porți, cea mică la dreapta, cea mare la stânga, avansau în apa liniștită, una fiind piciorul ei de pitică, cealaltă fiind piciorul ei de colos; și piscul, aproape la fel de înalt ca faleza, lat la bază, subțire în partea de sus, își înălța spre cer capul lui ascuțit.

Pe plajă, de-a lungul mării, o mulțime de oameni îi privea pe cei care se scăldau. Pe terasa Cazinoului, o altă mulțime de oameni, așezată sau mergând, își etala, sub cerul plin de lumină, o galerie de toalete pe care străluceau umbrele de soare roșii și albastre, brodate cu flori mari.

Pe promenadă, la capătul terasei, alți oameni calmi, liniștiți, mergeau cu un pas lent, departe de mulțimea elegantă.

Un tânăr, cunoscut, celebru, un pictor, Jean Summer, mergea cu un aer trist, alături de un cărucior de bolnav în care stătea o tânără, soția lui. Un servitor împingea acest gen de scaun cu roțile și infirma contempla cu o privire tristă bucuria cerului, bucuria zilei și bucuria celorlalți.

Nu vorbeau. Nu se priveau.

„Să ne oprim puțin!” spuse femeia.

Se opriră, și pictorul se așeză pe un scaun pliant pe care i-l dăduse servitorul.

Cei care treceau prin spatele cuplului nemișcat și mut îi priveau cu un aer trist. Circula o legendă de devotament extrem. Se spunea că se căsătorise cu ea în pofida infirmității sale, impresionat de dragostea ei.

Nu departe de acolo, doi tineri vorbeau, așezați pe un cabestan, cu privirea pierdută în zare.

„Nu, nu-i adevărat. Îți spun că-l cunosc bine pe Jean Summer.

— Atunci, de ce s-a căsătorit cu ea? Căci ea era deja infirmă când s-au căsătorit, nu-i așa?

— Așa-i, a luat-o de nevastă...a luat-o de nevastă...așa cum te căsătorești din prostie, zău.

— Darmite...

— Darmite, darmite, prietene. Nu există darmite. Ești prost pentru că ești prost. Și-apoi tu știi că pictorii sunt specializați în căsătorii ridicole; se căsătoresc cu majoritatea modelelor, foste amante, cu femei avariate sub toate aspectele. De ce? Știe cineva? S-ar părea, dimpotrivă, că frecventarea constantă a acestei rase de femei proaste numite modele ar fi trebuit să-i dezguste definitiv de acest gen de femele. Deloc. După ce le fac să pozeze, se însoară cu ele. Citește această cărțuie atât de adevărată, atât de crudă și atât de frumoasă scrisă de Alphonse Daudet, *Soțiile artiștilor!*”

„Pentru cuplul pe care-l vezi acolo, accidentul s-a produs într-un mod special și teribil. Femeiușca a jucat comedie sau mai degrabă o dramă înspăimântătoare. În fine, a riscat totul pentru tot. Era sinceră? Îl iubea pe Jean? Știm vreodată acest lucru? Cine ar putea să determine cu precizie ceea ce este violență și ceea ce este realitate în actele femeilor? Sunt mereu sincere, într-o eternă mobilitate de impresii. Sunt impetuoase, criminale, devotate, admirabile și josnice, pentru a se supune unor emoții insesizabile.

Mint mereu, fără să vrea, fără să știe, fără să înțeleagă și au, datorită acestui lucru, în pofida acestui lucru, o sinceritate absolută a senzațiilor și sentimentelor pe care le manifestă prin rezoluții violente, neașteptate, inexplicabile, nebune care ne derutează raționamentele, obișnuințele de ponderație și toate combinațiile egoiste. Neprevăzutul și bruschețea determinărilor lor fac ca ele să rămână pentru noi enigme indescifrabile. Ne întrebăm mereu: Sunt sincere? Sunt false?”

„Dar, prietene, ele sunt în același timp sincere și false, pentru că este în natura lor să fie la limită amândouă și să nu fie niciuna, nici alta.

Privește metodele pe care le folosesc cele mai cinstite pentru a obține ce vor de la noi. Aceste metode sunt simple și complicate. Atât de complicate încât nu le ghicim niciodată înainte, atât de simple încât, după ce am fost victimele acestora, nu ne putem împiedica să nu ne mirăm și să nu ne spunem: „Cum! m-a păcălit atât de stupid?”

Și reușesc întotdeauna, bunul meu prieten, mai ales când e vorba să fie luate în căsătorie.

Dar iată povestea lui Summer.”

*

Tânăra femeie este un model, bineînțeles. Îi poza. Era frumoasă, deosebit de elegantă și se pare că avea o talie divină. S-a îndrăgostit de ea, așa cum te îndrăgostești puțin de orice femeie seducătoare pe care o vezi adesea. El își imaginează că o iubește din toată inima. Se întâmplă un fenomen neobișnuit. Imediat ce dorim o femeie, credem sincer că nu ne vom mai putea lipsi de ea tot restul vieții. Se știe foarte bine că și ție ți s-a întâmplat deja acest lucru, că dezgustul a urmat posedării, că, pentru a petrece viața unul lângă celălalt, trebuie nu doar o poftă fizică brutală, care dispare repede,

ci o armonizare a sufletelor, temperamentelor și caracterelor. Trebuie să știi să discerni, în seducția suferită, dacă ea vine doar din forma corporală, dintr-o anumită beție senzuală sau dintr-o încântare profundă a spiritului.

În fine, crezu că o iubește; îi făcu o grămadă de promisiuni de fidelitate și trăiră împreună. Era într-adevăr drăguță, dotată cu acea viclenie elegantă pe care o au în mod natural parizienele. Bârfea, flecărea, spunea prostii care păreau spirituale datorită felului amuzant în care erau deitate. Avea în orice moment gesturi grațioase, bine calculate pentru a seduce un ochi de pictor. Când ridica brațele, când se apleca, când urca în trăsură, când își întindea mâna, mișcările erau perfecte ca exactitate și ca apropiere.

Timp de trei luni, Jean nu-și dădu seama că, de fapt, ea seamănă cu toate modelele.

Închiriară pentru vară o casuță la Andrésy. Eram acolo, într-o seară, când apărură primele frământări în sufletul prietenului meu.

Fiind o noapte foarte frumoasă, am vrut să facem o plimbare pe malul râului. Luna revărsa o ploaie de lumină în apa fremătătoare, își fărâmița reflexele în vârtejurile, în curentul și în tot largul fluviului lent și curgător.

Mergeam de-a lungul malului, puțin îmbătați de această vagă exaltare pe care o provoacă în noi aceste seri de vis. Am fi vrut să îndeplinim lucruri supraomenești, să iubim ființe necunoscute, foarte poetice. Simțeam fremătând în noi extaze, dorințe, aspirații bizare. Și tăceam pătrunși de strălucirea senină și vie a nopții fermecătoare, de acea strălucire a lunii care pare să traverseze corpul, să-l pătrundă, să scalde spiritul, să-l parfumeze și să-l umple de fericire.

Pe neașteptate, Joséphine (o cheamă Joséphine) strigă: „Oh! ai văzut un pește mare care a sărit acolo?”

Răspunse, fără să se uite, fără să știe:

„Da, draga mea.”

Ea se supără.

„Nu, nu l-ai văzut, pentru că erai cu spatele.”

El zâmbi:

„Da, e-adevărat. E atât de frumos încât nu mă gândesc la nimic.”

Ea tăcu; dar, după un minut, simți nevoia să vorbească și întreabă:

„Vei merge mâine la Paris?”

El pronunță:

„Habar n-am.”

Ea se enervă din nou:

„Dacă-ți închipui că-i amuzantă plimbarea ta fără să spui nimic! Când nu ești prost, vorbești.”

El nu răspunse. Grație instinctului pervers de femeie, simți că îl va exaspera și începu să cânte acea arie enervantă cu care ne obosise auzul și sufletul de doi ani încoace:

Priveam în aer

El șopti:

„Taci, te rog!”

Furioasă, ea spuse:

„De ce vrei să tac?”

El răspunse.

„Ne strici peisajul.”

Atunci se petrecu scena, scena odioasă, imbecilă, cu reproșuri neașteptate, cu imputări intempestive, cu lacrimi. Totul se petrecu acolo. Apoi se întoarseră. O lăsase să plece, fără să conteste, toropit de această seară divină și doborât de această furtună de tâmpenii.

După trei luni, se zbătea neputincios în aceste legături invincibile și invizibile, cu care o asemenea obișnuință ne leagă viața. Ea îl stăpânea, îl oprima, îl martiriza. Se certau de dimineață până seara, se jigneau și se băteau.

La sfârșit, el a vrut s-o termine, s-o rupă cu ea cu orice preț. Își vându toate tablourile, împrumută bani de la prietenii, adună douăzeci de mii de franci (nu era încă prea cunoscut) și, într-o dimineață, îi lăsa pe șemineu, cu o scrisoare de adio.

S-a refugiat la mine.

Spre ora trei după-amiază, cineva suna la ușă. Am mers să deschid. O femeie îmi sări în față, mă împinse, intră și pătrunse în atelierul meu: era ea.

Văzând-o apărând, el se ridicase în picioare.

Cu un gest cu adevărat nobil, îi aruncă la picioare plicul cu bani și spuse cu o voce tăioasă:

„Iată-ți banii. Nu-i vreau.”

Era foarte palidă, tremurândă, pregătită sigur pentru orice nebunie. Cât despre el, îl vedeam pălind și el, pălind de furie și de exasperare, pregătit poate pentru orice violență.

El întrebă:

„Ce vrei?”

Ea răspunse:

„Nu vreau să fiu tratată ca o prostituată. M-ai implorat, m-ai avut. Nu-ți cer nimic. Păstrează-mă!”

El bătu din picior:

„Nu, îmi ceri prea mult! Dacă-ți închipui că vei...”

L-am apucat de braț.

„Taci, Jean! Lasă-mă pe mine!”

M-am îndreptat spre ea și, cu blândețe, încetul cu încetul, i-am vorbit despre rațiune, am golit sacul cu argumentele pe care le folosim în asemenea împrejurări. Cu privirea fixă, m-a ascultat nemișcată, încăpățânată și mută.

La sfârșit, nemaștiind ce să spun și văzând că lucrurile se vor termina prost, m-am folosit de un ultim argument. Am spus:

„El încă te iubește, micuța mea; dar familia lui vrea să-l însoare, înțelegi...”

Se întoarce spre el:

„Te vei...te vei...căsători?”

El îi răspunse deschis:

„Da.”

Ea făcu un pas:

„Dacă te însori, mă omor...înțelegi?”

Ridicând din umeri, el răspunse:

„Ei bine... omoară-te!”

Gâtuită de o angoasă înspăimântătoare, ea articulă de două sau de trei ori:

„Ce spui?...ce spui?...ce spui?...repetă!”

El repetă:

„Ei bine, omoară-te, dacă-ți face plăcere.”

Încă înspăimântător de palidă, ea continuă:

„N-ar trebui să mă sfidezi. Mă voi arunca pe fereastră.”

El începu să râdă, merse spre fereastră, o deschise, și, salutând-o ca o persoană care face gesturi politicoase pentru a nu trece prima:

„Iată drumul. După dumneavoastră.”

Preț de o secundă, se uită la el cu o privire fixă, teribilă, înnebunită; apoi, luându-și elan ca pentru a sări un gard pe câmp, trecu prin fața mea, prin fața lui, sări peste balustradă și dispăru...

Nu voi uita niciodată impresia pe care mi-a făcut-o această fereastră deschisă după ce am văzut-o traversată de acest corp care cădea; o secundă, mi s-a părut mare cât cerul și vidă ca spațiul. Instinctiv, m-am dat înapoi, neîndrăznind să mă uit, ca și cum urma să cad și eu.

Înnebunit, Jean nu făcea niciun gest.

O aduseră pe biata fată cu picioarele rupte. Nu va mai putea să meargă niciodată.

Amantul ei, înnebunit de remușcări și poate cuprins de recunoștință, a primit-o înapoi și s-a căsătorit cu ea.

Asta-i tot, dragul meu.

*

Se însera. Fiindu-i frig, tânăra femeie vru să plece și servitorul reîncepu să împingă spre sat căruciorul invalidei. Pictorul mergea alături de soția lui, fără ca ei să-și fi spus un singur cuvânt timp de o oră.

Un laș

Era numit în societate „frumosul Signoles”. Se numea viconte Gontran-Joseph de Signoles.

Orfan și stăpân al unei averi îndestulătoare, făcea o anumită impresie, așa cum se spune. Avea o înfățișare plăcută și era arătos, avea destulă elocință pentru a-l considera inteligent, o anumită grație naturală, un aer de noblețe și de mândrie, un chip cumsecade și o privire blândă, ceea ce place femeilor.

Era invitat în saloane, căutat de valsatoare și inspira bărbaților acea ostilitate zâmbitoare pe care o avem pentru oamenii cu aspect puternic. Era bănuț de câteva iubiri capabile să dea o impresie foarte bună despre un holț. Trăia fericit, liniștit, într-o completă bunăstare morală. Se știa că mănuieste bine sabia și, chiar mai bine, pistolul.

„Când mă voi duela, voi alege pistolul, spunea el. Cu această armă sunt sigur că voi omorî adversarul.”

Or, într-o seară, după ce însoțise la teatru două tinere dintre prietenele sale, acestea fiind însoțite și de soții lor, i-a invitat după spectacol să mănânce o înghețată la Tortoni. Intraseră de câteva minute, când văzu că un domn de la o masă învecinată o privea cu insistență pe una din vecinele sale. Ea părea jenată, neliniștită, coborând privirea. În cele din urmă, îi spuse soțului ei:

„Uite un bărbat care mă privește insistent. Eu nu-l cunosc; îl cunoști tu?”

Soțul, care nu văzuse nimic, ridică privirile, dar spuse: „Nu, deloc.”

Tânăra femeie continuă pe jumătate zâmbitoare, pe jumătate supărată:

„Este foarte jenant; acest individ îmi strică plăcerea de a mânca o înghețată.”

Soțul dădu din umeri:

„Ei, fă-te că nu vezi! Dacă ar trebui să ne ocupăm de toți insolenții pe care-i întâlnim, n-am mai termina.”

Dar vicontele se ridicase brusc. Nu putea admite ca acest necunoscut să strice plăcerea unei înghețate pe care el o oferise. Lui i se adresa injuria pentru că datorită lui și pentru el intraseră prietenii lui în această cafenea. Acest lucru nu-l privea decât pe el.

Înaintă spre bărbat și-i spuse:

„Domnule, aveți un fel de a privi femeile pe care nu-l pot tolera. Vă rog să încetați cu această privire insistentă.”

Celălalt replică:

„Lăsați-mă în pace!”

Cu dinții încleștați, vicontele declară:

„Aveți grijă, domnule, mă veți obliga să uit măsura.”

Domnul răspunse doar cu un cuvânt, un cuvânt grosolan care se auzi de la un capăt la altul al cafenelei și care, asemenea unui arc, îl determină pe fiecare consumator să facă o mișcare bruscă. Toți cei care erau cu spatele, se întoarseră cu fața; toți ceilalți ridicară capul; trei băieți pivotară pe călcâie ca niște titirezi; cele două doamne de la tejghea tresăriră, apoi își întoarseră tot corpul, ca și cum ar fi fost două automate ascultând de aceeași manivelă.

Se așternuse o tăcere profundă. Apoi, brusc, un zgomot sec plescăi în aer. Vicontele își palmuise adversarul. Toată lumea se ridică pentru a-i separa. Au fost schimbate cărți de vizită.

După ce se întoarse acasă, vicontele merse prin cameră, timp de câteva minute, cu pași mari și apăsați. Era prea agitat pentru a se gândi la ceva. O singură idee avea în minte: „un duel”, fără ca această idee să trezească în el vreo emoție. Făcuse ceea ce trebuia să facă; se arătase așa cum trebuia să fie. Se va vorbi despre acest lucru, va fi aprobat, va fi felicitat. Repeta cu voce tare, vorbind așa cum vorbești când ai mintea tulburată:

„Ce brută acest bărbat!”

Apoi, se așeză și începu să se gândească. Trebuia să găsească martori chiar de dimineață. Pe cine va alege? Căuta oamenii cei mai serioși și mai renumiți dintre cunoștințele lui. Îi alese pe marchizul de La Tour-Noire și colonelul Bourdin, un mare domn și un soldat; era foarte bine. Numele lor vor face impresie în ziare. Își dădu seama că îi este sete și bău, unul după altul, trei pahare cu apă; apoi, reîncepu să meargă. Se simțea plin de energie. Arătându-se încăpățânat, foarte hotărât, impunând condiții riguroase, periculoase, cerând un duel serios, foarte serios, teribil, probabil că adversarul lui ar da înapoi și i-ar cere scuze.

Luă din nou cartea de vizită, pe care o scosese din buzunar și o aruncase pe masă, și o reciti așa cum o citise deja dintr-o privire la cafenea și în fiacru, la lumina fiecărui bec cu gaz pe când se întorcea acasă: „Georges Lamil, 51, strada Moncey. Doar atât.”

Examina aceste cuvinte care i se păreau misterioase, pline de sensuri confuze: Georges Lamil? Cine era acest bărbat? Cu ce se ocupa? De ce o privise așa pe această femeie? Nu era revoltător ca un străin, un necunoscut să-ți tulbure brusc viața, pentru că-i plăcuse să-și fixeze cu insolență privirile pe o femeie? Și, cu voce tare, vicontele repetă încă o dată:

„Ce brută!”

Apoi rămase nemișcat, în picioare, reflectând, cu privirea fixată pe cartea de vizită. O furie se trezea în el contra acestei bucăți de hârtie, o furie dușmănoasă în care se amesteca un straniu sentiment de indispoziție. Această poveste era o stupidenie. Luă un briceag deschis și îl înfipse în mijlocul numelui imprimat, ca și cum ar fi înjunghiat pe cineva.

Trebuia deci să se dueleze! Va alege sabia sau pistolul, căci se considera ca fiind cel insultat. Cu sabia risca mai puțin; dar cu pistolul avea șansa să-l facă pe adversar să dea înapoi. Foarte rar se întâmplă ca un duel cu sabia să fie mortal, o prudență reciprocă împiedicându-i pe luptători să stea destul de aproape unul de celălalt pentru că un vârf de sabie intră adânc. Cu pistolul își risca în mod serios viața; putea însă să scape de duel cu toate onorurile situației și fără să ajungă la o întâlnire.

Spuse:

„Trebuie să fiu ferm. Îi va fi frică.”

Sunetul vocii îl făcu să tresară și privi în jurul lui. Se simțea foarte nervos. Mai bău un pahar cu apă, apoi începu să se dezbrace pentru a se culca.

Imediat ce fu în pat, stinse lumânarea și închise ochii.

Se gândea:

„Am toată ziua de mâine pentru a mă ocupa de treburile mele. Să dorm mai întâi pentru a fi calm.”

Îi era foarte cald în pat, dar nu reușea să adoarmă. Se sucea și se răsucea, stătea cinci minute pe spate, apoi se întorcea pe partea stângă, apoi se răsucea pe partea dreaptă.

Încă îi era sete. Se ridică pentru a bea. Apoi, îl cuprinse o neliniște:

„Oare îmi este frică?”

De ce inima începea să-i bată nebunește la fiecare zgomot necunoscut din cameră? Când pendula se pregătea

să sune, scârțâitul arcului care se întindea îl făcea să tresară; trebuia după aceea să deschidă gura pentru a respira câteva secunde, atât de sufocat era.

Începu să raționeze cu el însuși asupra posibilității acestui lucru:

„Oare îmi este frică?”

Sigur nu, nu-i este frică, pentru că era hotărât să meargă până la capăt, pentru că avea acea voință neșămutată de a se bate, de a nu tremura. Dar se simțea atât de profund tulburat încât se întreabă:

„Poate să-ți fie frică fără să știi?”

Îl cuprinse această îndoială, această neliniște, această spaimă; dacă o forță mai puternică decât voința sa, o forță dominatoare, irezistibilă îl stăpânea, ce se va întâmpla? Da, ce s-ar fi putut întâmpla? Sigur va merge pe teren pentru că voia să meargă acolo. Dar dacă tremura? Dacă-și pierdea cunoștința? Și se gândi la situația lui, la reputația lui, la numele lui.

Îl cuprinse o nevoie imperioasă de a se ridica și de a se privi în oglindă. Aprinse din nou lumânarea. Când își văzu chipul oglinzit în sticla polizată, abia se recunoscuse și i se păru că nu se văzuse niciodată. Ochii i se părură enormi; și era palid, sigur era palid, foarte palid.

Rămase în picioare în fața oglinzii. Scoase limba ca pentru a constata starea sănătății sale, și brusc un gând intră în el ca un glonț:

„Poimâine, la ora asta, poate voi fi mort.”

Și inima începu să-i bată din nou cu putere.

„Poimâine, la ora asta, poate voi fi mort. Această persoană din fața mea, acest eu pe care-l văd în oglindă, nu va mai fi. Iată-mă, mă privesc, mă simt viu și peste douăzeci și patru de ore voi fi întins pe patul meu, mort, cu ochii închiși, rece, neînsuflețit, dispărut.”

Se întoarse spre pat și se văzu clar întins pe spate în aceleași cearșafuri din care abia ieșise. Avea acel chip supt pe care-l au morții și acea moliciune a mâinilor care nu se vor mai mișca.

Atunci îi fu frică de patul său și, pentru a nu-l mai vedea, plecă în fumoar. Luă mașinal o țigară, o aprinse și iar începu să meargă. Îi era frig; merse spre sonerie pentru a-l trezi pe servitor; dar, se opri, cu mâna ridicată spre cordon: „Acest om își va da seama că-mi este frică.”

Nu mai sună, făcu el focul. Mâinile îi tremurau puțin, cu un tremur nervos, atunci când atingea obiectele. Își pierdea capul; gândurile confuze deveneau repezi, bruște, dureroase; o amețeală îi cuprinse mintea ca și cum ar fi băut.

Se întreba încontinuu:

„Ce voi face? Ce se va întâmpla cu mine?”

Tot corpul îi vibra, străbătut de tresăriri sacadate; se ridică și, apropiindu-se de fereastră, dădu la o parte perdelele.

Se lumina de ziuă, o zi de vară. Cerul roz colora în roz orașul, acoperișurile și zidurile. O mare revărsare de lumină blândă, asemănătoare unei mângâieri a răsăritului de soare, învăluia lumea trezită; și, o dată cu această lumină, o speranță veselă, rapidă, brutală invadă inima vicontelui. Nu fusese nebun să se lase doborât de teamă înainte să se fi decis ceva, înainte ca martorii lui să-i fi văzut pe cei ai lui Georges Lamil, înainte de a fi știut dacă se va duela?

Își făcu toaleta, se îmbracă și ieși cu un pas hotărât.

Mergând, își tot repeta:

„Trebuie să fiu puternic, foarte puternic. Trebuie să dovedesc că nu mi-e frică.”

Martorii lui, marchizul și colonelul, se pusese la dispoziția lui, și, după ce i-au strâns cu putere mâna, au discutat despre condiții.

Colonelul întrebă:

„Vreți un duel serios?”

Viconteles răspușe:

„Foarte serios.”

Marchizul continuă:

„Țineți la pistol?”

— Da.

— Ne dați libertatea să reglăm noi restul?”

Viconteles pușe cu o voce seacă, sacadată:

„Douăzeci de pași, la comandă, ridicând arma în loc să fie lăsată în jos. Schimb de gloanțe până la rănire gravă.”

Colonelul declară pe un ton satisfăcut:

„Acește condiții sunt excelente. Trageți bine, toate șansele sunt de partea dumneavoaștră.”

Și plecară. Viconteles se întoarșe acasă pentru a-i aștepta. Agitația lui, calmată un moment, creștea acum din minut în minut. Simțea de-a lungul brațelor, de-a lungul gambelor, în piept un fel de fremătare, de vibrație continuă; nu putea să stea locului nici așezat, nici în picioare. Nu mai avea în gură decât o aparență de salivă și făcea tot timpul o mișcare zgomotoasă a limbii, ca pentru a o dezlipi de cerul gurii.

Vru să dejuneze, dar nu putu mânca. Îi veni ideea să bea pentru a-și face curaj, și ceru să i se aducă o carafă mică de rom din care înghiți, unul după altul, șase păhărele.

Îl invadă o căldură asemănătoare unei arsuri, urmată imediat de o amorțire a sufletului. Se gândi:

„Stăpânesc pistolul. Acum este bine.”

Dar, după o oră, golise carafa și starea lui de agitație deveni din nou insuportabilă. Simțea o nevoie nebună să se rostogolească pe jos, să țipe, să muște. Se înșera.

Sunetul soneriei îl sufocă așa de tare încât nu mai avu putere să se ridice pentru a-i întâmpina pe martori. Nu mai îndrăznea să le vorbească, să le spună bună ziua, să

pronunțe un singur cuvânt de teamă ca ei să nu ghicească alterarea vocii lui.

Colonelul spuse:

„Totul este reglat conform condițiilor fixate de dumneavoastră. Adversarul dumneavoastră a cerut mai întâi privilegiile celui ofensat, dar a cedat aproape imediat și a acceptat totul. Martorii lui sunt doi militari.”

Viconte spuse:

„Mulțumesc.”

Marchizul continuă:

„Scuzați-ne că ne grăbim, dar trebuie să ne mai ocupăm de o mie de lucruri. Trebuie un medic bun, deoarece lupta se va opri după rănire gravă, și știți că gloanțele nu glumesc. Trebuie stabilit locul, în apropierea unei case pentru a transporta acolo rănitul dacă este nevoie, etc. În fine, mai avem de lucru vreo două sau trei ore.”

Viconte spuse pentru a doua oară:

„Mulțumesc.”

Colonelul întreabă:

„Vă simțiți bine? Sunteți calm?”

— Da, foarte calm, mulțumesc.”

Cei doi bărbați pleacă.

Când se trezi singur din nou, i se păru că înnebunește. După ce servitorul aprinse lămpile, se așază la masă pentru a scrie scrisori. După ce scrise în partea de sus a unei pagini: „Acesta este testamentul meu...” se ridică brusc și se îndepărta, simțindu-se incapabil să lege două idei, să ia o hotărâre, să decidă ceva.

Deci se va duela! Nu mai putea evita acest lucru. Ce se întâmpla cu el? Voia să se bată, avea această intenție și această hotărâre stabilite ferm; simțea însă că nu va putea să păstreze forța necesară pentru a merge până la locul de întâlnire, în pofida oricărui efort al spiritului său și în pofida

oricărei încordări a voinței sale. Încerca să-și imagineze duelul, atitudinea și ținuta lui în fața adversarului.

Din când în când, dinții îi clănțăneau în gură cu un zgomot sec. Vru să citească, luă codul duelului de Châteauvillard. Apoi se întrebă: „Adversarul meu a practicat tirul? Este cunoscut? Este clasat? Cum aş putea ști?”

Își aminti de cartea baronului de Vaux despre trăgătorii cu pistol și o parcurse de la un capăt la altul. Georges Lamil nu figura. Și totuși. Dacă acest bărbat nu era un trăgător, nu ar fi acceptat imediat această armă periculoasă și aceste condiții mortale.

În trecere, deschise o cutie Gastinne-Renette pusă pe un gheridon și luă unul din pistoale, apoi se plasează ca pentru a trage și ridică brațul. Tremura însă din cap până-n picioare și pistolul se mișca în toate direcțiile.

Atunci își spuse:

„E imposibil. Nu mă pot duela în această stare.”

Privea la capătul țevii acea gaură neagră și profundă care scuipa moartea și se gândea la dezonoare, la șușotelile din cluburi, la râsetele din saloane, la disprețul femeilor, la aluziile ziarelor, la insultele pe care i le vor arunca lași.

Privea arma și, ridicând piedica, văzu brusc o amorsă strălucind dedesubt ca o mică flacără roșie. Pistolul rămăsese încărcat, din întâmplare sau din neatenție. Simți o bucurie confuză, inexplicabilă.

Dacă nu va avea în fața celui alt o atitudine nobilă și calmă, va fi pierdut pentru totdeauna. Va fi pătat, marcat cu semnul infamiei, alungat din societate. Știa, simțea că nu va avea această ținută calmă și hotărâtă. Totuși era curajos, pentru că voia să se dueleze...Era curajos pentru că... Gândul care-i veni rămase neterminat în mintea lui; deschizând larg gura, își înfipse brusc țeava pistolului până în gât și apăsă pe trăgaci...

Când servitorul veni în fugă, atras de împușcătură, îl găsi mort, cu fața în sus. Un jet de sânge împrôscase hârtia albă de pe masă și forma o pată mare peste aceste patru cuvinte: „Acesta este testamentul meu.”

Lectură critică

Sinuciderea nu este o noutate în perioada în care Maupassant face din ea o temă obsesivă. Cercetările consacrate evoluției acestui flagel o dovedesc din plin. Romanii au învățat de la greci că mai bine să alegi tu însuși decât să lași să acționeze sau să vină singură moartea naturală. Această atitudine mentală reduce frica de moarte. În perioada arhaică, sinuciderea provoca groază, „*căci sinuciderea face greșeala de a ne face să privim direct moartea.*” precizează Paul Veyne. (Paul Veyne 1980: 38)

Această oroare traducea de fapt frica de sine, căci cineva care era capabil să se omoare, putea fi capabil să asasineze o altă persoană.

După dispariția societății arhaice, „*fiecare roman a devenit liber să trăiască sau să moară conform responsabilității sale.*” (Paul Veyne 1980: 39) și în loc să-i blameze pe sinucigași, lumea a început să îi deplângă. Printre motivele posibile ale sinuciderii putem menționa bolile dureroase, demența, pierderea cuiva drag, într-un cuvânt *taedium vitae* sau dezgustul de a mai trăi. Cineva se sinucide atunci când s-a săturat să mai trăiască. Din punct de vedere juridic, sinuciderea nu pune nicio problemă: legea nu are de ce să se amestece, căci pentru juriști „*a-și pune capăt zilelor este un drept natural.*” (Paul Veyne 1980: 39) În marea lor majoritate, sinuciderile sunt rezultatul unui act impulsiv. Dar originalitatea greco-romană constă în inventarea sinuciderii

gândite și a morții la momentul dorit sau *tempestiva mors*. Bolnavul care vrea să scape de suferințe și bătrânul care vrea să evite degradarea fizică și psihică nu vor mai aștepta moartea. Ei vor alege sinuciderea gândită prin eutanasiere, care asigură o moarte fără dureri și însoțită de o ușoară voluptate asemenea celei provocate de un leșin. Dar apare totuși o întrebare: este normal să te omori? Părerea stoicilor este total opusă părerii pitagoricienilor. După părerea stoicilor, datoria omului este, printre altele, să urmeze cursul naturii. Pentru un bolnav, a respecta natura înseamnă a pune capăt unei existențe contra naturii. Pentru pitagoricieni, omul trebuie să aștepte moartea naturală și să nu-și decidă niciodată soarta singur. De fapt, această opoziție ascunde alta: a crede sau a nu crede în nemurirea sufletului. Or, stoicii nu credeau în această nemurire a sufletului. De la sfârșitul Antichității până în secolul 18, sinuciderea a devenit un act nelegitim. O dată cu creștinismul, asistăm chiar la condamnarea ei radicală. Sinuciderea este atunci desemnată prin perifraze precum „a se ucide singur”, „a se omori”, „a fi propriul ucigaș”, perifraze care consideră sinuciderea o crimă al cărei autor este în același timp și victimă după spusele lui Jean-Claude Schmitt. (Jean-Claude Schmitt 1980: 42) Această asimilare a sinuciderii cu crima pune capăt atitudinii indulgente sau ambigui față de omorârea de sine. Deși condamnată, sinuciderea continuă să fie un fenomen care vizează toate categoriile sociale. Printre mijloacele folosite, cel mai frecvent este spânzurarea, apoi înecul, înjunghierea, aruncarea de la înălțime. Nefericirile individuale sau colective precum boala, singurătatea, războiul, sărăcia, dezonoarea figurează printre mobilele care-i împing pe oameni la acest act disperat.

Dacă fenomenul de omucid de sine a existat, cuvântul „sinucidere” este folosit pentru prima dată în iulie 1734

de abatele Prevost într-un articol din periodicul pe care l-a creat, *Pentru și Contra* pentru a face cunoscută Anglia francezilor, precizează Francois Lebrun. (François Lebrun 1980: 47) În ceea ce privește dicționarele vremii, acestea introduc în coloanele lor cuvântul „sinucidere” începând din 1752. Verbul „a se sinucide” este considerat neologism de dicționarul *Littré* chiar și în 1867, ceea ce explică folosirea expresiilor „omorâre de sine însuși”, „a se distruge”, „a se omori”, „a se grăbi”, a-și lua adio” precizează același autor. Legile ecleziastice și civile condamnă acest act prin care este hotărâtă „pieirea sufletului”, cu excepția cazului în care acesta nu este consecința unui acces de demență. Modalitatea cea mai folosită este spânzurarea, actul fiind motivat adesea prin starea de beție sau printr-o boală fizică sau psihică.

Această scurtă trecere în revistă a istoricului sinuciderii dovedește că nu secolul XIX a inventat-o. Dar în mod sigur în secolul XIX acest fenomen „*nu mai este o temă de vagă visare romantică pentru a deveni o problemă cotidiană națională*” afirmă Muriel Jeoger. (Muriel Jeoger 1980:51) Această nouă mare ciumă cunoaște o răspândire înspăimântătoare care face din Franța o țară unde sinuciderea este frecventă: 1763 sinucigași în 1826, 8952 în 1899. Printre victimele sale, cei mai numeroși sunt cei care se sinucid din cauza izolării, a dezrădăcinării, a suferinței morale, fiziologice și materiale, ne spune același autor. Într-un cuvânt, comportamentul individual este de fapt cauza sinuciderii. În ceea ce privește modalitățile de a se sinucide, cele mai răspândite rămân spânzurarea, înecul, armele de foc, care asigură o moarte demnă, după cum se spune.

Părerile despre sinucidere sunt foarte diverse. Filozofii văd în acest act o afirmare a libertății umane. Sociologii îl consideră un fapt social limitat la un concept reductibil la o

analiză factorială. Pentru psihiatri, „*sinuciderea este actul de a se omorî într-un mod conștient, considerând moartea ca un mijloc sau ca un scop.*” (Pierre Moron 1975: 6) Lumea artistică a văzut mereu un anumit număr din adepții săi orientându-se spre o moarte voluntară, căreia, în funcție de epocă, literatura s-a străduit să-i dea o valoare morală, estetică sau filozofică, continuă Pierre Moron. O întreagă literatură de specialitate scoate în evidență aceeași idee: omul a căutat mereu să-și exerseze pe el însuși dreptul la viață și la moarte. Seneca spunea: „A te gândi la moarte înseamnă a te gândi la libertate.” Montesquieu, Rousseau și Enciclopedia consideră sinuciderea drept gaj al libertății individuale. De-a lungul istoriei sinuciderii, apare cu claritate o concluzie: cea a universalității ideii de sinucidere în toate țările și în toate societățile, căci „*caracterul internațional al tentativei de sinucidere nu este doar moartea; este și o luare de poziție față de un grup și față de societate.*” scrie Pierre Moron (p. 17) Toate sinuciderile exprimă un sentiment de vid interior, de lipsă, de absență și de negație. Omorârea propriei persoane poate avea o valoare afectivă și etică, o semnificație existențială.

Prezența acestei teme în nuvelele și povestirile lui Guy de Maupassant își găsește justificarea chiar în viața scriitorului. „*În pofida protestelor sale, cărțile lui Maupassant sunt o reflectare a vieții sale, pe care o urmează etapă cu etapă*”. afirmă Edouard Maynial în lucrarea lui despre viața și opera lui Maupassant. (Edouard Maynial 1935: 12)

În opera lui Maupassant, sinuciderea nu apare ca fenomen social, ci ca o problemă individuală și personală. Tentația sinuciderii, dovedită de trei ori, este strâns legată de boala lui, un sifilis cerebral contractat la vârsta de douăzeci și cinci de ani. La acea vreme, această boală făcea ravagii și nu se cunoștea niciun remediu. În scrisorile sale, el se

plânge tot mai des de dureri de cap și tulburări ale vederii. Medicamentele pe care medicii i le prescriu nu mai reușesc să-i calmeze suferințele. Moartea îi dă târcoale și el știe acest lucru. Elizabeth Rodinesco ne dă o descriere detaliată a acestei boli oribile și a consecințelor ei inevitabile și dure-roase: „*Scriitorul este într-adevăr bolnav de sifilis și suferă de mult timp de avansarea răului. Paralizia generală are nevoie de mai mult de zece ani pentru a-și termina opera de degradare, timpul de care are nevoie Maupassant pentru a redacta opera lui. Medicii îi prescriu terapia practică la acea vreme: iod și bromură.*

Respiră greu, inima lui o ia razna la orice efort, herpesurile care-i rod epiderma și reumatismul îi corodează membrele. În 1880 este lovit de o orbire parțială a ochiului drept. Burta îi este cuprinsă de colici îngrozitoare și varicele îi distrug mucoasa gâtului. Are numeroase migrene pe care și le îngrijește consumând hașiș, eter și opiu.” (Elizabeth Rodinesco 1986: 83)

Ceea ce este și mai rău este faptul că vede sfârșitul înspăimântător care-l așteaptă atunci când vede durerile inumane ale fratelui său Hervé, mort de aceeași boală. Sinuciderea îi apare atunci ca singura soluție de a scăpa de degradarea fizică, de nebunie, de un viitor amenințător, de o moarte oribilă. Se teme să se lase în voia morții devastatoare și vede sinuciderea ca pe o moarte liberă, utilă, conștientă, fidelă lui. „Toată opera lui Maupassant se explică prin această obsesie imperioasă a morții, care-l sugrumă ca un presentiment implacabil și care se amestecă la el cu senzațiile cele mai violente și cele mai brutale ale vieții.” (Edouard Maynial 1935: 13)

Prima sa nuvelă având ca subiect sinuciderea apare în 1880. Între 1880 și 1888 va publica 18 nuvele și povestiri pe această temă. Această primă nuvelă este sugestiv

intitulată *Sinucideri*. După părerea lui Louis Forestier, această povestire este esențială pentru înțelegerea moralului lui Maupassant, căci ea vorbește despre „neantul existenței, generator de greață”. În toate nuvelele lui Maupassant având ca subiect sinuciderea, regăsim ideea pe care scriitorul o avea despre viață, care nu este decât drumul spre moarte. Pentru a evita această așteptare angoasantă, el propune o ieșire: sinuciderea.

Scrisă sub forma unei scrisori lăsată de candidatul la sinucidere, nuvela ne oferă o vedere de ansamblu asupra motivelor care îi împing pe cei nefericiți să-și pună capăt zilelor.

Pe axa timpului, punctul de plecare este prezentul. Cel care vrea să se sinucidă, se întoarce mai întâi în trecut până la origini, apoi aruncă o privire anxioasă asupra viitorului. Rezultatul comparației arată *„lenta succesiune a micilor necazuri ale vieții, dezorganizarea totală a unei existențe solitare, din care visele au dispărut, ea explică motivul acestor sfârșituri tragice pe care doar nervoșii și sensibiii îl vor înțelege.”*

Necesitatea acestui deznodământ fatal este justificată de „micile necazuri” caracteristice fiecărei etape a vieții. Copilăria și tinerețea, perioadele cele mai fericite din viață, dispar brusc, cu toate iluziile în momentul confruntării cu realitatea brutală: *„Toate evenimentele vieții care străluceau cândva în ochii mei ca niște aurore, mi se pare că se decolorează. Semnificația lucrurilor mi-a apărut în realitatea ei brutală”*

Într-un cuvânt, *altădată* reunește bucuria de a trăi, speranța, iluziile, visurile, dragostea. Când îmbătrânim, avem revelația crudei realități a lumii. Omul devine prizonierul existenței lui care nu este decât repetarea monotonă a acelorași lucruri. Această repetare duce uneori omul la

dezgust și la plictiseală; el devine un spectator pasiv al aceluiași spectacol trist, decepționant și descurajator pe care viața i-l oferă: *„De treizeci de ani, mă scol în fiecare zi, la aceeași oră; și, de treizeci de ani, mănânc la același restaurant, la aceleași ore, aceleași mâncăruri servite de chelneri diferiți.”* Această repetare lamentabilă îl apasă și mai mult când se întoarce acasă: același fel de a introduce cheia în broască, locul unde se află chibriturile, prima privire aruncată în cameră, aceleași mobile, același miros al locuinței sale. Această repetare sufocantă îl face să dorească să se arunce pe fereastră.

Dar motivul cel mai frecvent care-l împinge pe om la sinucidere, motiv care revine ca un leitmotiv în opera lui Maupassant, este singurătatea. O lectură atentă a biografiei scriitorului dezvăluie gustul lui pasionat pentru singurătate. *„Am fost mereu un solitar, un visător, un fel de filozof izolat. Am trăit mereu singur, ca urmare a unui fel de jenă pe care o simțeam în prezența altcuiva. Îmi place atât de mult să fiu singur, încât nici nu pot suporta vecinătatea altor ființe care să doarmă sub acoperișul meu. (...) Mor din punct de vedere moral și corpul și nervii mei sunt atât de chinuți de această imensă mulțime care mișună, care trăiește în jurul meu, chiar și când doarme”* mărturisește naratorul din nuvela *Pe apă*; în spatele acestui narator îl recunoaștem cu ușurință pe Maupassant. Aceeași idee pe care și-o face despre viața socială, despre incapacitatea lui de a se deschide spre ceilalți și de a comunica este exprimată și în *Sinucideri*. Astfel putem citi: *„Nu pot nici măcar să fiu cu oameni pe care îi întâlnesc cândva cu plăcere.”* Dacă fuge de oameni este pentru că însăși viața socială este supusă aceleiași monotonii apăsătoare și aceleiași repetări obositoare, sentiment exprimat prin cuvântul „atât”: „atâta-i cunosc”, „atâta știu ce-mi vor spune și ce le voi

răspunde”, „atâta am văzut modul lor de a gândi, îmbătrânirea raționamentelor lor.” Dar ceea ce face ca prezentul să fie insuportabil este trecutul regăsit pe bucăți în scrisorile păstrate într-un sertar. Toate aceste scrisori îi vorbesc eroului nostru despre viața lui solitară, despre trecerea inexorabilă a timpului. Totul este evocator în aceste scrisori: scrisul de pe plic, dar și mesajele pe care le găsește în interiorul lor. Și aceste mesaje îi vorbesc despre o lipsă, despre un gol imposibil de umplut. O dată reconstituită, această lume nu face decât să-i accentueze sentimentul de singurătate și de dispărare. Aceste scrisori evocă un trecut fericit, care nu se va mai întoarce niciodată și care anunță un viitor care nu-i mai rezervă decât bătrânețea și singurătatea. Această întoarcere în trecut care-l duce pe erou până la origini face ca vidul existențial să apară și mai mare și mai înfricoșător. Oglindă a copilăriei și a tinereții, a unei perioade de fericire, aceste scrisori schimbă statutul la vârsta adultă și mai ales la bătrânețe. Ele nu fac decât să transforme prezentul în ceva mult mai odios și mai gol: *„Oh! dacă țineți la viață, nu vă atingeți niciodată de această mobilă, de acest cimitir al scrisorilor de altădată! Și dacă deschideți din întâmplare această mobilă, apucați cu amândouă mâinile scrisorile pe care le conține, închideți ochii pentru a nu citi niciun cuvânt, pentru ca niciun scris uitat și recunoscut să nu vă arunce brusc în oceanul amintirilor! Aruncați pe foc aceste hârtii mortale! Și, când vor fi cenușă, striviți-le într-un praf invizibil... altfel sunteți pierduți... așa cum sunt eu de o oră!”*

Dacă reconstituirea trecutului îi accentuează dispărarea, viitorul, așa cum și-l imaginează, îl sperie: „Măine” îi rezervă bătrânețea, degradarea fizică, singurătatea, moartea. Citirea acestor scrisori apare ca fiind principalul motiv care-l împinge pe erou la sinucidere: „Revolverul meu este aici, pe masă... Îl armez... Nu recitiți niciodată vechile scrisori!”

Sinuciderea cu o armă de foc este rară în nuvelele lui Maupassant (două din nouăsprezece). Această alegere ar putea trece drept o dorință implicită a eroului de a opune o moarte demnă unei vieți mizerabile.

La Maupassant, modalitatea cea mai frecventă de a se sinucide rămâne înecul. După părerea mai multor biografi și critici, pasiunea lui pentru apă ar putea explica numărul mare de sinucideri prin înec. În realitate, motivele diferă de la un caz la altul. Povestea lui Rose, eroina nuvelei *Povestea unei servitoare* este simplă și comună. Este vorba despre o tânără servitoare care, ca toate fetele, crede în dragostea și în promisiunile bărbatului iubit. Îi cedează și se trezește abandonată și însărcinată. Pentru a evita situația rușinoasă în care se afla, ea ascunde bine secretul. Totul merge bine pentru ea până în ziua în care stăpânul vrea să o ia de nevastă. Această cerere în căsătorie o sperie foarte tare. Ar fi vrut să accepte această cerere în căsătorie, la care nu sperase nicio clipă, dar nu îndrăznește să dezvăluie secretul existenței copilului din flori. *A priori*, „se înspăimânta gândindu-se la ce s-ar fi putut întâmpla.” Tot ceea ce simte este o „nevoie nebună de a pleca, de a scăpa, de a fugi din fața nenorocirii asemenea unui vapor din fața furtunii.” Pentru a evita rușinea, dezonoarea de a fi mama unui copil nelegitim, ea nu vede decât o singură soluție: sinuciderea: „zări o mlaștină, o mlaștină mare, a cărei apă stătătoare părea sânge sub reflexiile roșii ale zilei care se ridica (...) și merse (...) să-și înmoaie picioarele (...) în timp ce privea fix această mlaștină adâncă, o apucă o amețală, o dorință furioasă de a intra cu totul. Suferința ei s-ar termina pentru totdeauna. Nu se mai gândea la copilul ei; voia pacea, odihna completă, să doarmă la nesfârșit.” Trecerea la faptă este întotdeauna precedată de momente de angoasă. Este ceea ce Rose simte atunci când stăpânul

ei îi vorbește despre căsătorie. Existența copilului din flori riscă să facă din ea batjocura întregului ținut. Căci societatea, și mai ales oamenii condamnau fără drept de apel fetele nemăritate care aveau copii. Motiv pentru care, în acele momente, evitarea unei asemenea situații umilitoare devine singura ei preocupare. În viață, dar și în opera lui, Maupassant concepe moartea fie ca pe o moarte-repaus, fie ca pe o moarte eliberatoare, fie pe amândouă în același timp. Pentru Rose, a se sinucide echivalează cu un repaus total. Din fericire, tentativa ei de sinucidere eșuează. Se va căsători cu stăpânul ei care-i va adopta copilul. Această năvălă a fost scrisă în perioada în care Maupassant era încă un tânăr optimist. Pesimismul lui se va adânci începând cu 1884, când angoasa unei morți degradante devine pentru el o adevărată obsesie.

Mobilul și victima sinuciderii pot fi necunoscute. Naratorul nuvelei *Pe apă* nu știe nimic despre viața femeii înecate al cărei corp îl descoperă în timpul unei plimbări cu barca. De fapt, sunt doar câteva rânduri care prezintă această sinucidere ca pe un fapt divers: masa neagră care bloca ancora bărcii „*era cadavrul unei bătrâne care avea o piatră mare legată de gât.*” Absența oricărui detaliu nu ne miră, căci în perioada în care a fost scrisă această povestire scriitorul nu era obsedat de ideea sinuciderii.

Mediul burghez și prejudecățile pot de asemenea să împingă ființa umană la un gest disperat. Eroina nuvelei *Madame Baptiste* este un exemplu elocvent. O înmormântare fără ceremonia convenită și fără preot stârnește curiozitatea naratorului. El află foarte repede povestea tinerei femei care se sinucisese. La vârsta de unsprezece ani, fusese violată de un valet: murdărită de actul criminal al acestei bestii, tot ea va fi cea care va suporta consecințele: copilăria ei se transformă într-un permanent coșmar, în reclusiune și

rușine. Se trezește brusc „*marcată de infamie, izolată, fără prieteni, sărutată cu reținere de adulții care credeau că-și vor murdări buzele dacă i-ar fi atins fruntea*”. În plus, ea trebuie să facă față și opiniei orașului pentru care „micuța Fontanelle” devenise „un monstru”, „un fenomen”. Fusesse chiar poreclită „Madame Baptiste” după numele violatorului. Lipsa de sensibilitate, de înțelegere, de compasiune, de omenie a celor din jur depășește orice limită, căci victima este judecată mai aspru decât agresorul ei. Dacă violul i-a furat puritatea și bucuriile copilăriei, societatea a condamnat-o la o izolare totală. Nimeni nu vine la ea, nimeni nu o invită nicăieri. Totuși soarta îi surâde. Secretarul subprefectului se îndrăgostește de ea și vrea aă o ia de nevastă, deși îi cunoaște povestea. Prin decizia acestui personaj, scriitorul ne transmite propria lui viziune despre femeia aparent cinstită și condamnă falsa morală burgheză și ipocrizia: „*Ei și, aceasta este o garanție pentru viitor. Prefer ca un asemenea lucru să se întâmple înainte și nu după. Cu această femeie, voi dormi liniștit.*”

Și Paul Hamot a avut dreptate căci, pentru soția lui el era un zeu care-i dăduse înapoi onoarea și care o făcuse să intre din nou în rândul oamenilor. Căsătorită și însărcinată, ea va fi în cele din urmă acceptată de comunitatea care o condamnase atât de mulți ani, „*ca și cum ar fi fost definitiv purificată de maternitate*.” Ironia scriitorului este evidentă: „*E caraghios, dar asta-i situația*.” După părerea lui, căsătoria și maternitatea nu pot da justa valoare morală a ființei umane. Ele nu sunt decât un conformism care ascunde adesea nefericiri, adultere, bastarzi. Chiar dacă aparent comunitatea uită, ea nu iartă niciodată. E suficient doar un fapt mărunț pentru ca trecutul să fie reînviat și pentru ca doamna Hamot să devină bătaia de joc a orașului. Atitudinea oamenilor devine din nou ostilă, chiar plină de ură.

Isteria colectivă se declanșează: *In public, o voce continua să strige: „: „Hei, doamna Baptiste!” Și atunci se stârni o rumoare mare, formată din glume și injurii.*

Era o hulă, un tumult, toate capetele se mișcau. Lumea își repeta cuvântul, se ridica pentru a vedea ce figură face această nefericită; bărbații își ridicau soțiile în brațe pentru a le-o arăta; unii întrebau: “Care e? cea în albastru?” Copiii imitau cântecul cocoșului; râsete puternice izbucneau ici și colo.

În fața ostilității și a disprețului mulțimii, biata femeie « rămase nemișcată, pierdută. Nu putea nici să dispară, nici să se miște, nici să-și ascundă fața.” Violată, izolată, disprețuită, zdrobită de comunitate, paralizată de ura colectivă, găsește repede soluția care o poate salva: „*După o oră, în momentul în care familia Hamot se întorcea acasă, tânăra femeie, care nu scosese niciun cuvânt din momentul insultei, dar care tremura de parcă un arc i-ar fi făcut toți nervii să se miște, încălecă brusc parapetul podului și se aruncă în râu, fără ca soțul ei să aibă timp să o oprească. Apa era adâncă sub arcele podului. Au reușit să o scoată după două ore. Murise.*”

În cazul ei, nu este vorba despre o moarte dorită sau premeditată, ci de o sinucidere sub impulsul momentului. Ceea ce o împinge la acest gest, este societatea care zdrobește ființa umană sub greutatea falselor valori. Deși nevinovată, biata femeie este condamnată de două ori. O dată de societatea civilă care, în loc să o susțină, o face răspunzătoare de faptul că a fost violată; a doua oară, de religie, „care refuză să-i deschidă porțile bisericii.” Nici societatea, nici biserica nu înțeleg că ele sunt răspunzătoare de moartea tragică și prematură a bieteii femei. Condamnarea societății burgheze este ținta finală a acestei povestiri, condamnare concretizată de gestul naratorului, care-i strânge mâna

soțului, dar și prin gândul lui de solidaritate cu toți nefericiții: „*Și nu am regretat că am urmat acest cortegiu.*”

Maupassant pune accentul pe absurditatea judecării la care este supusă victima. Absurditatea constă în faptul că victima este pedepsită. Pedepsită mai întâi de violator care i-a furat inocența și dreptul la fericire; pedepsită apoi de societate, care-i refuză un loc printre membrii ei „onorabili.” Prin atitudinea ei, societatea se dovedește a fi singurul autor moral al morții tinerei femei.

Tot la moartea prin înec recurge și eroul nuvelei *Recrutul*. Personajele acestei povestiri sunt doi tineri recruți, Luc și Jean. Copleșiți de dezrădăcinare, în fiecare duminică ei merg în același loc care le amintește de regiunea lor natală. Chiar și fata cu vaca care le dă să bea lapte îi face să se gândească plini de melancolie la colțul de țară de unde veneau. Descoperirea iubirii pe care Luc o simte pentru tânără aduce disperarea în sufletul lui Jean care „*simțea în el o durere arzătoare, un fel de rană, acea sfâșiere pe care o provoacă trădările. (...) Rămase nemișcat, copleșit de uimire și de suferință, de o suferință naivă și profundă. Dorea să plângă, să plece, să se ascundă, să nu mai vadă pe nimeni niciodată.*”

Se simte abandonat de cel mai bun prieten și singurătatea începe să-l apese. Comportarea lui Luc și a tinerei, care se sărută sub ochii lui, care se afundă în pădure, îi măresc disperarea. Brusc, întregul lui univers, toate ideile pe care și le făcuse despre lumea exterioară se prăbușesc. O negare totală își face loc în mintea lui: negarea prieteniei, negarea iubirii, negarea valorilor morale ale societății, negarea libertății, negarea vieții. Louis Forestier consideră că disperarea lui Jean traduce deruta unei întregi generații într-o societate care nu mai are valori morale recunoscute. Ideea sinuciderii îi vine în momentul în care cei doi prieteni

trebuie să traverseze podul: „*Jean se apleca, se apleca din ce în ce mai mult peste balustrada de fier ca și cum ar fi văzut în apă ceva care-l atrăgea. Luc îi spuse: „Ce, vrei să bei o înghițitură?” În timp ce pronunța ultimul cuvânt, capul lui Jean luă și restul, picioarele ridicate descriseră un cerc în aer, și recrutul albastru și roșu căzu tot, intră și dispăru în apă. (...) Marinarii veniți nu i-au găsit corpul în acea zi. »*

Asemenea altor candidați la sinucidere, Jean vede în această ultimă soluție o eliberare, dar și exprimarea libertății ființei umane de a alege momentul morții sale. Pe de altă parte, dacă Jean se simte trădat de prietenul lui este și din cauza disciplinei riguroase la care este supus în timpul serviciul militar, disciplină care depersonalizează individul. Contrar prietenul său Luc, Jean nu știe cum să se folosească de libertatea lui când se află dincolo de zidurile cazărării. Această temă a oamenilor care se nasc liberi fără a ști acest lucru și care nu știu să gereze această libertate va fi reluată și amplu dezvoltată de scriitorii existențialiști ai secolului XX.

Iubirea nefericită îl împinge la sinucidere pe eroul povestirii *Scrisoare găsită asupra unui înecat*. În mod simbolic, scriitorul face din această scrisoare un fel de „sticlă aruncată în mare”, notează Louis Forestier. Povestirea are două părți distincte, dar inegale: idealizarea iubirii care se opune net banalității degradante. Nefericirea eroului vine chiar din ideea „nobilă” și „subtilă” pe care și-a făcut-o despre iubire și despre femeia iubită. Plecat de la ideea unei nopți de plăcere, eroul descoperă, prin intermediul însoțitoare sale, frumusețea iubirii platonice, în mijlocul naturii. Puțin câte puțin, el este fermecat de tânăra femeie și se supune tuturor dorințelor ei: îi recită o poezie, nu o sărută și visează în același timp cu ea: „*Și am rămas mult timp, mult timp nemișcați. Ne luaserăm de mână; o forță foarte*

plăcută ne imobilizase: o forță necunoscută, superioară, o contopire castă, intimă, absolută a ființelor noastre care-și aparțineau fără să se atingă. Ce era asta? Parcă știi? Poate iubire?”

Impactul pe care acest sentiment nou apărut îl are asupra lui este exprimat în puține cuvinte: „eram fermecat, în extaz.” Trezirea, întoarcerea la realitatea banală vor fi cu atât mai dureroase. Chiar în momentul în care vrea să o sărute pe gură, în timp ce el este „*fremătând, delirant, simțind că urma să sărut cerul, să sărut fericirea, să sărut visul devenit femeie, să sărut idealul coborât în carnea umană*” iată că ea rupe farmecul cu o remarcă de o banalitate înspăimântătoare: „Ai o omidă în păr. De aceea zâmbea.” Căderea sentimentală este vertiginoasă, îi taie brațele și picioarele: „*Mi s-a părut că am primit o lovitură de bătă în cap. Brusc m-am simțit trist ca și cum pierdusem orice speranță în viață.*

Asta-i tot, doamnă. Este pueril, prostesc, stupid. Dar, din acea zi, cred că nu voi mai iubi niciodată. Totuși...cine știe?”

Mesajul scriitorului este deci mai degrabă pesimist. După părerea lui, obiectul iubirii nu este decât imaginea degradată a ideii pe care omul și-o face despre iubire și tocmai această imagine degradată și banală a iubirii îl împinge la sinucidere. Dacă pentru el sinuciderea echivalează cu o revoltă contra banalității iubirii, pentru societate actul său nu va fi decât un alt fapt divers printre numeroasele fapte diverse pe care le putem citi în ziare: „*Tânărul asupra căruia a fost găsită această scrisoare a fost pescuit ieri în apele Senei, între Bougival și Marly. Un marinăr amabil, care-l cotrobăise pentru a-i afla numele, a adus la ziar această scrisoare și i-a dat-o lui*

MAUFRIGNEUSE

Iubirea nefericită se asociază desigur cu tema violului și a adulterului în *Ordonanța*. Ca și în nuvela precedentă, mobilul este explicat după moartea eroinei, prin intermediul unei scrisori. Eroina este de trei ori victima vieții. Mai întâi, măritată cu un bărbat, mult mai în vârstă decât ea, eroina nu cunoaște iubirea conjugală pasională:

„Când te-ai căsătorit cu mine, din generozitate, m-am dăruit ție cu recunoștință și te-am iubit din toată inima mea de fetiță. Te-am iubit așa cum îl iubisem pe tatăl meu și aproape la fel de mult (...).”

Din lipsa unui soț tânăr și a unei iubiri pasionale, își transferă iubirea de fiică asupra soțului ei care ar fi putut să-i fie tată: *„și, într-o zi, când eram pe genunchii tăi și tu mă îmbrățișai, te-am strigat fără să vreau „tată” A fost un strigăt al inimii, instinctiv, spontan. Într-adevăr, erai un tată pentru mine, nimic mai mult decât un tată. Ai râs și mi-ai spus: „Spune-mi mereu așa, copila mea, îmi place.”* Apoi, ea descoperă iubirea adevărată, pasională atunci când devine amanta unui bărbat tânăr : *« m-am îndrăgostit »* mărturisește ea în scrisoare. Eforturile ei de a rezista acestei iubiri și care au durat aproape doi ani au fost inutile : iubirea a fost mai puternică decât rațiunea și decât respectul pe care-l avea pentru soțul ei. Dar ceea ce este frumos nu durează mult ordonanța soțului ei, colonelul Limousin, descoperă secretul femeii, care este obligată să cedeze acestei brute care *„m-a avut când a vrut, amenințându-mă mereu. În fiecare zi, a fost și el amantul meu, ca și celălalt Nu-i abominabil? Și ce pedeapsă, tată!”*

Ea acceptă acest lucru pentru că-i este frică: frică de soțul ei, frică pentru amantul ei, frică de ordonanță, frică de ea însăși, frică de dezonoare: *„Oh! tată, tată, mi-a fost frică, o frică lașă, nedemnă, mi-a fost frică mai ales de tine,*

atât de bun, dar înșelat de mine, frică pentru el, căci l-ai fi omorât, frică și pentru mine, poate, mai știu și eu? Eram înnebunită, pierdută, am crezut că-l voi putea cumpăra încă o dată pe acest mizerabil, care mă iubea și el, ce rușine!"

Aceste trei ipostaze – soție recunoscătoare, amantă fericită, femeie pierdută, supusă dorințelor animalice ale ordonanței – o sperie pe tânăra femeie care hotărăște să se omoare: „*Atunci mi-am spus: Trebuie să mor. Vie, n-aș fi putut mărturisi o asemenea crimă. Moartă, îndrăznesc tot. Nu mai puteam face altceva decât murind, nimic nu m-ar fi spălat, eram prea murdară. Nu mai puteam iubi, nici nu mai puteam fi iubită; mi se părea că-i murdăresc pe toți, chiar numai dând mâna.*

Voi merge imediat să mă scald și nu mă voi mai întoarce."

Asemenea eroului din *Le Horla*, dacă ea nu poate ucide răul care există în lumea ei interioară, preferă să se sinucidă. O sperie nu numai răul interior, ci eternitatea acestuia. Complexul stigmatizării, prezența soțului-tată, posedarea sălbatică și umilitoare la care o supune o slugă o conduc pe tânăra femeie la sinucidere, notează Louis Forestier. Această sinucidere va pune capăt unei vieți trăite sub apăsarea unui sentiment de vinovăție, unei vieți făcută din eșecuri, din căderi, din erori, din infidelitate, din umiliri și minciuni. Pentru eroină sinuciderea apare ca singura reconciliere cu ea însăși.

Și Miss Harriet se va sinucide, tot prin înec. Portretul moral și fizic pe care scriitorul i-l face în nuvela eponimă anunță acest sfârșit tragic. Din punct de vedere fizic, „era slabă, foarte înaltă”, avea o figură de „*mumie, încadrat de cârlionți grizonafi, care se mișcau la fiecare pas*”. Din punct de vedere moral, „era de fapt, era una din acele exaltate cu principii, una din acele puritane tenace, (...) una din acele bune fete bătrâne insuportabile (...) care aduc peste tot maniile lor bizare, moravurile lor de vestale pietrificate

(...)” De la această prezentare exterioară, scriitorul trece la o analiză detaliată a ungherelor sufletului pe care acest înveliș numit corp ar vrea să le ascundă. Face acest lucru pentru că știe că sigur se petrece ceva *« în sufletele singurate ale acestor bătrâne englezoaice rătăcitoare. »* Analiza profundă pe care o face scriitorul scoate la iveală o persoană total diferită de cea judecată doar după aparențe *„Era o creatură cumsecade care avea un fel de suflet cu arcuri, entuziasmându-se în salturi. Nu era echilibrată, asemenea tuturor femeilor rămase fete la cincizeci de ani. Părea zaharisită într-o inocență acrită; dar păstrase în suflet ceva foarte tânăr, înflăcărat. Iubea natura și animalele, cu o dragoste exaltată, fermentată ca o băutură prea veche, cu o dragoste senzuală pe care nu o dăduse bărbaților. »* „A fi” al lui miss Harriet este emoționant și foarte diferit de „a părea.” Totuși, ca urmare a prieteniei care o leagă de narator, două sentimente noi apar în sufletul ei și o hărțuiesc: „irezistibilul” și „irealizabilul”. Irezistibilul se traduce prin dragostea pe care o simte pentru narator. Acest sentiment îi apare ca o trădare față de Dumnezeu, singurul pe care l-a iubit vreodată. Bigotă ferventă, se teme de iubirea carnală. Irealizabilul ține de aspectul și vârsta ei. Iubirea apărea prea târziu, era urâtă și bătrână. Naratorul surprinde această tragică luptă interioară în ochii lui Miss Harriet, în această oglindă a sufletului uman: *„Era în privirea ei un fel de nebunie, o nebunie mistică și violentă; și pe deasupra, o febră, o dorință exasperată, neliniștită și neputincioasă în fața a ceea ce nu s-a realizat și nu este realizabil. Mi se părea că există în ea și o luptă în care inima ei lupta împotriva unei forțe necunoscute pe care voia să o îmblânzească, și poate și altceva.”*

În această luptă interioară, rațiunea pierde: *„Am recunoscut acel frison pentru că-l simțisem deja și nimic nu*

m-ar fi înșelat. Ah! frisonul iubirii unei femei, fie că are cincisprezece sau cincizeci de ani, fie că este din popor sau din înalta societate, îmi merge drept în inimă încât îl înțeleg întotdeauna.

Toată ființa ei tremurase, vibrase, își pierduse puterile. Știam acest lucru. Plecă fără ca eu să spun vreun cuvânt, lăsându-mă surprins ca în fața unui miracol, și trist ca și cum aș fi comis o crimă.”

Disperarea de a găsi o soluție dilemei sale, dar și descoperirea faptului că naratorul nu o iubea o împing la sinucidere: se aruncă în puțul din curtea hanului unde venise să-și petreacă vara: „*Dar brusc, am frisonat până la măduva oaselor. Tocmai recunoscusem un picior, apoi o gambă ridicată; corpul și cealaltă gambă dispăreau sub apă.*

Am bâlbâit, foarte încet, tremurând atât de tare încât lanterna dansa înnebunită deasupra pantofului:

„Este o femeie care... care este acolo...este miss Harriet.”

Maupassant nu ezită să-și exprime încă o dată solidaritatea cu acești nefericiți, victime ale „*eternei nedreptăți a implacabilei naturi.*”, fericite însă că au pus capăt suferințelor lor. Toate suferințele la care acești nefericiți ai sorții au fost supuși îi sugerează scriitorului numeroase întrebări legate de probleme existențiale: „*Cum au fost copilăria ei, viața ei? De unde venea astfel, singură, rătăcitoare, pierdută ca un câine alungat de acasă? Ce secret de suferință și de disperare era ascuns în corpul ei dizgrațios, în acest corp purtat ca o tară rușinoasă toată viața ei, înveliș ridicol care alungase departe de ea orice afecțiune și orice iubire?”*

În aceste întrebări regăsim de fapt toate motivele care au împins-o la sinucidere pe biata femeie: o copilărie nefericită, singurătatea, urâtenia fizică, lipsa de afecțiune, de dragoste și de speranță.

Sinuciderea prin spânzurare ocupă un loc important în opera lui Maupassant. Mai multe motive îl împing pe domnul Lemonnier, eroul nuvelei *Micuțul*, la gestul lui disperat. În primul rând, el vede în sinucidere singura posibilitate de a scăpa de rușinea de a fi fost înșelat de soție cu cel mai bun prieten al lui, domnul Duretour. El află acest lucru infam după moartea la naștere a soției sale pe care o iubea „*cu o dragoste pasionată și dureroasă, cu o dragoste bolnăvicioasă*”. Dar un alt adevăr, mult mai crud, îl va doborî: copilul care era „*din carnea femeii, continuarea ființei sale, ca o chintesență a ei*”, pe care-l iubea și-l îmbrățișa în mod impetuos, nu era al lui.

Céleste, servitoarea, seamănă în sufletul stăpânului ei îndoiala paternității: „*Priviți-l, priviți-l deci, prost ce sunteți, dacă nu este portretul domnului Duretour; dar priviți-i nasul și ochii, aveți dumneavoastră ochii așa? și nasul? Și părul? Le avea ea așa? Vă spun că toată lumea o știe, toată lumea, în afară de dumneavoastră! Râde tot orașul! Priviți-l...*”

Brusc, domnul Lemonnier se vede depozitat de tot ce reprezenta viața lui: moartea i-a luat femeia pe care o adora, trădarea soției și a prietenului său i-a luat bucuria de a fi tată. Viitorul nu-i rezerva decât torturi psihice. Bilanțul trecut / viitor este foarte trist și înspăimântător. O viață fără bucurii nu poate fi decât un simulacru de viață. Trecutul îl apasă, viitorul îl sperie. Pentru a scăpa de toate suferințele, se va omorî: « *Domnul Lemonnier atârna chiar în mijlocul camerei, spânzurat de inelul din plafon. Avea limba scoasă îngrozitor. Papucul drept zăcea, căzut pe podea. Stângul îi rămăsese în picior. Un scaun răsturnat se rostogolise până la pat.* » Scrisoarea pe care i-o lasă domnului Duretour ar putea fi considerată ca o justificare a gestului său, adică recunoașterea adevăratului tată al micuțului: „*Îți las și îți încredințez copilul.*”

Existența „sumbră”, „tristă”, „plată” și „goală” constituie motivul sinuciderii domnului Leras din nuvela *Plimbare*.

Mic funcționar de patruzeci de ani, viața lui se desfășoară zilnic în același fel: *În fiecare zi, se trezea la aceeași oră, se scula, pleca, ajungea la birou, lua masa de prânz, pleca, lua masa de seară și se culca, fără ca ceva să fi întrerupt monotonia regulată a aceluiași acte, a aceluiași fapte și a aceluiași gânduri*. O viață fără emoții, fără speranțe, fără visuri, fără nimic neprevăzut, fără nicio noutate. Ca mic funcționar, nu-și poate permite să viseze și să aibă o familie. Dat fiind câștigul lui mic, ar fi un adevărat lux: *Acum câștiga trei mii de franci pe an, după ce începuse cu o mie cinci sute de franci. Rămăsese celibatar, căci posibilitățile financiare nu-i permisese să se căsătorească. Și, pentru că nu se bucurase niciodată de nimic, nu dorea mare lucru.*”

Nu putea nici măcar să trăiască din amintiri. Evocând trecutul, până la moartea părinților săi, își dă seama că acesta nu are nimic deosebit: mereu aceeași rutină cotidiană, făcută din singurătate și din muncă: *Nu cunoscuse toată recolta de amintiri pe care și le fac bărbații, în cursul vieții lor, evenimentele neprevăzute, iubirile dulci sau tragice, călătoriile aventuroase, toate întâmplările unei existențe libere*.

Privirea pe care o aruncă spre viitor nu este mai încurajatoare. Prevede viitorul ca pe o repetare a trecutului și a prezentului, căci el nu va cunoaște bucuria de a iubi și de a fi iubit, urcușurile și coborâșurile unei vieți de familie. La capătul drumului nu vede decât bătrânețea și singurătatea, vidul, altfel spus același *modus vivendi*.

Această conștientizare a neantului este bruscă și brutală. Bilanțul existenței sale trecute, prezente și viitoare echivalează cu un dezastru: *Și brusc, de parcă un voal gros s-ar fi rupt, văzu nefericirea, infinita, monotona nefericire*

a existenței lui, nefericirea trecută, nefericirea prezentă, nefericirea viitoare: ultimele zile identice cu primele, fără nimic în fața lui, fără nimic în spatele lui, fără nimic în jurul lui, fără nimic nicăieri.

Dar ceea ce-l îngrozește cel mai mult este singurătatea la care știe că este condamnat pentru totdeauna : *Și, gândindu-se la camera lui goală, la cămăruța lui curată și tristă în care intra doar el, o senzație de disperare îi strânse sufletul. Această cameră îi apăru mult mai lamentabilă decât biroul lui. Camera lui nu avea nicio amintire, viața lui nici atât. Și îl înspăimântă gândul de a se întoarce în această cameră singur, de a se culca în patul lui, de a face din nou aceleași gesturi și acele treburi din fiecare seară.*

Această descriere minuțioasă a singurătății o reia pe cea pe care Maupassant o făcuse în același an, cu două luni mai devreme, într-o altă nuvelă intitulată sugestiv *Singurătate*. Louis Forestier consideră această nuvelă „drept unul din textele prin care se exprimă cel mai bine boala ontologică de care suferă Maupassant și pe care o transmite personajelor sale”.

La fel ca domnul Leras, eroul nuvelei *Singurătate* și-a închis sufletul și știe că este condamnat la o singurătate totală și perpetuă: *În ceea ce mă privește, în prezent eu mi-am închis sufletul. Nu mai spun nimănui ce cred, ce gândesc și ce-mi place. Știindu-mă condamnat la oribila singurătate, privesc lucrurile fără a-mi spune vreodată părerea. Ce importanță mai au pentru mine opiniile, certurile, plăcerile, credințele? Pentru că nu mai pot împărți nimic cu nimeni, nu mă mai interesează nimic. Lumea mea invizibilă rămâne neexplorată.*

În ceea ce-l privește pe domnul Leras, a pune capăt acestei existențe nefericite și goale îi apare ca singura cale de a rezolva problema: *Chemați imediat, paznicii dădură*

jos trupul unui bărbat bătrân, spânzurat cu bretelele lui.

S-a constatat că decesul avusese loc în noaptea precedentă. Actele găsite asupra lui arătau că bărbatul era contabil la domnii Labuze și Alții și că se numea Leras. Moartea a fost atribuită unei sinucideri ale cărei cauze nu au putut fi stabilite. Poate un acces subit de nebunie?

Conform tehnicii sale binecunoscute, cea a întrebării retorice, Maupassant pune accentul pe ideea că aparențele sunt întotdeauna înșelătoare. Acest „acces subit de nebunie” este de fapt rezultatul unei profunde reflectări. Domnul Leras nu mai are puterea de a continua la infinit aceeași existență goală care-l face să se simtă ca un prizonier. Sinuciderea lui ar putea fi de asemenea interpretată ca o consecință asumată a alegerii greșite pe care a făcut-o în tinerețe. Regretul de a fi renunțat la bucuria de a trăi este exprimat fugitiv. Fără să recunoască acest lucru, își dă seama că a supus totul, chiar și facultatea de a visa, mediocrității ambițiilor sale: să câștige bani și să ia locul domnului Brument al cărui adjunct era. Preocupat de îndeplinirea acestor ambiții, nu a văzut cum trece timpul și nici golul care-l înconjură. Din nefericire, ziua în care vrea să guste și să-și trăiască viața sosește prea târziu și va fi fatală. Regretul pentru tot ce a pierdut și frica de ceea ce-l așteaptă îi fac viața insuportabilă. „Accesul de nebunie” poate fi deci expresia disperării sale în fața inexorabilului. Echilibrul lui interior se prăbușește brusc. În mod sigur pesimismul lui Maupassant este incomensurabil în această nuvelă.

Altă sinucidere. Cea a unui băiat de doisprezece ani, motivul fiind dragostea. Declarațiile de dragoste ale lui Gontran și amenințările sale nu sunt luate în serios de adulții din nuvela *O văduvă*. Și totuși exista un precedent: tatăl lui Gontran se omorâse din motive sentimentale. Amenințările de genul: „*Te iubesc, te iubesc, te iubesc cu prețul*

vieții. Dacă mă înșeli vreodată, înțelegi, dacă mă părăsești pentru un altul, voi face ca tatăl meu..” Și adăugă cu o voce profundă ce-ți dădea fiori: „Știi ce a făcut el!” sau „Știi, dacă mă părăsești, mă omor.” ar fi trebuit să-i neli-niștească pe adulți și mai ales pe verișoara lui care era mai mare decât el. Chiar și naratorul simte o oarecare îngrijorare date fiind antecedentele familiei copilului, o familie cu totul deosebită, de nebuni, dacă vrei, dar de nebuni ferme-cători, de nebuni din dragoste. Toți, din tată în fiu, aveau pasiuni violente, elanuri puternice ale întregii ființe care îi împingeau la lucrurile cele mai exaltate, la devotamente fanatice, chiar și la crime. Acest fel de-a fi exista în ei așa cum devoțiunea înflăcărată există în unele suflete. Cei care se fac călugări nu sunt la fel cu craii de salon. Se spunea în familie: „Iubăreț ca un Santèze.”

Asemenea celor ultimi doi bărbați din familie, Gontran se exalta atunci când i se spuneau povești de dragoste. Această exaltare îl făcea ridicol în ochii adulților. Dar, el credea în dragoste și exclama : „Și eu, și eu știu să iubesc mai bine decât ei toți!”

Atitudinea lui de îndrăgostit devine o distracție pentru ceilalți și Lise, cea pe care o iubea, se pretează chiar la această comedie a iubirii. Chiar îi place la nebunie să se amuze pe seama acestei ființe inocente : *Această tandrețe puerilă mă amuza și chiar îl întăram; am fost cochetă, seducătoare, așa cum ești cu un bărbat, mângâietoare și perfidă. Îl înnebuneam pe acest copil. Pentru mine era un joc și un divertisment vesel pentru mama lui și pentru mama mea.*

Consecința acestui joc de-a iubirea va fi tragică, cu atât mai mult cu cât declarația de iubire a băiatului este însoțită de o amenințare: „Te iubesc, te iubesc, te iubesc cu prețul vieții. Dacă mă înșeli vreodată, înțelegi, dacă mă părăsești

pentru un altul, voi face ca tatăl meu.. Și adăugă cu o voce profundă ce-ți dădea fiori: „Știi ce a făcut el!”

Această amenințare ar fi trebuit să fie un semnal de alarmă, căci copilul promite solemn să repete gestul tatălui. Recunoaștem aici influența naturalismului și a eredității asupra lui Maupassant la începutul carierei sale literare. Imediat ce Gontran află că verișoara lui, pe care o adoră, are un logodnic, el își pune în aplicare amenințarea. Scrisoarea de adio pe care i-o lasă nu este doar o amenințare, ci și o acuzație teribilă: *„M-ai părăsit și tu știi ce ți-am spus. Ai comandat moartea mea. Pentru că nu vreau să fiu găsit de altcineva, ci de tine, vino în parc în locul unde ți-am spus anul trecut că te iubesc și privește în sus.”*

Ajunsă la locul precizat în scrisoare, Lise are în fața ochilor o imagine înspăimântătoare: *Șapca lui de la pension era pe jos, în nămol. Plouase toată noaptea. Am ridicat privirea și am zărit ceva care se legăna printre frunze, pentru că bătea vântul, bătea tare.*

Pedepsirea lui Lise este mai degrabă auto-pedepsire, aceasta din urmă fiind o expresie a impulsului de a se omorî. Verișoara lui se simte vinovată, vezi responsabilă de moartea copilului. Dorința copilului de a o păstra doar pentru el devine realitate. Cuprinsă de remușcări, Lise va rupe logodna și va rămâne toată viața logodnica-văduvă a lui Gontran. Ca semn de fidelitate, ea nu se va despărți niciodată de inelul pe care și-l făcuse dintr-o șuviță din părul blond al sinucigașului.

S-ar părea însă că bărbații care vor să se sinucidă preferă înecul și spânzurarea. Drumul care duce la acest act este lung, dar sinucigașii nu-și pregătesc moartea. Sinuciderea apare ca o hotărâre de ultimul moment, ca singura ieșire dintr-o viață lungă, monotonă și pustie. Printre sinucigași, bărbații

sunt cei mai numeroși și, în mod deosebit, singuraticii.

În majoritatea cazurilor, autorul moral al sinuciderii este neputința victimei de a-și făuri o viață fericită. În alte situații, autorul moral este o persoană. În nuvela *O văduvă*, Lise este acuzată de Gontran de dincolo de mormânt.

Dar sinuciderea nu este apanajul bărbaților. Și femeile apelează la acest gest care exprimă o ruptură bruscă a echilibrului lor interior, o prăbușire a universului lor.

Nu este exclus ca autorul moral al unei sinucideri să fie o altă femeie sau, și mai rău, o mamă. În nuvela *Yveline Samoris*, societatea o acuză pe contesa Samoris că și-a omorât fata, Yveline: „*poartă doliu după fiica ei pe care a omorât-o.*”

În realitate, a ucis-o prin comportamentul ei, căci Yveline, *o inocentă, o ignorantă, o naivă, care nu credea nimic, nu știa nimic, nu înțelegea nimic, nu ghicea nimic din tot ce se întâmpla în casa părintească*” descoperă adevărata viață a mamei ei, curtezană de lux. Universul ei se prăbușește, căci viața imorală și degradantă a mamei „are efectul unei lovituri de bâță” precizează Louis Forestier. Și această prăbușire este descrisă de Maupassant sub forma unor întrebări care traduc zbuciumul interior al tinerei Yveline: *Ce furtună o fi izbucnit în acest cap de tânără dotată cu toate instinctele unei femei cinstite? Ce disperare a tulburat acest suflet simplu? Ce torturi au stins această bucurie continuă, acest râs fermecător, această mare bucurie de a trăi? Ce luptă s-a dat în această inimă tânără până la plecarea ultimului invitat?*

Toate aceste întrebări scot în evidență preferința lui Maupassant pentru explorarea inconștientului și a sufletului uman. Rezultatul acestui tulburător zbucium interior este că tânăra nu poate accepta această rușine și că ea caută o ieșire din această situație umilitoare și degradantă. Și, deși tânără,

găsește o soluție salvatoare: „*Mamă, iată ce am hotărât. Ne vom retrage amândouă într-un orașel sau la țară; vom trăi liniștit acolo, cum vom putea. Numai bijuteriile tale sunt o avere. Dacă găsești să te căsătorești cu un bărbat cinstit, cu atât mai bine; și cu atât mai bine dacă-mi găsesc și eu unul.*”

Această propunere este urmată de o amenințare categorică „*Dacă nu ești de acord, mă voi omorî.*” [...], „*Îți dau o lună de gândire. Dacă într-o lună nu ne-am schimbat modul de viață, mă voi omorî, pentru că nu există o altă soluție onorabilă pentru viața mea.*”

Asemenea tuturor adulților, doamna Samoris nu ia în serios ultimatumul fiicei sale. Atitudinea ei marchează încă o dată prăpastia care separă generațiile și mentalitățile, părinții și copiii. Până la urmă Yveline va fi victima egoismului mamei sale care nu poate renunța la viața libertină și luxoasă pe care o duce. De fapt, propunerea lui Yveline nu este cea a unui copil; dimpotrivă, ea dă dovadă de multă maturitate și responsabilitate. Confruntarea mamă / fiică pune în evidență un alt aspect mult mai profund și mult mai grav: două maniere diferite de a concepe viața, și anume libertină / morală, onorabilă / degradantă. Eșecul lui Yveline duce la sinucidere, o sinucidere minuțios organizată, chiar prea bine organizată date fiind vârsta tinerei și mai ales finalitatea actului său: „*Atunci, Evelyne pretinse că o dor dinții și trimise să-i cumpere, de la un farmacist din vecinătate, câteva picături de cloroform. A doua zi, făcu același lucru; de fiecare dată când ieșea, își cumpăra chiar ea doze nesemnificative de narcotic. Umplu o sticlură.*

Într-o dimineață, au găsit-o în patul ei, rece deja, cu o mască de bumbac pe față.”

Ceea ce este uimitor este sângele-rece de care tânăra dă dovadă în pregătirea morții ei. Această detașare totală

demonstrează că era prea motivată și prea determinată pentru a ezita măcar o clipă să-și pună în aplicare amenințarea. Sinuciderea reprezenta pentru ea singura posibilitate de a spăla rușinea pe care o resimțea. După doi ani, Maupassant va publica o altă nuvelă, *Yvette*, versiune mai elaborată și mai dezvoltată a nuvelei *Yveline Samoris*. Sinuciderea lui Yvette va fi doar morală, sentimentală pentru că ea va accepta să fie o curtezană de lux, renunțând definitiv la ideea de a muri.

Există și un personaj care alege să moară aruncându-se în gol. Este vorba despre Renardet din nuvela *Micuța Roque*. Dorințele sexuale necontrolate îl duc la viol și la crimă. După părerea lui Maupassant, mintea omului nu poate fi controlată. Aparent echilibrată, ființa umană este capabilă de orice. Recunoaștem în această filozofie influența lui Spencer și Charcot care considerau că omul nu poate răspunde în totalitate de personalitatea lui și că instinctul de împerechere este adesea mai puternic decât rațiunea lui.

În lumina acestei filozofii, două motive îl împing pe Renardet la viol: văduvia și dorințele sexuale puse la încercare la vederea corpului dezbrăcat al fetei. Două motive îl împing și la sinucidere: remușcarea și teama de dezonoare. De fapt, remușcarea nu este conștientă sau recunoscută; ea se materializează în numeroasele apariții ale moartei, apariții care-i fac viața insuportabilă: *Începând din acel moment, viața lui a devenit insuportabilă. Își petrecea zilele înteroarea nopților; și, în fiecare noapte, viziunea reapărea. Abia închis în cameră, încerca să lupte, dar degeaba. O forță irezistibilă îl ridica și îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma.(...) Și suferea, nefericitul, cum niciun bărbat nu mai suferise vreodată.; Mai știa însă că nu se va vindeca, că nu va scăpa niciodată de persecuția sălbatică a memoriei. Se hotărî mai degrabă să moară decât să mai*

suporte mult timp aceste torturi.

Uneori vede în sinucidere singura soluție posibilă, alteori consideră sinuciderea drept un semn inutil de nebunie : *Și urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat și încă tânăr. Ce nebunie!*

Torturilor fizice li se asociază o frică exacerbată și bolnăvicioasă de dezonoare. Căci el nu era oricine, ci primarul din Brindille, cel care trebuia să lupte împotriva răufăcătorilor și in justiției. Dacă ar fi fost descoperit, și-ar fi pierdut respectul oamenilor care vedeau în el un om demn și onorabil. Teama de a trăi un rău ineluctabil îl determină să vadă în sinucidere singura cale de a scăpa de o situație umilitoare și degradantă. Dar, cel care a putut uide un copil, se teme de moarte: „*Nu voi mai avea curaj, nu voi mai avea curaj*” traduce acest sentiment. Acest du-te-vino al conștiinței sale este analizat cu minuțiozitate de Maupassant. După părerea lui Louis Forestier, scriitorul n-a mers niciodată atât de departe în analiza unei demențe conștiente. (t. II p. 1519) Minte complet zdruncinată a lui Renardet va învinge teama lui de a muri: *Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turmului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului și-l scutură cu furie, fără să reușească să-l rupă. Apoi, brusc, asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte. Locuitorii « au găsit un corp însângerat al cărui cap se zdrobise de o stâncă. »* Asemenea eroului din *Le Horla*, Renardet și-a dat seama că răul nu era la exterior, ci în sufletul lui și că, pentru a uide răul care-l rodea, trebuia să se omoare.

Teama de a-l pierde pe bărbatul iubit o conduce pe eroina din nuvela *Modelul* la o tentativă de sinucidere. Alege ca modalitate defenestrarea. Joséphine are un scop precis: să-l împiedice pe iubitul ei să o părăsească și să ia în căsătorie

o altă femeie: „*Dacă te însori, mă omor...înțelegi?*” Hotărârea ei de a pune în aplicare această amenințare este și mai mare din cauza zâmbetului batjocoritor al amantului ei care nu o crede capabilă de un asemenea gest extrem. În plus, el chiar deschide larg fereastra, deși ea îi spusese: „*N-ar trebui să mă sfidezi. Mă voi arunca pe fereastră.*” În mod inconștient, el o împinge de fapt să treacă de la amenințare la actul în sine: *Preț de o secundă, se uită la el cu o privire fixă, teribilă, înnebunită; apoi, luându-și elan ca pentru a sări un gard pe câmp, trecu prin fața mea, prin fața lui, sări peste balustradă și dispăru...* Deși nu a fost decât o tentativă de sinucidere, consecințele sunt grave și triste pentru că *O aduseră pe biata fată cu picioarele rupte. Nu va mai putea să meargă niciodată.*

Această infirmitate o transformă într-o moartă vie. Din remușcare sau din recunoștință, pictorul o ia de nevastă. Dar căsătoria nu va face să dispară prăpastia care-i desparte. Lipsa de comunicare subliniază și mai mult această prăpastie existentă între bărbat și femeie, între artistul cu univers nelimitat și femeia al cărei univers este limitat și banal. De la un capăt la altul al nuvelei, Maupassant își păstrează intact pesimismul cu care ne-a obișnuit. Această sinucidere ratată devine sursa unui alt fel de singurătate, singurătatea în doi. Viața le refuză orice speranță de fericire.

Cu *Un laș* Maupassant ne prezintă pentru a doua oară o sinucidere cu o armă de foc. Aparent, motivul ar fi lașitatea. În realitate, eroul se teme de o moarte rușinoasă. În mintea lui, a fi ucis într-un duel ar fi o rușine și o dezonoare. Cu cât se gândește mai mult la acest lucru, cu atât imaginea a ceea ce se va întâmpla după moartea lui capătă contururi mai precise : *se gândea la dezonoare, la șușotelile din cluburi, la râsetele din saloane, la disprețul femeilor, la aluziile ziarelor, la insultele pe care i le vor arunca lași.*

Teama de dezonoare ascunde de fapt alta, mult mai profundă, și anume, teama de a nu putea să aibă o ținută calmă și demnă. În acest caz, *va fi pierdut pentru totdeauna. Va fi pătat, marcat cu semnul infamiei, alungat din societate. Știa, simțea că nu va avea această ținută calmă și hotărâtă. Totuși era curajos, pentru că voia să se dueleze... Era curajos pentru că...* Dar, adevărata sursă a naufragiului lui sufletesc este frica în stare pură, inconturnabila frică de moarte : *Deci se va duela! Nu mai putea evita acest lucru. Ce se întâmpla cu el? Voia să se bată, avea această intenție și această hotărâre stabilite ferm; simțea însă că nu va putea să păstreze forța necesară pentru a merge până la locul de întâlnire, în pofida oricărui efort al spiritului său și în pofida oricărei încordări a voinței sale. Încerca să-și imagineze duelul, atitudinea și ținuta lui în fața adversarului.*

Este o frică îngrozitoare de care este conștient, dar pe care nu o poate controla și stăpâni, căci « *dinții îi clănțăneau în gură cu un zgomot sec.* »

Faptul că se omoară temându-se de moarte este un paradox : nu are curajul să fie omorât, dar nu ezită să apese pe trăgaciul pistolului « *deschizând larg gura, își înfipse brusc țeava pistolului până în gât și apăsă pe trăgaci...* » Acest paradox este totuși explicat de ultimul său gând, rămas neterminat: *Era curajos... pentru că...*

Nu are puterea să recunoască faptul că nu voia să se dueleze. Sinuciderea lui îi completează gândul neterminat în alt fel : era curajos pentru că nu se temea să se omoare.

Este un lucru cert că sinuciderea stă în centrul a numeroase nuvele. În mod evident nu cantitatea contează, ci analiza mobilelor care-i împing pe oameni la acest gest extrem. Referitor la aceasta, Louis Forestier scrie: *nu este important numărul de sinucideri în opera lui Maupassant: important este că de la omul matur care recitește scrisorile*

din copilărie până la nefericitul salariat care descoperă deșertăciunea existenței sale, trecând prin femeile care nu pot depăși trauma violurilor la care au fost supuse, toți – chinuiți de un trecut care-i apasă și un viitor care-i amenință – toți aleg să pună capăt și să nu-și mai continue viața. (...) Ciudat comportament care fuge de prezent pentru a distruge viitorul. (Louis Forestier 2003: 11)

În mod evident, Maupassant vede în sinucidere sfârșitul unui vid existențial, a unei vieți fără speranță, a tuturor suferințelor fizice și morale. Neantul, lumea de dincolo, viața în moarte par mai atrăgătoare decât moartea în viață. Cu mult înainte de Freud, Maupassant explorează procesele inconștientului. Cu mult înaintea personajelor lui Proust, eroii lui Maupassant sunt „în căutarea timpului pierdut.”

Un obiect, un gest, câteva scrisori joacă rolul madelenei muiață într-o ceașcă de ceai: ele aduc din nou în mintea personajului toate amintirile unui trecut uitat.

Și doar trecutul nu moare: el rămâne ascuns în profunzimile inconștientului, gata să reapară în orice moment. Această reînviere este dureroasă, echivalând cu moartea. Ea duce la conștientizarea inutilității eforturilor de a opri timpul, de a evita degradarea fizică, de a aștepta vreo schimbare. Pentru sinucigași, viața nu este decât o moarte continuă. Până la urmă, eroii lui Maupassant nu trăiesc decât două timpuri: trecutul și prezentul, acesta din urmă fiind o copie fidelă a trecutului. Trecutul funcționează mai mult ca termen de comparație cu prezentul, lipsit de orice bucurie, și cu viitorul care nu promite nimic. Eroii lui Maupassant nu reînvie trecutul pentru a avea un punct de sprijin sau de calmare a suferinței lor morale. Într-adevăr, amintirea face și mai evident vidul existențial, vidul care-i conduce pe toți la o singură soluție: sinuciderea.

Bibliografie

Editions de référence

Guy de Maupassant, *Contes et nouvelles*, Bibliothèque de la Pléiade (t.I, 1974 t.II, 1979), édition établie par Louis Forestier

Biographie /Etudes générales

Bayard, Pierre (1994), *Maupassant juste avant Freud*, Editions de Minuit

Maynial, Edouard (1935), *La Vie et l'œuvre de Guy de Maupassant*, Mercure de France

Moron, Pierre (1975), *Le Suicide*, Presses Universitaires de France, coll. « Que sais-je ? »

Rodinesco, Elisabeth (1986), *Histoire de la psychanalyse en France*, t.I, Le Seuil

Satiat, Nadine (2003), *Maupassant*, Flammarion

Schmidt, Albert-Marie (1962), *Maupassant par lui-même*, Le Seuil

Tassart, François (1962), *Nouveaux souvenirs intimes sur Guy de Maupassant*, Librairie A.G.Nizet

Revues / Colloques

Forestier, Louis (2003), « *Maupassant et l'avenir* », Amis de Flaubert et de Maupassant, n° 12

Jeorger, Muriel (1980) « XIXe siècle Qui sont les suicidés ? », L'Histoire, n°27, octobre

Lebrun, François (1980), « XVe – XVIIIe siècles : Quand le suicide prend un nom », L'Histoire, n° 27, octobre

Schmitt, Jean-Claude (1980), « Moyen Âge le suicide et le confesseur », L'Histoire, n° 27, octobre

Veyne, Paul (1980), « Rome antique le suicide n'est pas obscène », L'Histoire, n° 27, octobre

Redactor: Cosmin Perța
Tehnoredactor: Emilia Petre

Bun de tipar: martie 2016. Apărut: 2016
Editura Tracus Arte, str. Sava Henția nr. 2, sector 1, București.
E-mail: office@edituratracusarte.ro, vanzari@edituratracusarte.ro
Tel/fax: 021.223.41.11.

Tiparul executat de S.C. WorldMediagraph București

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România

În opera lui Maupassant, sinuciderea nu apare ca fenomen social, ci ca o problemă individuală și personală. Tentația sinuciderii, dovedită de trei ori, este strâns legată de boala lui, un sifilis cerebral contractat la vârsta de douăzeci și cinci de ani. La acea vreme, această boală făcea ravagii și nu se cunoștea niciun remediu. În scrisorile sale, el se plânge tot mai des de dureri de cap și tulburări ale vederii. Medicamentele pe care medicii i le prescriu nu mai reușesc să-i calmeze suferințele. Moartea îi dă târcoale și el știe acest lucru. Elizabeth Rodinesco ne dă o descriere detaliată a acestei boli oribile și a consecințelor ei inevitabile și dureroase: „*Scriitorul este într-adevăr bolnav de sifilis și suferă de mult timp de avansarea răului. Paralizia generală are nevoie de mai mult de zece ani pentru a-și termina opera de degradare, timpul de care are nevoie Maupassant pentru a redacta opera lui. Medicii îi prescriu terapia practică la acea vreme: iod și bromură.*

Respiră greu, inima lui o ia razna la orice efort, herpesurile care-i rod epiderma și reumatismul îi corodează membrele. În 1880 este lovit de o orbire parțială a ochiului drept. Burta îi este cuprinsă de colici îngrozitoare și varicele îi distrug mucoasa gâtului. Are numeroase migrene pe care și le îngrijește consumând hașiș, eter și opiu.” (Elizabeth Rodinesco 1986: 83)

Dorina Mihaela Donea

3 24,00